

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÖNETİM ORGANİZASYON BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE BANKA BİRLEŞMELERİ VE BİRLEŞME
SÜRECİNİN BANKALARA ETKİSİ: BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

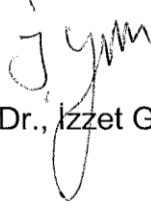
**Hazırlayan
Emel DEMİRAL**

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Tengiz ÜÇÖK**

Ankara – 2009

ONAY

Emel DEMİRAL tarafından hazırlanan “Türkiye’de Banka Birleşmeleri ve Birleşme Sürecinin Bankalara Etkisi : Bir Uygulama” başlıklı bu çalışma, 09/11/2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Yönetim Organizasyon Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr., İzzet GÜMÜŞ

Prof.Dr., Tengiz ÜÇÖK

Doç.Dr., Enver AYDOĞAN

ÖNSÖZ

Bankacılık sistemi; fon sağlayıcılar ile fon gereksinimi olanlar arasında aracılık işlevini yerine getirerek kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasını ve yönlendirilmesini sağlar. Türkiye gibi finansal piyasaları yeterince gelişmemiş ve kaynakları kısıtlı olan ülkelerde; aracılık işlevlerini yerine getiren bankalar, ülke ekonomisinin gelişmesine finansman yönünden büyük katkıda bulunmaktadır.

Küreselleşme ile artan rekabet, teknolojik gelişmeler ve finans piyasalarındaki bütünleşmeler neticesinde birçok ülkenin serbestleşme yönünde atmış olduğu adımlar; bankacılık sektöründe başta birleşme olmak üzere stratejik iş birliklerine gitme konusunda yeni eğilimlerin doğmasına sebep olmuştur. Dünya genelinde yaşanan banka birleşmelerini hızlandıran etmenlerden en önemlisi büyüme isteği iken, Türk bankacılık sektöründe yaşanan birleşmeler genelde zor durumdaki bankaların kurtarılması şeklinde gerçekleşmiştir. Son dönemde ise ekonomideki istikrara bağlı olarak stratejik birleşmelerde de artış gözlenmiştir.

Küresel düzeyde gerçekleşen gelişmeler ve artan rekabet olgusu; Türk bankalarının, son yıllara kadar yeteri kadar önem verilmeyen etkinlik kavramı ile tanışmasını sağlamıştır. Bu çalışmada amaç, bankacılık sektöründe yaşanan birleşme eğilimini ayrıntılı bir şekilde değerlendirmek ve Türkiye’de bankacılık sektörünün geçmişten günümüze gelişimini irdeleyerek Türk bankacılık sisteminde gerçekleşen birleşmelerin bankaların etkinliğine katkıda bulunup bulunmadığını, Veri Zarflama Analizi yöntemi ile incelemektir.

Çalışmam süresince değerli bilgi ve görüşleriyle bana ışık tutan, beni yönlendiren ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli Tez Danışmanım, Sayın Hocam Prof. Dr. Tengiz ÜÇOK’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca; tez çalışmamın her aşamasında, ilk günden itibaren bana olan inanç ve güvenlerini kaybetmeyerek beni daima destekleyen sevgili babam, annem ve kardeşim ile değerli dostlarıma şükranlarımı sunarım.

Saygılarımla,

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
BÜYÜME ÇERÇEVESİNDE BANKALARDA BİRLEŞME KAVRAMI.....	4
1.1. BÜYÜME KAVRAMI.....	4
1.1.1. İçsel Büyüme	5
1.1.2. Dışsal Büyüme	6
1.2. DIŞSAL BÜYÜME BİÇİMİ OLARAK BANKALARDA BİRLEŞME VE SATIN ALMA YOLUYLA BİRLEŞME KAVRAMLARI	8
1.2.1. Birleşme	9
1.2.2. Satın Alma Yoluyla Birleşme.....	10
1.3. BANKA BİRLEŞMELERİNİN ÇEŞİTLERİ	11
1.3.1. Sebeplerine Göre Birleşmeler	11
1.3.2. Fonksiyonlarına Göre Banka Birleşmeleri	13
1.3.3. Faaliyet Gösterdiği Coğrafi Bölgeye Göre Birleşmeler.....	17
1.3.4. Birleşme Sonrasında Taraflara Tanınan Karar Alma Yetkisinin Boyutlarına Göre Olan Sınıflandırma	19
1.4. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GERÇEKLEŞEN BİRLEŞMELERİN TEMEL SEBEPLERİ	20
1.4.1. Maliyet Avantajı	21
1.4.2. Pazar Gücünü Arttırmak	22
1.4.3. Rekabet Edebilirlik Kapasitesini Arttırmak	22
1.4.4. Kâr Potansiyelini Arttırmak	23
1.4.5. Çeşitlendirme İle Risk Azaltımı	23
1.4.5. Finansal Krizler Sonrasında Bankaların Kurtarılması.....	24
1.4.6. Vergi Avantajlarından Yararlanmak.....	26

1.4.7. Birleşmede Sinerji Etkisinden Yararlanma	27
1.5. BANKALARDA BİRLEŞME SÜRECİ	30
1.5.1. Birleşmenin Planlanma Aşaması	31
1.5.2. Araştırma ve Değerlendirme Aşaması	33
1.5.3. Sonuçlandırma ve Bütünleşme Aşaması	34
1.6. BİRLEŞMELERDE BAŞARI VE BAŞARISIZLIK SEBEPLERİ	35
İKİNCİ BÖLÜM	38
DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BANKA BİRLEŞMELERİ	38
2.1. ABD'DE BANKA BİRLEŞMELERİ KONUSUNDA YAŞANAN GELİŞMELER	42
2.2. AVRUPA'DA BANKA BİRLEŞMELERİ KONUSUNDA YAŞANAN GELİŞMELER	46
2.3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE BANKA BİRLEŞMELERİNİN GELİŞİMİ	56
2.3.1. Güneydoğu Asya Ülkeleri'ndeki Bankalarda Birleşme Eğilimi	58
2.3.2. Brezilya'da Gerçekleşen Banka Birleşmeleri	63
2.4. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ VE BANKALARDA BİRLEŞME EĞİLİMİNİN GELİŞİMİ	65
2.4.1. Türkiye'de Bankacılık Sistemi	66
2.4.2. Türkiye'de Banka Birleşmelerinin Gelişimi	79
2.4.3. Türkiye'de Banka Birleşmelerinin Belli Bir Dönem Sınırlı Boyutta Kalmasının Sebepleri	83
2.4.4. Türkiye'de Gerçekleşen Banka Birleşmeleri	84
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	100
TÜRKİYE'DE GERÇEKLEŞEN BANKA BİRLEŞMELERİNİN BİRLEŞEN BANKALARA ETKİLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA	100
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	101
3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	101
3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	102
3.3.1. Gözlem Kümesinin Seçilmesi	107
3.3.2. Araştırmada Kullanılan Girdi ve Çıktıların Seçilmesi Ve	

Veri Toplama Yöntemi	109
3.3.3. Araştırma Bulguları ve Değerlendirilmesi	111
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	134
ÖZET	149
ABSTRACT	151

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	:	Anonim Şirket
ATM	:	Automated Teller Machine
BCC	:	Banker-Charnes-Cooper Modeli
BIS	:	Bank for International Settlements
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CCR	:	Charnes-Cooper-Rhodes VZA modeli
FDIC	:	Federal Deposit Insurance Corporation
KOBİ	:	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
IMF	:	International Monetary Fund
İAV	:	İktisadi Araştırma Vakfı
OECD	:	Organization for Economic Co-operation and Development
PWC	:	PricewaterhouseCoopers
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği

TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
VZA	:	Veri Zarflama Analizi
T.	:	Türkiye
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
%	:	Yüzde

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Çeşitli Ülkeler İtibari İle Banka Birleşmelerinin Sayısı	41
Tablo 2.2. Batı Avrupa’da Gerçekleşen En Büyük 10 Banka Birleşmesi	50
Tablo 2.3. Avrupa’da Finans Sektörü’nde 2006 Yılında Gerçekleşen İlk On Banka Birleşmesi.....	54
Tablo 2.4. Avrupa’da Finans Sektörü’nde 2007 Yılında Gerçekleşen İlk On Banka Birleşmesi.....	55
Tablo 2.5. Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğünün Dağılımı.....	66
Tablo 2.6. Bankacılık Sektörü Banka Sayısındaki Gelişmeler	78
Tablo 2.7. Kamu Otoritesinin Zorlamasıyla Yapılan Bununla Birlikte TMSF’ye Devir Yoluyla Gerçekleşmeyen Birleşmeler	86
Tablo 2.8. TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar Listesi.....	87
Tablo 2.9. Türkiye’nin Yaşadığı Krizlerde Gerçekleşen İsteğe Bağlı Banka Birleşmeleri.....	90
Tablo 2.10. Türk Bankacılık Sektöründe 2001-2007 Yılları Arasında Yaşanan Hisse Devri İşlemleri	96
Tablo 3.1. Analizin Gözlem Kümesi.....	107
Tablo 3.2. 2002 ve 2007 Yılları Arasında Gerçekleşen Banka Birleşmeleri	108
Tablo 3.3. Araştırmada Kullanılan Girdi ve Çıktılar	109
Tablo 3.4. Girdi Odaklı CCR Modeline Göre Etkinlik Sonuçları	112
Tablo 3.5. Birleşen Bankaların Birleşme Öncesi ve Sonrasında Etkinlik Değerleri Ortalamalarının Karşılaştırılması	115
Tablo 3.6. Birleşme Yaşamayan Bankaların 2002-2008 Yılları Arası Ortalama Etkinlik Değerleri	122
Tablo 3.7. Birleşme Yaşayan Bankaların 2002-2008 Yılları Arası Ortalama Etkinlik Değerleri	123
Tablo 3.8. Analize Dahil Edilen Tüm Bankaların 2002-2008 Yılları Arasında BCC Girdi Modeli ile Hesaplanan Ortalama Toplam Etkinlik, Teknik Etkinlik ve Ölçek Etkinliği Değerleri	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. ABD'de Ticari Banka ve Şube Sayısındaki Gelişmeler.....	44
Şekil 2.2. 1996-2006 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Avrupa Ülkelerinde Gerçekleşen Banka Birleşme İşlemleri Değerinin Ülkelere Göre Dağılımı	52
Şekil 2.3. Bankacılık Sektörü Aktif Kârlılığı	76
Şekil 2.4. Bankacılık Sektöründe Banka Sayısının Gelişimi.....	89
Şekil 2.5. 1995-2007 Döneminde Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırımlar.....	92

GİRİŞ

Son yıllarda küreselleşme olgusu ile birlikte artan rekabet, teknolojik gelişmeler ve finans piyasalarındaki bütünleşmeler; bankaları artan rekabet ortamında stratejik kararları doğru zamanda ve doğru biçimde uygulamaya itmiş, bankalar zaman içinde kendilerini çeşitli stratejik iş birlikleri kurma zorunluluğu içinde hissetmişler ve büyüme stratejilerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalmışlardır. Dünya genelinde büyüme stratejileri arasında yoğun bir şekilde adı geçen birleşmeler, özellikle bankacılık sektöründe sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada yaşanan banka birleşmeleri genelde büyüme amacı ile gerçekleşirken, Türk bankacılık sektöründe yaşanan birleşmeler son yıllara kadar, zor durumdaki bankaların kamu bankaları tarafından devralınması biçiminde hayata geçmiş, ayrıca yaşanan krizler sonucunda Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen bankaların çözülmesi işlemleri çerçevesinde de birleşmeler gündeme gelmiştir. Son dönemde Türk bankacılık sektöründe gerçekleşen birleşmeler ise; genelde yabancı bankaların yerli bankaları satın alması şeklinde karşılaştığımız isteğe bağlı stratejik amaçlı banka birleşmeleridir.

Artan rekabet, günümüzde bankaların daha etkin bir biçimde çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda her banka kendi faaliyetlerini yeniden gözden geçirmekte ve daha etkin duruma gelmek için stratejiler geliştirmektedir. Yatırımcılar tarafından şirket yöneticileri üzerinde oluşturulan değer artırma baskısı, bankaları birleşmelere zorlamaktadır. Bankaların değerini arttırmak için etkinliğini artırmak gerekmektedir. Ancak; birleşmelerin, bankaların etkinliğini arttırıp arttırmadığı konusunda görüş birliğine henüz varılamamıştır. Bankaların etkinliğini ölçen çok sayıda yöntem bulunmaktadır. Bankacılık sektörü gibi çok sayıda girdi ve çıktının bulunduğu bir sektörde, Veri Zarflama Analizi (VZA) yönteminin uygulanması ve

yorumlanması diğer analiz yöntemlerine göre daha yaygın bir yaklaşımdır. Türkiye’de bankaların birbirleri ile karşılaştırılması ve performans değerlendirme çalışmaları genelde bu yaklaşım ışığında gerçekleştirilmiştir.

Kriz dönemleri haricinde son yıllarda hızlı bir büyüme süreci gösteren Türk bankacılık sektöründe, etkinlik kavramına yeterince önem verilmediği görülmektedir. Ancak, yabancı bankaların sektöre olan ilgisi ve rekabet artışı ülkemizde etkinlik kavramının daha çok gündeme gelmeye başlamasını sağlamıştır. Bu çalışmada da sektörde her geçen gün daha fazla önem kazanan etkinlik kavramı çerçevesinde, Veri Zarflama Analizi yöntemi kullanılarak birleşmenin bankaların etkinliğine katkıda bulunup bulunmadığı incelenmiştir.

Çalışmanın amacı; dünya örnekleri çerçevesinde Türkiye’de gerçekleşen banka birleşmelerini incelemek ve Türkiye’de 2002-2007 yılları arasında gerçekleşmiş anlamlı büyüklükteki isteğe bağlı banka birleşmelerinin, birleşen bankaların performansını ne yönde etkilediğini analiz etmektir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde dışsal büyüme kapsamında ele alınan banka birleşmelerine teorik bir çerçeveden yaklaşılmış; banka birleşmelerinin tanımı, birleşmelerin türlere göre ayrımı, bankaları birleşmeye iten sebepler, bankalarda birleşme süreci, bankaları başarıya götüren öğeler ve birleşmelerde başarı ve başarısızlık nedenleri ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa ve gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenen birleşme eğilimleri ortaya konmuştur. Daha sonra, bütünlük sağlanması ve yol gösterici olması açısından 1980 sonrasında Türk bankacılık sistemindeki gelişmeler ışığında ülkemizde yaşanan banka birleşmeleri incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise; teorik bazda incelenen banka birleşmelerinin birleşen bankalara etkisi; Türkiye’de 2002-2007 yılları arasında gerçekleşen isteğe bağlı banka birleşmelerinin birleşen bankaların etkinliği üzerine bir araştırma kapsamında incelenmiştir. Çalışmada birleşmelerin, bankaların performansına olan etkisi; birleşme öncesi ve sonrasında gerçekleşen etkinlik değerleri incelenerek analiz edilmiş, birleşmenin bankaların etkinliğini etkileyip etkilemediği, etkilemişse ne ölçüde etkilediği sorularına yanıt aranmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜYÜME ÇERÇEVESİNDE BANKALARDA BİRLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme olgusu ile birlikte artan rekabet, teknolojik gelişmeler ile finans piyasalarındaki bütünleşmeler sonucunda birçok ülkenin serbestleşme yönünde atmış olduğu adımların yansması olarak mal ve hizmet dolaşım hızındaki artış, bankacılık sektöründe yeni eğilimlerin doğmasına sebep olmuştur. Bankalar artan rekabet ortamında etkinliklerini koruyabilmek için büyüme stratejilerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalmışlardır. Dünya genelinde yaşanan banka birleşmelerinin arkasında yatan temel neden büyüme iken, Türk bankacılık sektöründe yaşanan birleşmeler genelde zor durumdaki bankaların kurtarılması şeklinde gerçekleşmiştir. Son dönemde ise ekonomideki istikrara bağlı olarak stratejik birleşmelerde artış gözlenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde büyüme kavramı çerçevesinde bankalarda birleşme konusu ele alınacaktır.

1.1. BÜYÜME KAVRAMI

İşletmelerin ekonomik bir amacı olarak büyüme, hacim artışını ya da nicelik olarak gelişmeyi ifade eder. İşletmenin özelliklerine göre; satış miktarı ya da tutarı, üretim miktarı, çalışan sayısı, harcanan enerji miktarı, özkaynaklar, yatırım toplamı, pazar payı ya da ürün çeşitliliği gibi değişik etmenlerde oluşan nicelik artışı, büyüme olarak nitelendirilir. İşletmelerde büyümeden söz edebilmek için yalnızca hacim olarak büyümek yeterli olmayıp, işletmenin maddi ve beşeri öğelerinin verimliliğinin ve kalitesinin de artırılması bir zorunluluktur (Dinçer ve Fidan, 2003: 48). Halka açık bir işletmenin asıl amacı kârını artırmanın yanında, şirketin hisse senedi sahiplerinin yatırımlarının getirisini maksimize etmektir (Çelik, 1999: 7). Şirketlerin kârlarını ve böylece hisse senetlerinin değerini maksimize etmek amacıyla başvurdukları yöntemlerin başında büyüme gelir (Arslan, 2004: 11).

Sürekli değişen ve gelişen bir çevre içinde yaşayan işletmeler için büyüme, işletme sahiplerinin güdülerinin ötesinde bir zorunluluk haline gelmiştir. İşletmelerin büyümesi, daha çok aynı ürün çeşidinden daha fazla üretilmesi şeklinde değil, ürün çeşitliliğine gidilmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Bu şekilde işletmeler rekabet avantajı kazanırken, riski azaltmak gibi kazançlar da elde etmektedirler (Akgül ve Müftüoğlu, 1983: 20). Büyüme ile işletme çevre baskılarına karşı daha az kırılgan olacak ve ortama daha iyi uyum sağlayabilecektir. Böylece bir işletme, artan rekabet ortamında diğer firmalarla yarışabilecek ve onlara karşı üstünlük sağlayabilecektir (Dinçer ve Fidan, 2003: 49).

Günümüzde bankaların amacı ise; varlıklarının değerini koruyarak riski en düşük düzeye indirmek, büyüme hızlarını artırmak, bağımsızlıklarını koruyabilmek ve büyümenin gerektirdiği finansman gereksinimini karşılayabilmek için yeterli düzeyde kâr sağlamaktır (Şahözkan, 2003: 40). Bu durum bir anlamda piyasa değerinin maksimize edilmesidir.

Büyüme, işletmelerce çeşitli yollarla sağlanabilir olup, literatürde genelde iki kategoriye ayrılmaktadır.

1.1.1. İçsel Büyüme

İçsel büyüme, işletmelerin normal çalışma süreçleri sonucunda oluşturdukları ya da dışarıdan sağladıkları fonları yeni projelere yatırarak gerçekleştirdikleri büyümelerdir (Aydın, 1990: 7). İçsel büyümede işletme tarafından gerçekleştirilen yatırımlar sonucunda işletmenin büyütülmesi söz konusudur (Müftüoğlu, 1989: 525). Bir başka anlatımla, şirketlerin çalışma süreçleri içinde oluşturdukları ya da dışarıdan sağladıkları fonları yeni projelere yatırarak gerçekleştirdikleri büyüme türüne içsel büyüme denir. Bir bankanın şubeler açması içsel büyümeye verilebilecek örneklerdendir.

Günümüzde, içsel büyüme yolunu tercih eden firmaların sayısı, dışsal büyümeyi tercih edenlere göre daha azdır. Bu durumun en önemli sebebi, kaynak yetersizliğidir.

1.1.2. Dışsal Büyüme

İşletmeler kendi yarattıkları olanaklarla büyüme yerine, diğer işletmeleri kısmen ya da tamamen satın alarak ya da diğer işletmeler ile çeşitli şekillerde iş birliğine giderek büyüyorlarsa bu durumda dışsal büyüme söz konusudur (Gönenli, 1979: 567). Birleşmeler, imtiyaz verme (franchising) ve lisans anlaşmaları dışsal büyüme yolları arasında sayılabilir.

İçsel büyüme dışsal büyümeye göre daha fazla zaman alır. İşletme içsel büyümeyi sağlayabilmek amacıyla; ihtiyaçlarını belirler, büyüme için gerekli planları hazırlar, pazar araştırması yapar, yapılacak genişleme faaliyetinde yeni çalışanlara ihtiyacı olup olmayacağını belirler.

Dışsal büyüme yeni pazarlara giriş, yeni örgütsel yapının kurulması, teknik bilginin sağlanması gibi alanlarda işletme için daha düşük maliyetli olabilir. Dışsal büyüme sürecinin daha hızlı işlemesi, işletmenin yeni şartlara uyum yeteneğini artırır. Birleşen işletmeler uzmanı olduğu alanlardaki deneyimleri yeni kurulan işletmeye getireceğinden, yeni kurulan işletme büyük bir bilgi birikimine sahip olur. Ayrıca; şirketlerin faaliyet gösterdiği pazarlar farklıysa, yeni şirketin pazar payı genişleyecektir. Ancak, dışsal büyümede birleşen şirketlerin zayıf yönleri de bir araya geleceğinden negatif bir holistik etkiden de söz edilebilir (Arslan, 2001: 2).

Günümüzde içsel büyümeye gidebilecek düzeyde kaynağa çok az sayıda işletme sahip olabilmektedir. Dışsal yollarla büyüme, içsel büyümeye göre daha az masraflı olmaktadır. İşletmelerin başarılı olabilmeleri için en

önemli etkenlerden biri olan “zaman” etmeni; işletmeleri dışsal büyüme yoluna itmekte, dışsal büyüme yoluyla işletmeler değişik pazarlara girme konusunda zaman kazanmaktadırlar (Aydın, 1990: 18-19).

Diğer işletmelerde olduğu gibi bankalarda da büyüme, içsel ve dışsal yollarla gerçekleşmektedir. Bankaların kendi olanakları ve faaliyetlerinin sonucu yarattıkları ya da dışarıdan sağladıkları kaynakların yeni yatırımlara yönltilmesi sonucu büyümeleri **içsel büyüme** olarak sınıflandırılır. **Dışsal büyüme** ise bankanın yalnız kendi oluşturduğu kaynaklarla büyümesi değil diğer bankaları ya da finansal kuruluşları kısmen ya da tamamen satın alması ya da onlarla iş birliğine gitmesidir (Şahözkan, 2003: 40).

1990’ların ikinci yarısından itibaren finansal raporlarda en sık kullanılan terimler “birleşme ve satın alma” terimleridir. Birleşme, benzer örgütlerin bir araya gelmesi olarak tanımlanırken, satın alma ise büyük bir örgütün nispeten daha küçük olanı ele geçirmesi olarak ifade edilmektedir (Sobek, 2000: 1).

Her ne kadar birleşme ve satın almalar kolay ve hızlı bir yöntem olması nedeniyle büyümeye karar veren firmalar için çekici bir seçenek olsa da, başarısız bir birleşmenin firmaya verebileceği zararlar göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle firma; net bir şekilde ortaya koyduğu amaçları çerçevesinde, birleşmeye seçenek olabilecek yöntemleri araştırmalı, fırsat ve tehditleri göz önünde bulundurarak birleşme kararını değerlendirmelidir.

Takip eden bölümde dışsal büyüme türleri arasında sayılan “birleşme ve satın alma” kavramlarının taşıdığı anlamlar açıklanacaktır.

1.2. DIŞSAL BÜYÜME BİÇİMİ OLARAK BANKALARDA BİRLEŞME VE SATIN ALMA YOLUYLA BİRLEŞME KAVRAMLARI

Banka birleşmelerine kavramsal bir çerçeve oluşturmak bakımından finansal konsolidasyon olgusunu öncelikli olarak ele almakta yarar vardır.

Finansal konsolidasyon, literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır. IMF, OECD ve BIS tarafından yapılan çalışmada konsolidasyon, finans sektöründe faaliyette bulunan kurumların sayısının düşmesi ya da bu kurumlar arasındaki rekabet artışı ile birlikte finansal kaynakların daha verimli kullanılmaya başlanması olarak ifade edilmiştir (BIS, 2001: 4).

IMF ise çalışmasında finansal konsolidasyonu; “küreselleşmenin sonucunda daralan faiz ve kâr marjlarının etkisiyle bankaların hem yerel hem de uluslararası bankalarla birleşmesi” şeklinde tanımlamıştır (Mathieson ve Schinasi, 2001: 120).

Finansal konsolidasyonun her birinin farklı yarar ve zayıflıkları olan ve farklı yapılarda etkinliği artan çeşitli türleri vardır. Bu türlerin içinde en çok bilinen yöntemler birleşme ve satın almalar, ortak girişimler (joint ventures) ve stratejik iş birlikleridir (strategic alliances) (BIS, 2001: 31).

Literatürde, finansal konsolidasyon çeşitleri arasında sayılan birleşme, genelde “birleşme ve satın alma” terimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşme ve satın alma terimleri, bağımsız bir şekilde yönetilen birden fazla işletmenin tek bir bünye altında bir araya gelmesini içeren işlemler olarak tanımlanmakta ve birbirinin yerine geçebilir şekilde kullanılmaktadır. Birleşme ve satın almalar, sahipliğin transferi yoluyla yönetimin kontrolünde değişimin meydana geldiği konsolidasyon yöntemleridir. Birleşme ve satın alma arasındaki ayrım oldukça belirsizdir.

1.2.1. Birleşme

Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 146. maddesinde birleşmenin tanımı yapılmıştır. Buna göre, “Birleşme, iki ya da daha fazla ticaret ortaklığının birbiriyle birleşerek yeni bir ticaret ortaklığı kurmalarından ya da bir yahut daha fazla ticaret ortaklığının mevcut diğer bir ticaret ortaklığına iltihak etmesinden ibarettir.” şeklinde ifade edilmektedir.

TTK'nın 147. maddesine göre ise; birleşme, yalnız aynı türde şirketler arasında mümkündür. Maddeye göre, kolektif ile adi komandit şirketler ve anonim ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler (paylı komandit şirket) aynı türden sayılır. Buna göre, bir anonim şirket ile limited şirket birleşemez (PWC, 2006: 17).

Birleşme, bir ekonomik varlığın başka bir varlıkla kendi bağımsız varlığını ortadan kaldırarak yeni bir tüzel kişilik yaratması işlemi olarak tanımlanmaktadır. Birleşme sonucu iki firma tam olarak bütünleşmekte ve tek bir varlık üzerinde kontrol uygulanabilmektedir (BIS, 2001: 31). Bir oluşumun birleşme sayılabilmesi için; bir araya gelen taraflardan her birinin yeni oluşum yönetimine katılması ve tarafların ölçek bağlamında birbirlerine neredeyse eşit düzeyde olması gerekir (Arslan, 2001: 5). Literatürde genellikle birleşmeleri ifade etmede (merger, acquisition, consolidation) sözcükleri eşanlamlı kullanılmaktadır. Bazı yazarlar ise; aynı büyüklükteki işletmelerin birleşmelerini ifade etmede (merger), bir işletmenin başka bir işletmeyi satın almasını ifade etmede “satın alma, devralma” (acquisition) kavramlarını kullanmışlardır. Birleşen işletmelerin kişiliklerinin ortadan kaldırılıp yeni bir işletmenin ortaya çıkması şeklinde olan birleşmeleri ifade etmede “konsolidasyon” (consolidation) kavramı kullanılmıştır (Aydın, 1990: 10). Bu farklılıkların bilinmesi önemli olmakla birlikte genelde işletmelerin birleşmeleri anlamında birleşme, satın alma ve konsolidasyon (merger, acquisition, consolidation) kavramlarını, birbirlerinin yerine kullanma eğilimi vardır.

1.2.2. Satın Alma Yoluyla Birleşme

Satın alma, bir firmanın başka bir firmanın kontrol gücüne sahip olarak hukuki niteliğine devam etmesi ve satın alınan firmanın ise hukuki varlığının sona ermesi olarak tanımlanmaktadır (BIS, 2001: 31). Satın alma (acquisitions) küçük bir işletmenin büyük bir işletme tarafından ya da büyük bir işletmenin daha büyük ve daha kârlı bir işletme tarafından, varlıklarının ya da hisselerinin önemli bir kısmının devralınması yoluyla gerçekleşen yeniden yapılanma operasyondur (Gedikkaya ve Gürler, 1999: 1). Satın alma yoluyla birleşmede birleşmenin karşılığı olan bedel, nakit olarak ödenebileceği gibi devir alınan işletme ya da işletmelerin sahiplerine ortaklık hakkı tanımak suretiyle de ödenebilmektedir (Çelik, 1999: 14).

Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkındaki Tebliğ'e göre satın alma yoluyla birleşmenin bir başka tanımı ise, "herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün malvarlığını yahut ortaklık paylarının tümünü ya da bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları devralması ya da kontrol etmesidir." Birleşme, yeni firmada eşit paylara sahip iki firmayı içeren bir işlem iken; devralma bir tarafın diğer tarafın kontrolünü açık bir şekilde elde etmesidir (BIS, 2001: 31).

BDDK tarafından yayımlanan 1 Kasım 2006 tarihli Bankaların Birleşme, Devir, Bölünme ve Hisse Değişimi Hakkında Yönetmelik'in 4. maddesinde bankalarda birleşme ve devir kavramlarına yer verilmiştir. Buna göre yönetmelikte yer alan bankalarda birleşme ve devir kavramları aşağıda tanımlanmıştır:

"Birleşme, bir bankanın bir veya birden fazla banka ya da finansal kuruluş ile tüzel kişilikleri sona ermek suretiyle tüm hak ve alacakları ile mevduat veya katılım fonları dahil tüm borç ve yükümlülüklerinin yeni kurulacak bir bankaya devrini,

Devir, bir bankanın tüzel kişiliği sona ermek kaydıyla bütün aktif ve pasifi ile birlikte diğer hak ve yükümlülüklerini diğer bir bankaya devretmesini veya diğer bir veya birden fazla bankayı bütün aktif ve pasifi ve diğer hak ve yükümlülükleri ile birlikte devralmasını” ifade eder.

Bankaların birleşme ve devirleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu iznine tabi tutulmuştur. Ayrıca birçok birleşmeye yasal açıdan bakıldığında satın alma şeklinde gerçekleştiği görülmekte ve çoğu kaynakta satın alma terimi devralma kavramının yerine kullanılmaktadır. Bu çalışmada; kavramlar arasında farklılıklar olmasına karşın, bütünlük sağlanması açısından yeni bir işletme kurarak birleşme ve satın alma yoluyla birleşme kavramları “birleşme” terimi çatısı altında kullanılmıştır.

1.3. BANKA BİRLEŞMELERİNİN ÇEŞİTLERİ

Banka birleşmelerini; sebeplerine, fonksiyonlarına, faaliyet gösterilen coğrafi alana ve birleşme sonrasında taraflara tanınan karar alma yetkisinin boyutlarına göre olmak üzere dört düzeyde sınıflandırmak mümkündür.

1.3.1. Sebeplerine Göre Birleşmeler

Birleşmeler, isteğe bağlı (strateji odaklı) ya da zorunlu (hukuken yetkili kılınmış bir otoritenin yönetiminde) olabilir. Sebeplerine göre birleşmeler aşağıda detaylandırılacaktır.

1.3.1.1. İsteğe Bağlı Banka Birleşmeleri

İsteğe bağlı banka birleşmeleri, belirli bir stratejik plan ve amaç

doğrultusunda ve ihtiyari olarak yapılmakta, bir bankanın başka bir bankayı kısmen ya da tamamen bünyesine katması, bir başka deyişle tam ya da kısmi şekilde gerçekleşebilmektedir. Birinci halde; satın alınan banka, satın alan bankanın bünyesinde erimekte, firma olarak varlığını tamamen kaybetmektedir. HSBC Bank'ın Demirbank'ı, Fortis Bank'ın Dışbank'ı satın almaları, bu çeşit birleşmelere örnek teşkil edebilir (İAV, 2006: 17).

Buna karşılık, kısmi satın almalar, genellikle bir iştirak şeklinde olmakta ve iki banka da firma olarak varlığını sürdürmektedir. Kısmi satın alma, yüzde 50'nin üzerinde ya da altında olabilmektedir. Ancak, kısmi satın almanın yüzde 50'nin altında olması durumunda da satın alınan banka, satın alanın hakimiyetine girebilmektedir. Finans Bank'ın yüzde 46'lık hissesinin satışı bu duruma örnektir. Finans Bank'ın yüzde 44 hissesi hamiline senetler halinde çok sayıda hissedarın elinde olduğundan, yüzde 46 oranında hisse sahibi olan ortağın (National Bank of Greece) bankaya hakim bir konumda olduğu söylenebilir (İAV, 2006: 18).

Türk Bankacılık Sisteminde strateji odaklı birleşmelere gerçek anlamda 2001 yılı içinde rastlanmıştır. Bu duruma örnek ilk sınır ötesi işlem ise, HSBC Bank'ın TMSF bünyesinde bulunan Demirbank'ı 350 milyon Dolara satın alması olmuştur (Şahözkan, 2003: 35).

Sektör içindeki ilk birleşme hareketi ise, Doğuş Grubu bünyesindeki Osmanlı Bankası ile Birleşik Körfez Bankası arasında gerçekleşmiştir. Bu birleşmenin amacı sistemdeki dört büyük bankanın ardından beşinci büyüklüğe ulaşmaktır. Oyakbank'ın TMSF bünyesindeki Sümerbank'ı satın alması başka bir stratejik amaçlı banka birleşmesi olmuştur. Aynı grup çatısı altında faaliyet gösteren T. Garanti Bankası ile Osmanlı Bankası'nın birleşmesi, Türk Bankacılık Sistemi'nde 11 milyar dolar aktif büyüklüğü ile en büyük özel ticari bankanın oluşmasına yol açmıştır (Şahözkan, 2003: 35). İki bankanın birleşme amacı finansal ortaklık meydana getirmenin yanı sıra, Türk markası olan Garanti'yi küresel piyasaya taşıyacak bir marka yaratmak

olarak belirtilmiştir (Ertürk, 2001: 1). Bu bankalar aynı gruba ait oldukları ve bazı operasyonları ortak hale getirildiği için, birleşme sürecinde daha az zorlukla karşılaştıkları düşünülebilir (Moustafa, 2002: 1).

1.3.1.2. Zorunlu Banka Birleşmeleri

Zorunlu birleşmeler, bankacılık yeniden yapılandırılması sonucu düzenleyici otoriteler tarafından zorunlu kılınan ve finansal krizler sonrasında zor duruma düşen bankaları kurtarmak amacıyla yapılan birleşmelerdir. Türk bankacılık sisteminde zor durumdaki bankaların birleştirilmesi uygulamalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Sektörde; son yıllarda yaşanan ortaklık yapısındaki değişimler, genelde bankaların sağlıklı bir yapıya sahip olmalarının sonuçları olarak ortaya çıkmıştır. 2001 yılına kadar Türkiye’de gerçekleşen banka birleşmeleri zor duruma düşen bankalara yönelik olmuştur (Şahözkan, 2003: 32). Zorunlu birleştirmeler, ikiden fazla bankayı bir araya getirebilmektedir. TMSF’nin dört bankayı bir beşinci banka (Sümerbank) ile birleştirmesi, bu çoklu birleşmelere örnek olarak gösterilebilir (İAV, 2006: 17).

1.3.2. Fonksiyonlarına Göre Banka Birleşmeleri

Bankalardaki birleşmeler fonksiyonlarına göre yatay (horizontal), dikey (vertical) ve topluluk (conglomerate) birleşmeleri olarak gerçekleşirler.

1.3.2.1. Yatay Birleşme

Yatay birleşme aynı alanda faaliyet gösteren iki bankanın birleşmesini içerir (Şahözkan, 2003: 44). Aynı coğrafi piyasada işlem yapan iki rakip bankanın birleşmesi yatay birleşme ya da pazar içi birleşme olarak

adlandırılır (Palombo, 1997: 2-3). Yatay birleşmeler ile bankalar yüksek sabit maliyetli faaliyetlerde ölçek ekonomisi sağlamak ve toplam maliyetleri azaltmayı hedeflemektedirler. Yatay banka birleşmeleri; piyasadaki rekabeti azaltarak bankaların geleceklerini güvence altına alan ve verimliliği artırmayı hedefleyen birleşmeler olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2004: 33).

Tarihsel aşamalara bakıldığında, ilk birleşmelerin genelde yatay birleşmeler olduğu görülmektedir. Burada genel olarak güdülen amaç güç birliği sağlamaktır. Günümüzde yatay birleşmeler genelde bankacılık sektöründe görülmektedir (Cagle ve Nixon, 2005: 1).

İşletmelerin büyüklüğü arttıkça piyasadaki gücü de artmaktadır. Böylece işletmeler, yatay birleşme sonrasında piyasadaki güçlerini artırmakta, fiyatlara ve ekonomik koşullara ilişkin daha önceden ulaşamadıkları bilgilere daha kolay ulaşabilmektedirler (Adilov ve Alexander, 2006: 307-311).

Yatay birleşmelerde söz konusu işletmeler aynı faaliyet dalında çalışmaları sebebiyle doğal olarak rakiplerdir. Rekabetin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yatay birleşmeye gitme, işletmeler tarafından sıkça başvurulmuş bir yol olmaktadır (Aydın, 1990: 11). Yatay birleşme sonucu fiyatlar tek bir işletme tarafından belirlenmekte, bu sebeple özellikle yatay birleşmelerin diğer birleşme türlerine göre rekabeti daha fazla kısıtlayıcı etkisi bulunmaktadır (Alpay, 2004: 6). Yatay birleşmelerin rekabet üzerindeki olumsuz etkilerini engellemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemelere gidilmiştir. Bu durumun sebebi; yatay birleşmelerin banka sayısının azalmasına neden olarak, oluşan kârın sektör üyeleri arasında anlaşmalı dağılımına ve bankaların güç odağı haline gelmelerine yol açmasıdır (Şahözkan, 2003: 44).

Birleşme faaliyetleri sektöre giriş engelleri yaratması ve rekabeti kısıtlaması gibi sonuçlarından dolayı şirketin dışındakilere zarar verebilir.

Tekelci faaliyetlerin; rekabetin ve tüketicilerin korunması yönünde sorunlara sebebiyet vermesini önlemek amacıyla birçok ülkede bu alandaki girişimleri düzenleyici bağımsız otoriteler kurulmuştur (Baik, 1995: 245).

1.3.2.2. Dikey Birleşmeler

Dikey birleşmeler farklı alanlarda faaliyet gösteren ancak hedef kitleleri aynı olan kuruluşlar arasında oluşan yapılanmalardır (Şahözkan, 2003: 45). Bir başka deyişle, bu tür birleşmelerde aynı ürünün farklı üretim ya da satış aşamalarında faaliyet gösteren firmaların birleşmeleri söz konusu olmaktadır. Dikey birleşmeler yatay birleşmelere göre rekabeti daha az kısıtlayıcı etkiye sahiptir. Bu durumun sebebi ilgili pazarlarda dikey birleşme sonrası yoğunlaşmanın artmamasıdır (Alpay, 2004: 6).

Dikey birleşme kendi içerisinde ileriye yönelik dikey birleşme ve geriye yönelik dikey birleşme olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Firma kendisine hammadde sağlayan tedarikçileri ile birleşme yolunu tercih ederse geriye yönelik dikey birleşme gerçekleştirmiş olmaktadır. Örneğin, bankaların teknolojik yapılanma gereksinimlerinin artması sonucu, banka ve yazılım şirketleri arasında gerçekleşen birleşmeler bu grupta yer almaktadır (Weston ve Weaver, 2001: 13).

Yaygın dağıtım ağına sahip, tüketime yönelik kuruluşların geniş kitlelerle çalışması bankalara potansiyel müşteri grupları ile tanışabilme olanağı sağladığından bankacılık sektöründe bu tür birleşmelere sıklıkla başvurulmaya başlanmış olup, bu birleşmeler ileriye yönelik dikey birleşmeler olarak adlandırılabilir (Weston ve Weaver, 2001: 13). Yeni Karamürsel Mağazaları ile Garanti Bankası stratejik iş birliği, Reno-Mais ile ING Bank satış stratejileri, Doğuş Grubu'nun Tansaş'a sahip olması bu yapılanmalara örnek olarak verilebilir (Şahözkan, 2003: 45).

Bankalar teknolojik yeniliklerden yararlanma isteği sonucunda, teknolojik yeterliliğe sahip ancak mali yapıları ve dağıtım kanalları gelişmemiş işletmelerle iş birliğine girerler. Bankaların teknolojik yapılanma gereksinimlerinin artması; yazılım, donanım ve telekomünikasyon gibi alanlarda faaliyette bulunan şirketlerle birleşmelere gitmelerine neden olmaktadır (Weston ve Weaver, 2001: 13). Bu kapsamda; Türkiye’de de, Turkcell ve Telsim gibi telekomünikasyon şirketlerinin bankacılık sektörü ile ortaklıkları oluşmuştur (Şahözkan, 2003: 45).

1.3.2.3. Topluluk Birleşmeleri (Conglomerate Mergers)

Topluluk birleşmeleri farklı alanlarda faaliyet gösteren firmalar arasında görülen birleşmelerdir. Bir başka tanımla, topluluk birleşmelerinde farklı pazarlarda faaliyet gösteren ve farklı ürün ya da hizmet sağlayan firmaların birleşmesi söz konusudur (Şahözkan, 2003: 45). Topluluk birleşmelerinde temel amaç; farklı sektörlerle girerek riski azaltmaktır. Ayrıca; faaliyet gösterilen sektörün kârlılığının azalması ya da farklı sektörlerde yeni yatırımlar yapma isteği de bu tür birleşmelerin ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır (Gabrielsen, 2003: 1-3).

Tam bir topluluk birleşmesinde arz ve talep boyutunda birbirleriyle ilişkisi bulunmayan ürünleri üreten firmaların birleşmesi söz konusu olmaktadır. Buna karşın, genel olarak görülen topluluk birleşmeleri aslında dikey birleşme özelliği göstermektedir. Çünkü bu tür birleşmeler genellikle rakip firmanın dağıtım kanalının ele geçirilmesi (satın alınması) şeklinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle, bu tür topluluk birleşmeleri aslında birer dikey birleşme örneği olarak görülmelidir (Church, 2004: 2). Finansal sektörde, banka, sigorta şirketi ya da başka bir finansal kuruluşun birleşmeye gitmeleri ise “finansal topluluklar” olarak adlandırılmaktadır.

1.3.3. Faaliyet Gösterdiği Coğrafi Bölgeye Göre Birleşmeler

Tüm birleşmeler faaliyet gösterilen coğrafi bölgeye göre; yerel ve sınır ötesi birleşmeler olarak iki gruba ayrılmaktadır.

1.3.3.1. Yerel Banka Birleşmeleri

Aynı coğrafi piyasada işlem yapan iki banka ya da finansal kuruluşu içeren birleşmelere yerel banka birleşmeleri adı verilir. Yerel banka birleşmelerindeki temel amaç, toplam maliyetleri azaltmak ve yüksek sabit maliyetli faaliyetlerde ölçek ekonomisi sağlamaktır (Şahözkan, 2003: 47). Bu amaca ulaşmanın bir yolu birleşme sonrası şube sayısını azaltmaktır (Palombo, 1997: 3). Yerel birleşmeler sayesinde bankalar, hizmet fiyatlarını düzenleyerek pazar güçlerini artırabilmektedirler. ABD’de gerçekleştirilen banka birleşmelerinin yaklaşık yarısının ulusal çapta olması ve Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilen banka birleşmelerinin de genelde pazar içinde yaşanması, bankaların yerel birleşme ile fiyat belirleme gücüne sahip olma isteklerinin bir göstergesidir.

Yerel banka birleşmelerinin sağladığı avantajlardan bir diğeri aşırı kapasitenin azaltılmasına olanak sağlamasıdır. Öte yandan yerel banka birleşmeleri finansal krizdeki kuruluşlar için sağlıklı bir kurtarma yöntemidir. Bu tipteki kurtarma operasyonları iki banka arasındaki ticari ilişkilerin sonucunda olabileceği gibi düzenleyici kurumların yönlendirmesiyle de ortaya çıkabilmektedir (TBB, 2001: 18-28).

1.3.3.2. Sınır Ötesi Banka Birleşmeleri

Farklı coğrafi bölgelerde faaliyet gösteren bankaların birleşmesine sınır ötesi birleşme (cross-border merger) denir. Sınır ötesi birleşmelerin

temelinde, farklı bölge ve ürünlere dayalı riskleri ya da maliyetleri azaltmak ve coğrafi büyüme yatmaktadır (Palombo, 1997: 2-3). Bu tipteki birleşmeler bölgesel ya da küresel pazarda rekabet edebilmek için gerek müşteri portföyünü gerekse kurumsal büyüklüğü geliştirme amacını taşır. Özellikle az gelişmiş ülkelere girme fırsatını yakalayan bankalar bu bölgelerde tam rekabet ortamının oluşmaması ile yasal gözetim ve denetimin etkin olmaması gibi fırsatları değerlendirerek büyük gelirler elde edebilmektedir.

Sektörün içinde bulunduğu rekabet ve etkinlik arayışı, bankaların faaliyetlerini farklı coğrafi bölgelere dağıtmalarının yolunu açmıştır. Artan rekabet koşullarında başarılı olabilmek için bankaların kendilerini büyük olmak zorunda hissetmeleri bu eğilimi hızlandırmaktadır (Şahözkan, 2003: 47).

Büyüklüğün yanı sıra maliyet düşürmeye bağlı ölçek ekonomileri de önemlidir. Birleşme sonrası oluşacak yeni oluşum; daha büyük bir pazara hitap ederek daha geniş bir müşteri tabanına sahip olmakta ve bu yolla gelirlerini artırmaya yönelik ölçek ekonomilerinden yararlanmaktadır. Yükselen pazarlarda yapılan satın almalarda **“know-how” (teknik bilgi)** transferi sayesinde daha verimli bir sonuç elde edilebilmektedir. Sınır ötesi birleşmelerin sağladığı en büyük avantaj ise risk ve gelir çeşitliliğinin sağlanmasıdır. Bu birleşmelerde bankalar yerel pazardaki krizlere karşı daha az duyarlıdırlar. Birleşmeye konu olan bankaların farklı coğrafi alanlarda faaliyet göstermeleri; farklı krediler, faiz oranları ve likidite riskine sahip olmaları nedeniyle çeşitlendirme yapmalarını sağlamaktadır. Böylece, bankalar herhangi bir ekonomide oluşan olumsuz koşullardan daha az etkilenmiş olmaktadır. Diğer taraftan, sınır ötesi birleşmeler bir ülkedeki krizin diğerine yansması riskini de taşımaktadırlar (TBB, 2001: 25-29).

1.3.4. Birleşme Sonrasında Taraflara Tanınan Karar Alma Yetkisinin Boyutlarına Göre Olan Sınıflandırma

Banka birleşmeleri, birleşme sonrasında yönetim hakkının nasıl şekillendirileceğine göre dört ayrı grupta sınıflandırılabilir:

1.3.4.1. Tam Birleşme (Full Merger)

Tam birleşme, aktif toplamı açısından birbirine yakın büyüklükteki iki bankanın birleşmesidir. Etkin bir bütünleşmenin söz konusu olduğu bu tip birleşmelerde sinerji yoluyla ölçek ekonomisi sağlamak mümkündür.

1.3.4.2. Banka Satın Alma (Takeover)

Banka satın alma, bir bankanın başka bir banka tarafından tüm aktif ve pasifleriyle satın alınması ve satın alınan bankanın tüzel kişiliğinin ortadan kalkmasıdır (Takan, 2001: 793).

Banka satın alımlarında büyük bir banka küçük bir bankayı yasal olarak satın alır; ekonomik olmayan şubelerin kapatılması ve personel sayısının azaltılması gibi yöntemlerle küçük bankanın etkinliğini arttırmaya çalışır (Palombo, 1997: 3).

1.3.4.3. Çoğunluk Edinme (Majority Acquisition)

Bu tip birleşmelerde bankaların biri hisse dağılımına göre karar verme yetkisini elinde bulundurur. Bu tip birleşmelerde her iki banka şube ve personel ağı olarak birbirinden bağımsızdır (www.ekonomistler.com). Bu tür birleşme genelde finansal kaldıraç sağladığı için yönetsel sorunları olan bankalar tarafından tercih edilir.

1.3.4.4. Ele Geçirme

Ele geçirme; bir bankanın, diğer bir bankanın yönetimi ya da ortaklarının istememesine karşın, kontrol ya da sahiplik elde etmek amacıyla hisse senetlerinin satın alınmasıdır. Öyle ki; çok kısa bir süre içinde eski banka yönetimi, felsefesi ve çalışma sistemi tamamen ortadan kalkabilmektedir (Arslan, 2004: 30). Yukarıda sayılanların dışında, birleşmeler için başka sınıflandırmalar da bulunur. Örneğin iki tarafın da beraberce anlaşması sonucu gerçekleşen birleşmelere dostça birleşme (friendly mergers) olarak, buna karşın hedef bankanın yöneticilerinin istememesine karşın gerçekleşen birleşmeler düşmanca birleşme (hostile mergers) olarak adlandırılmaktadır (Sümer, 1999: 2).

Banka birleşmeleri sınıflandırmasının yanında birleşme sebeplerini incelemenin de yararlı olacağı değerlendirilmiş olup, bir sonraki bölümde bankacılık sektöründe gerçekleşen birleşmelerin temel sebepleri üzerinde durulacaktır.

1.4. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GERÇEKLEŞEN BİRLEŞMELERİN TEMEL SEBEPLERİ

Büyüme, işletmelerin varlıklarını sürdürme ve rakiplerine karşı üstünlük sağlama bakımından önemli bir etmendir. Büyümek zorunda olan işletmelerin birleşme yolunu seçmelerindeki sebepler; ülkelerin sosyoekonomik koşullarına, işletmelerin ve içinde faaliyet gösterilen toplumun özelliklerine göre farklılık göstermektedir (Aydın, 1990: 14).

İşletmeler için geçerli olan bahse konu durum bankalar için de geçerli olup; birleşmeleri güdüleyen etmenler çeşitli etkenlerden dolayı farklılık göstermekle birlikte, temel olarak belli sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Banka birleşmelerinin temel amacı; ölçek ekonomisi sağlayarak bir ekonomik katma değer yaratmak, böylece bankaların ayrı ayrı değerlerinin toplamından daha fazla bir ekonomik değer bir başka deyişle sinerji yaratmaktır. Birleşmelerde hisse sahiplerinin getirilerini arttırmak önemli bir amaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca büyüme isteği, yönetsel ve vergisel kazançlar gibi nedenler de bankaları birleşmeye itmektedir (Ekonomistler Platformu, 2002: 28).

Bankaları birleşmeye iten sebepleri, belli başlı başlıklar altında aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

1.4.1. Maliyet Avantajı

Bankalar; birleşme suretiyle büyük ölçekte faaliyette bulunma sonucu mevcut kaynaklarını daha verimli kullanacaklarını, piyasadaki güçlerini ve marka değerlerini arttıracaklarını, fon temin etme maliyetleri ile işletme maliyetlerini azaltabileceklerini düşünmektedirler (Takan, 2001: 797).

Bir bankanın hizmet üretiminin hacmindeki artış, işletme giderlerindeki artışa oranla daha fazla ise ve hizmet üretimi arttıkça ortalama birim maliyet düşüyorsa, banka ölçek ekonomisiyle çalışmaktadır (Jordi, 1994: 217). Büyük ölçekte faaliyette bulunma, bir kısım faaliyetlerin maliyetini düşürebilir (Aydın, 1990: 15).

Ölçek ekonomisinin gerçekleşmesi durumunda üretilen ürünün ortalama maliyeti, başka bir deyişle, birim başına maliyeti azalacağından birim fiyat düşecektir. Bu nedenle işletmenin piyasada rekabet etme gücü de artacaktır. Bankacılıkta ölçek ekonomilerinin getirdiği maliyet avantajının ölçülmesinde birtakım sıkıntılar bulunmaktadır. Bu sıkıntıların başında satın alınan bankanın teknolojisinin, birleştiği bankanın teknolojisi ile uyumlu ve yatırım yapılabilecek güçte olmaması gelmektedir (Arslan, 2004: 14). Büyük

ölçekte çalışma ile maliyet avantajı yakalama isteği, maliyet avantajının ölçülmesindeki zorluklar sebebiyle; beklenen olumlu sonuçlara her zaman ulaşamamaktadır ve büyük olmanın da kendi içinde birtakım sakıncaları olduğu görülmektedir.

1.4.2. Pazar Gücünü Arttırmak

Bankalar, birleşme yoluyla daha önce faaliyette bulunmadıkları bir pazara daha az maliyete katlanarak girebilmektedirler. Yeni bir pazara girerken o pazara ilişkin bilgilerin toplanmasının yanında faaliyette bulunulacak alanlara uygun olarak sabit yatırımlar yapılması ve yeni personel istihdam edilmesi gerekmektedir. Bunun dışında, pazarda tanınıncaya kadar reklam ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilmeli ve kâr marjı mümkün olduğunca düşük tutulmalıdır. Ancak, daha önce o pazarda faaliyet gösteren bir banka ile birleşme yoluna gidilirse, yukarıdaki prosedürlerin uygulanmasına gerek kalmayacaktır (Toprak, 2006: 22). Ancak yapılan çalışmalarda; bankaları birleşmeye iten ölçek ekonomilerinin beklenen sonuçları vermediği ve büyük olmanın da kendi içinde birtakım sakıncalarının olduğu belirlenmiştir.

Bankalar piyasadaki rakiplerinden biriyle birleşerek, piyasadaki fiyat rekabetini azaltacaklarını ve pazar paylarını arttıracaklarını düşünürler. Rakip sayısının azalması, ürün fiyatlarına artış yönlü bir baskı şeklinde yansıyacak, bu durum kârlılığı arttıracak ve birleşen bankaların hisse senedi fiyatları artacaktır (Palombo, 1997: 4).

1.4.3. Rekabet Edebilirlik Kapasitesini Arttırmak

Günümüzde küreselleşmenin beraberinde getirdiği gelişmeler ile birlikte, işletmelerin rakiplerine karşı önemli bir üstünlük sağlayabilmeleri için

küresel rekabetin oluşturmuş olduğu standartları izlemeleri bir zorunluluktur. İşletmelerin uygulayacağı bu standartlar; ürün kalitesi, yenilik yaratmadaki hız, erişimdeki hız ve kolaylık, düşük maliyet, ucuz fiyat ve küresel ulaşılabilirlik olarak sıralanabilir (Rhinesmith, 1996: 47).

Ayrıca bankaların ülke içi rekabeti ülke dışına taşımak için de birleştikleri görülmüştür. Rakibin girdiği yabancı pazarlara girme yönünde cesaretli olmak, ülke içinde liderliği elde etmek amacını taşımaktadır. Belçika menşeli iki banka Fortis Bank ile Dexia'nın Türkiye'den arka arkaya banka satın almaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

1.4.4. Kâr Potansiyelini Arttırmak

Banka birleşmelerin önemli bir nedeni de birleşme sonrasında, ayrı ayrı iki bankanın yaratacağından daha fazla gelir yaratılması beklentisidir. Kâr potansiyelinin artacağı beklentisi; monopol gücü elde edilmesi, stratejik yararların elde edilmesi, pazarlama stratejilerinin daha kapsamlı hale gelmesi gibi etkenlere bağlanabilir. Genel olarak amaç, hissedarların potansiyel kârlarının artırılması beklentisini karşılamaktır. Satın alan örgüt, hedef banka yönetiminden daha girişimci bir yönetime sahip ise, pazar açısından bankanın gelirleri artar ve yeni servisler geliştirilir (Şahözkan, 2003: 57).

Burada hedef banka değerlendirmesinde kârlılığı belirlemek için, genelde kârın varlıklara oranı (aktif kârlılığı) ve kârın hisse senetlerinin defter değerine oranı (özkaynak kârlılığı) kullanılır.

1.4.5. Çeşitlendirme İle Risk Azaltımı

Çeşitlendirme, herhangi bir işletmenin faaliyette bulunduğu endüstrilerin sayısını artırma anlamına gelmektedir. Çeşitlendirme ile

işletmelerin belli bir alanda uzmanlaşma derecesi düşecektir. Pazarlardaki gelişmeye ve teknolojinin karmaşıklığının artmasına karşın, işletmelerin uzmanlaşmadan daha çok çeşitlendirmeye eğilim gösterdiği görülmektedir (Aydın, 1990: 16).

Birleşme ile; nakit akım riski ile kazanç elde etme riski azaltılmakta, ölçeğin artması ile birlikte banka örgütünün prestijinin artması pazar payını artırmak ve çalışanlara farklı pazarlarda çalışabilme olanağı doğurmasının yanı sıra farklı müşteri portföyüne sahip olmak suretiyle ekonomik koşullara bağlı risklerden mümkün olduğunca kaçınmayı da beraberinde getirmektedir (Sümer, 1999: 2). Böylece banka örgütleri hizmet çeşitlendirilmesi ile; bir yandan çevresindeki rekabete bir yandan da ekonomik koşullardaki dalgalanmalara ayak uydurabilmektedir.

Birleşme sonrasında bankanın prestijinin artması, ölçeğinin büyümesi, yeni pazarlara açılması ve servislerin genişlemesi gibi olumlu gelişmeler sonrasında borçlanma kapasitesini arttırmaktadır. Kredibilitesi artan banka, daha kolay ve daha düşük faizle finansal kaynak sağlayabilmekte, bankaya karşı güvenin artması da müşteri sayısını olumlu yönde etkileyerek bankanın ürün ve hizmetlerini satamama riskini azaltabilmektedir (Kırlıoğlu ve Şahözkan, 2002: 27). Risksiz bir bankanın varlığı bir taraftan bankacılık sektörü ve ekonominin tamamı için istikrar sağlarken diğer taraftan banka hisselerinin değerinin artmasında etkili olmaktadır. Sonuç olarak yöneticiler daha az bir riskle karşılaşmanın huzurunu yaşarken hissedarlar ise kazançlarını arttırmaktadırlar.

1.4.5. Finansal Krizler Sonrasında Bankaların Kurtarılması

Finansal kriz yaşayan bir banka, ya kendi olanakları ile ya tasfiye edilerek ya da sağlıklı bir başka banka tarafından satın alınarak içinde bulunduğu zor durumdan kurtulabilmektedir. Ancak bir bankanın kendi

olanakları ile sağlıklı bir yapıya kavuşması her zaman mümkün olmamaktadır. Mali açıdan zor durumda olan bir bankanın güven kaybetmesi ile bankanın en büyük kaynaklarından olan mevduatlarının müşterileri tarafından geri çekilmesi söz konusu olmaktadır. Bankanın tasfiye edilmesi durumunda ise, mevduatların sigortasız kısımları için ödeme yapılamayacağından mevduat sahipleri mağdur olmaktadır. Bir başka seçenek olan birleşme yapılması durumunda ise, krizdeki bankayı satın alan banka mevduatları ve borçları yükleneceğinden müşteriler mağdur duruma düşmemektedir. Bu nedenle kriz sonrasında birleşmeler devlet tarafından da teşvik edilmekte hatta zorlanmaktadır. Ayrıca; krizler sonrasında likidite yetersizliği ve iflas etme durumuyla karşılaşılması banka fiyatlarının düşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, banka satın alınması noktasında; gerek ülke içerisindeki yerli, gerekse başka ülkelerdeki yabancı yatırımcılar açısından fırsatlar doğmaktadır (Beena, 2004: 1-3).

Gelişmiş ülkelerde iflaslar ve diğer çıkış araçları yanında bankalar arası birleşmeler; daha etkin bir şekilde aşırı kapasitenin azaltılmasına sebebiyet vermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, bu durum çoğunlukla finansal krizler sonrası aşırı kapasitenin kamu otoritesi eliyle azaltılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifade ile, gelişmekte olan ülkelerde birleşme aşamasında kamu otoritesi önemli bir rol üstlenirken; gelişmiş ülkelerde piyasa güçleri temel etmen olarak yer almaktadır (Mathieson ve Schinasi, 2001: 120).

Finansal krizler sonucu büyük kuruluşların zor duruma düşmesi, ülkenin tüm ekonomik yapısını etkileyebilecek sistematik bir krize neden olabilir. Bu sebeple birçok çalışmada “too big to fail” (iflas edemeyecek kadar büyük) etmeni birleşmelerin gerekçeleri arasında sayılmış olup, ekonomide önemli büyüklüğe sahip bankaların sistemden çıkarılması yerine yeniden sektöre kazandırılması mümkün olmuştur.

1.4.6. Vergi Avantajlarından Yararlanmak

Zarar eden bir bankanın kârlı bir banka ile birleşmesi durumunda, zararın kârdan mahsubu yoluyla birleşen bankaların vergi yükü azalmaktadır (Çelik, 1999: 45). Bir bankanın kârı diğer bankanın zararı ile dengelenerek ya da azalarak vergi tasarrufu ile sonuçlanacaktır (Şahözkan, 2003: 59). Mevzuatımıza göre, geçmiş yılların mali bilançolarında oluşan zararlar her yıla ilişkin tutarlar ayrı ayrı gösterilmek ve beş yıldan fazla nakledilmemek koşuluyla kurum kazancından indirilebilir. Hisse devri halinde de alıcı şirket, alınan şirketin geçmiş yıl zararlarından aynı şekilde yararlanabilir. Devralan şirketin, devrolan şirketteki geçmiş yıl zararlarından yararlanabilmesi için aşağıdaki şartların sağlanması gerekmektedir (PWC, 2006: 29):

- Devreden ve devralan şirketlerin aynı sektörde faaliyet göstermesi,
- Şirketlerin son beş yıla ilişkin Kurumlar Vergisi beyannamelerini yasal süresinde vermiş olmaları,
- Yararlanılacak geçmiş yıl zararları tutarının, devralan şirketin devir tarihi itibarıyla aktif toplamını geçmemesi.

Birleşmeler sonucunda elde edilecek bir başka vergi avantajı da; kullanılmayan borç kapasitesinin kullanılması ile sağlanan yarardır. Optimal borç-özsermaye oranına sahip banka, ek finansmanı borçlanma yoluyla sağlamak isterse ek finansal baskı maliyetleri ile karşılaşır. Bu durumda bir banka, borçlanma kapasitesi olan diğer bir banka ile birleşirse birleşme sonucu borç/özsermaye oranı düşecek ve böylece borçlanma, bankanın finansman maliyetlerinden dolayı vergi avantajı sağlayacaktır (Arslan, 2004: 19).

Birleşme sonucu yeni bankanın maddi duran varlıklarının fazla olması amortisman tutarını arttıracak için yeni bankanın vergi yükü azalacaktır.

Bankaların birleşme sonucunda daha fazla amortismanla tabi bilanço kalemi elde etmeleri söz konusu olduğundan oluşacak amortisman giderleri, vergilendirilebilir kazançlarını azaltacaktır (Şahözkan, 2003: 60).

Birleşmeleri güdüleyen asıl vergisel avantajlar, birleşmelerde uygulanan vergisel muafiyet ve vergi ertelemeleridir. Son yıllarda ülkemizde de bu kapsamda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. TMSF'deki bankaların birleştirilmesinde vergisel avantajlar sağlayacak yasal düzenlemelere gidilmiş, banka birleşmelerinde üç yıl süre ile vergi harç istisnaları uygulanacağı belirtilmiştir (Arslan, 2004: 19).

1.4.7. Birleşmede Sinerji Etkisinden Yararlanma

Sinerji, birleşen firmaların şimdiki değerlerinin ayrı ayrı toplamalarının birleşme sonrası oluşturacağı toplam değerden daha düşük olmasıdır. Başka bir tanımla sinerji; bütünün, o bütünü oluşturan parçaların toplamından daha büyük olmasıdır. Ancak bu şekilde birleşme sonrasında sinerjinin (pozitif değer) ortaya çıkması mümkün olmaktadır (Brusco ve diğerleri, 2004: 1-3).

Bankaların bir araya gelerek birleşme yoluna gitmeleri kazanç beklentilerinin kanıtıdır. Birbirlerinden bağımsız olarak faaliyet gösteren bankalar, birleşme sonrasında gelecekteki nakit akımlarında artış beklentisi içinde olurlar. Bu kazanç beklentisi sinerji olarak tanımlanmaktadır (McLaney, 1994: 351).

Birleşmenin temelinde sinerji yatmaktadır. Örgütsel sinerji, birbirini destekleyen ya da tamamlayan çeşitli işlevlerin bir bütünüdür. Bir şirkette birimlerin birbirlerine olan işlevsel etki ve destekleri belirgindir. Birden çok işletmenin bazı işlevleri ortaklaşa kullanmaları, işletmeler için sinerji yaratmak anlamına gelmektedir (Üçok, 1990: 341).

Birleşme operasyonlarının altında yatan temel nedenler; finansal serbestleşme, piyasaların birleşmesi, demografik gelişmeler, piyasaya giren yeni katılımcılar ve teknolojik ilerlemelerdir. Tüm bu etmenler rekabet baskısını yoğunlaştırarak birleşme operasyonlarının artmasına neden olmaktadır. Bu etmenler birbirlerinden bağımsız olmamakta ve birbirlerini de etkilemektedirler. Örneğin; teknolojik değişiklikler finansal küreselleşmeyi hızlandırmış, mevduat ve kredilere yönelik teknolojik yenilikler finansal serbestleşmeyi teşvik etmiştir. Telekomünikasyon alanındaki gelişmeler; işlem maliyetlerinde düşüşe neden olmuş, bu süreçte yeni araçlar geliştirilmiş ve araştırma maliyetleri azalmıştır. Ayrıca; tüketicinin teknolojiyi kullanma eğiliminin artması ile birlikte; düşük maliyetle, geniş bir müşteri kitlesine ulaşma olanağına ulaşılmıştır (Gedikkaya ve Gürler, 1999: 13-14).

Birleşmeler rekabetçi kredi ortamında; pazar gücüne, kredi faizlerine ve pazar payına etki etmektedir (Carletti, 2006: 4). Kredi alan kuruluşlar açısından banka birleşmelerine göz attığımızda, banka birleşmelerinin küçük işletmeler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu ifade edilmelidir. Hedef şirketle iş ilişkisi olan firmalar, birleşme gerçekleştikten sonra genelde bu ilişkilerini bitirmek zorunda kalırlar. Bunun sebebi küçük işletmelerin, büyük ölçekteki bir bankadan borç alabilmelerinin zorlaşmasıdır (ECB, 2008: 9). Birleşmelerin kredi faizlerini yükselteceği, KOBİ'lere finansman desteğini azaltacağı, yabancı banka ile birleşme durumunda ev sahibi ülkede elde edilen fonların dış pazarlarda kullanılacağı ve böylece kredi arzının istikrarsız hale geleceği yönünde çeşitli öngörülerde de bulunulmak mümkündür (Toprak, 2006: 38).

Bazı görüşlere göre ise birleşen bankalar pazar payını korumak ya da arttırabilmek amacıyla bir süre için fiyat indirimi stratejilerini kullanabilmektedirler. Ayrıca; satın alan bankanın hedef bankadan daha etkin olduğu düşünülürse verimlilik artışı ile birlikte maliyet düşüşleri, fiyatların düşmesine sebep olabilecektir (ECB, 2008: 9).

Yukarıda sayılan güdüleyici sebeplerle artan banka birleşmelerinin olumlu etkilerine bakıldığında aşağıda sıralanan bulgulara ulaşılmaktadır (Toprak, 2006: 37):

- Rekabetin uyarılması,
- Yerli bankalar için daha yüksek etkinlik sağlanmasına öncülük edilmesi,
- Ev sahibi ülke bakımından finansal hizmetlerin kalite ve erişilebilirliğinin artırılması,
- Ev sahibi ülkedeki bankanın fon ihtiyacının ana ülke bankasından sağlanması olanağı ve bununla birlikte likidite sorunun ortadan kalkması,
- Bankacılıkta aracılık işlevini geliştirmeleri,
- Banka birleşmelerinin mevduat büyümesini hızlandırması ve
- Birleşmelerin finansal sistemin istikrarını artırması.

Bankacılık sektörü bazındaki bu yararların yanı sıra, birleşmeler ile makro ekonomi ölçeğinde de çeşitli yararlar sağlanmaktadır. Bunlar;

- Dağıtım etkinliğinin artırılması,
- Teknik etkinliğin yükselmesi,
- Teknoloji transferinin sağlanması
- İş danışmanlığı ve teknik bilgi (know-how) paylaşımı,

- Çalışanlarının ücret ve sosyal haklarının iyileşmesi,
- Etkili düzenleme ve denetleme faaliyetlerinin gelişmesi,
- Uluslararası düzeyde bankacılık faaliyeti, risk yönetiminde farkındalığın artışı, ürün geliştirme, ürün çeşitliliği ve ürün kalitesinde artış,
- Artan rekabet sonucu faiz marjlarının daralması olarak sayılabilir (Toprak, 2006: 38).

Tüm sayılan noktaların dışında, günümüzde birleşmelere yön veren bir başka eğilimin de entellektüel sermaye olduğu kabul edilmektedir. Günümüzde bir şirketi birleşme açısından cazip kılan etmenler, o işletmenin maddi varlıklarından beşeri sermayesine kaymaktadır. Günümüzde işletmenin yalnızca yüksek teknoloji ile çalışan tesisleri değil; işletmenin sahip olduğu patentler, müşterilerinin değeri, uzmanlık alanları, bilgi sermayesi ve çalışanlarının nitelikleri de birleşmeleri teşvik etmektedir (Arslan, 2004: 42).

1.5. BANKALARDA BİRLEŞME SÜRECİ

İki bankanın birleşme süreci, taraflar için zor olduğu kadar zaman gerektiren bir işlemdir. Birleşmenin başarıya ulaşması banka ile ilgili tüm konuların değerlendirilmesini gerektirir (Şahözkan, 2003: 65) Uygulamada tüm birleşmelerin başarıyla tamamlandığını ileri sürmek yanlıştır. Birleşmelerin tamamlanamamasının altında yatan temel neden, tarafların birleşmeden bekledikleri yararların birbirleriyle örtüşmemesi ve sürecin iyi yönetilememesidir (Çelik, 1999: 59).

Böylesine kritik bir önemi olan birleşme süreci üç aşamadan oluşur (Arı, 2007: 28):

- Birleşmenin Planlanma Aşaması
- Araştırma ve Değerlendirme Aşaması
- Sonuçlandırma ve Bütünleşme Aşaması

1.5.1. Birleşmenin Planlanma Aşaması

Banka birleşmeleri, riskli ve maliyetli işlemlerdir. Birleşme kararı, bankaların ilişkide bulunduğu çevresini de yakından etkiler. Bankanın çevresini; bankanın sahipleri, yöneticileri, çalışanları, bankaya yatırım yapan hisse senedi sahipleri ve müşterileri oluşturur. Bir bankanın aktifi ve pasifiyle satışının geriye dönülemez bir karar niteliği taşıması, birleşme stratejisi izleyen bankanın bu amaca uygun olarak önceden belirlenmiş planlarını hayata geçirmesini daha da önemli kılmaktadır (Akgüç, 1994: 885). Aşağıda planlama aşamaları yer almaktadır.

- **Birleşme Amacının ve Stratejik Planın Belirlenmesi:** Birleşmenin bir büyüme stratejisi olması sebebiyle, birleşme faaliyetleri stratejik bir planlama sürecini gerektirmektedir. Banka için birleşme kararının hayati önem taşıması, birleşmeyi düşünen bankaların kısa ve uzun dönemli hedeflerini belirleyerek birleşmeye neden ihtiyaç duyulduğunu açıkça ortaya koymasını gerektirir. Stratejik planlamanın en önemli amaçlarından biri; gelecekteki fırsat ve tehlikeleri belirleyerek, bu doğrultuda ilerlemektir. Stratejik planlama, geleceği göz önünde bulundurarak şimdiden yapılması gerekenlere ilişkin alınacak tüm sistematik kararları kapsar (Tümer, 1993: 108). Bu aşamalardan sonra birleşmede karar kılınırsa, birleşilecek adayın saptanması için ayrıntılı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

- **Hedef Aday Kriterlerinin Belirlenmesi:** Birleşme yapmayı amaç edinen banka potansiyel aday hedef banka seçiminde kullanacağı kriterlerini belirlemektedir. Bu kapsamda finansal ve teknik alanlarda bankaların ön değerlendirmesi yapılarak aday bankalar belirlenir. Bu dönemde, birleşme işleminin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi ise, konu hakkında kamuoyunun belli aralıklarla aydınlatılmasını gerektirmektedir (Ivancevich ve diğerleri, 1987: 24). Burada birleşme sırasında iletişimin rolü ve önemi ortaya çıkmaktadır.
- **Hedef Adayların Belirlenmesi:** Hedef bankalar; alıcı bankanın amaçları doğrultusunda şekillenmekle birlikte genelde aşağıda yer alan kriterleri içeren bankalar ile birleşmeye olumlu bakılmaktadır (Şahözkan, 2003: 72):
 - Belirli alanlarda uzmanlaşmış küçük bankalar,
 - Aşırı borç yükü olmayan bankalar,
 - Satın alınması halinde vergi avantajından yararlanmayı sağlayacak zarar etmiş bankalar,
 - Personel sorunu olmayan bankalar,
 - Etkin çalışmayan bankalar,
 - Satın alınması halinde finansal destek sağlanacak bankalar,
 - Dış itibarı yüksek küçük bankalar,
 - Şube ağı yeterli bankalar,
 - Piyasa değeri defter değerinin altında olan bankalar.

Böylece belirlenen hedef bankaların ilk değerlemesi yapılmış olur. Birleşme planlamasında birleşme sürecinde gerçekleştirilecek işlemler için bir tarih belirlenmekte ve belirlenen tarihlerde amaçlara ulaşıp ulaşılmadığı incelenmektedir. Bu tarihlerdeki gecikmeler birçok banka birleşmesi girişimini başarısızlığa itmekte, bu sebeple bankacılar “kusursuz olmaktan çok hızlı olmak” istemekte ve “ilk 100 gün” deyimine önem vermektedirler. Bu süreçte tüm kararların alınması, stratejik hedeflerin belirlenmesi, yeni bankanın

kültürel profilinin çıkartılması, çalışacak kilit personelin seçimi ve başlıca operasyonel kararların alınması gibi işlemlerin belirlenmesi çok önemlidir (Cihangir, 2004: 61).

1.5.2. Araştırma ve Değerlendirme Aşaması

Bu aşamada banka, birleşmeyi düşündüğü bir ya da bir kaç banka ile resmi olarak harekete geçmekte; hedef banka ile iletişime geçilmekte ve niyet mektubu verilmektedir. Daha sonra gider-gelir, nakit akımları ve bilanço değerlendirmeleri yapılarak banka finansal açıdan incelenmektedir (Arı, 2007: 32). Bu evre, alıcı ve satıcı arasındaki ilk iletişimden nihai anlaşmanın hazırlanabileceği sonuç evresine kadar yaşanan süreçtir.

- **Görüşme Süreci:** Bu süreçte hedef banka ile nasıl ve kimlerle görüşüleceği belirlenerek; yapılacak görüşmenin yöntemi, zamanlaması ve içeriği saptanmaktadır (Arı, 2007: 33).
- **Niyet Mektubunun Verilmesi:** Görüşmelerin olumlu sonuçlanması ve birleşme ile ilgili temel konularda anlaşma sağlanması sonucunda niyet mektubu imzalanmaktadır. Niyet mektubu; birleşmenin gerçekleşeceğine ilişkin bir bağlayıcılık sağlamayıp, yalnızca tarafların birleşmeye olumlu baktıklarının bir göstergesidir (Arı, 2007: 33).
- **Ölçme ve Değerlendirme:** Birleşme sürecinin en önemli ögesi, birleşilecek bankaya sunulacak fiyat teklifi için banka değerinin saptanmasıdır. Değerleme işleminde, hedef bankanın gelecek dönemlerde elde etmesi beklenen gelirleri, büyüme hızı, dağıtılan kâr payı, hisse senetlerinin piyasa fiyatı, çalışma sermayesi ve hedef bankanın varlıklarının teminat olarak gösterilebilme olanağı önem taşımaktadır (Akgüç, 1994: 873).

1.5.3. Sonuçlandırma ve Bütünleşme Aşaması

- Sonuçlandırma:** Bu aşamada işlemler sonuçlandırılır ve farklı yapıların bütünleşmesi sağlanır. Birleşmenin son aşamasında sonuçların gözden geçirilmesi, pay sahiplerinin onayının alınması, anlaşmanın imzalanması ve her türlü kaynağın bütünleşmesi işlemleri gerçekleştirilmektedir. Birleşme yapılmadan önce bankaların Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan (BDDK) izin alması gerekmektedir. BDDK; bankaların sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite ve kârlılık durumunu içeren finansal yapısını inceleyerek birleşmenin sağlam bir yapıyı oluşturup oluşturamayacağına karar vermektedir. Dikkat edilen başka bir nokta ise, birleşmenin rekabete olan etkisidir. Birleşmenin gerçekleşmesi ile monopolcü güç ile birlikte rekabetin engelleneceğine ilişkin bir görüş oluşacak olursa, BDDK anlaşmaya izin vermemektedir (Arı, 2007: 35-36).
- Bütünleşme:** Son aşama ise, bankanın geçiş işlemlerinin tamamlandığı ve ortaya çıkan yeni oluşumun faaliyetlerine başladığı dönemdir. Birleşme sonrası (post-merger) olarak da bilinen bu dönem birleşmenin başarılı sonuçlar vermesinde son derece etkili olmaktadır (Alaranta, 2005: 1). Bu aşamada öngörülen sinerjilerin elde edilmesi için gerekli yapılandırma işlemleri gerçekleştirilmekte, tanıtım ve piyasa faaliyetleri yoğunluk kazanmaktadır. Birleşmede başarısızlık oranı ilk aşama olan planlama evresinde yüzde 30 iken, araştırma ve değerlendirme evresinde bu oran yüzde 17, sonuçlandırma ve bütünleşme evresinde ise yüzde 53'tür. Görüldüğü üzere en riskli aşama sonuç ve bütünleşme evresi olup, bütünleşmenin yönetimi birleşme sürecindeki en kritik öğelerden biridir (Sarı, 2008: 57).

1.6. BİRLEŞMELERDE BAŞARI VE BAŞARISIZLIK SEBEPLERİ

Birleşme stratejilerini uygulamaya karar veren işletmelerin başarıya ulaşabilmeleri için önem vermeleri gereken bazı ögeler aşağıda sıralanmıştır:

- Birleşecek işletmelerin birleşme stratejisini uygulamaya karar vermeleri; işletmeleri finansal, örgütsel ve kültürel bakımdan geniş bir görüş açısıyla hareket etmek zorunda bırakacaktır. Birleşmeye gidilecek işletmenin değerlendirilmesi bu konuda en önemli unsurlar arasında sayılmalıdır. Birleşmelerde fiyatın belirlenmesi ve işletme değerinin hesaplanması için çeşitli değerlendirme modelleri kullanılmaktadır. Yapılan analizlerle, işletmelerin ayrı ayrı değerlerinin yanında birleşme sonrası oluşacak potansiyel sinerjinin de ölçülmesi amaçlanmaktadır. İşletmeler bu analizler ile birleşmenin, birleştikten sonraki nakit akımları üzerinde nasıl etki yapacağını tahmin etmeye çalışmaktadırlar (Ada ve diğerleri, 2006: 31).
- Finansal açıdan yapılan değerlendirmelerin yanında birleşen işletmeler arasındaki kültürel uyumun değerlendirilmesi de önemli bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmeler arası kültürel farklılıkların önceden saptanarak bu yönde bir strateji belirlenmesi birleşmelerin başarıya ulaşmasını olumlu yönde etkileyecektir (DiGeorgio, 2003: 262).
- Önemli olan başka bir nokta birleşme işleminin çalışanlar üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri gözardı etmemektir. Söz konusu olumsuz etkiler genelde çalışanların birleşmeyle ilgili olarak yetersiz bilgiye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durumu engellemek için birleşmenin ilanı ile birlikte çalışanlar yeterli ölçüde bilgilendirilmelidirler. Ayrıca, çalışanların motivasyonlarını olumsuz etkileyecek gelişmeler mümkün olduğunca üst düzey yöneticiler

tarafından ve dürüst bir biçimde çalışanlarla paylaşılmalıdır. Bu gibi olumsuzlukları önlemek için insan unsuru gözardı edilmemeli ve birleşme sırasında insan kaynakları yönetimi etkin bir şekilde devreye girmelidir (Simit, 2007: 44).

- Birleşmeden sonraki yönetim kadrosunun önceden belirlenmesi de şirket birleşmelerinin başarısını etkileyen etmenlerden biridir (DiGeorgio, 2003: 262).

Yapılan birçok araştırmada birleşmelerin başarı oranının düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Birleşmelerin başarısızlığı genelde benzer nedenlere bağlanmaktadır. Farklı çalışmalarda birleşmelerin başarısız olmalarında; finansal beklentilerin gerçekleşmemesi, kültürel uyumsuzluk ve kilit elemanların işten ayrılması gibi birkaç unsur öne çıkmaktadır (Arslan, 2001: 48). Bir danışmanlık firması olan KPMG'nin yapmış olduğu araştırmada, birleşmelerin yüzde 53'ünün başarısızlığa uğradığı; Boston Consulting'in çalışmasında da başarısızlık oranının yüzde 65 olarak gerçekleştiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Birleşmelerde sık sık karşılaşılan başarısızlık sebeplerine aşağıda değinilmiştir:

- Birleşecek firmaya bedelinden yüksek bir fiyat ödenmesi bir yandan hissedarların zarara uğramalarına sebebiyet verirken, diğer yandan böylesi bir durum işletmeleri birleşmeden vazgeçmeye kadar götürebilecektir. Fiyatın düşük teklif edilmesi durumunda ise rakip şirketlere karşı avantaj sağlanamayacaktır (Copeland ve diğerleri, 2000: 117).
- Birleşme sürecine insan etmeninin dahil edilmemesi, kültürel çatışma ve birleşen şirketlerin çalışanlarının birleşme sürecine olan direnci birleşmelerin başarısızlık nedenleri arasında en çok öne çıkan konulardan biridir (Arslan, 2001: 51).

- Birleşme öncesinde gerçekçi bir sinerji analizinde bulunulamaması ve gerçekçi olmayan büyüme hedefleri konulması, birleşmenin başarısını olumsuz yönde etkileyecektir.
- Birleşme gerçekleştirilen işletmeler arasında sağlıklı bir bilgi akışının sağlanamaması bütünleşme aşamasında işletmeleri zor durumda bırakabilecektir.
- Pazar büyüme hızının yetersiz olması ve piyasa potansiyelinin olduğundan yüksek tahmin edilmesi birleşmelerle istenen sonuca ulaşmayı engellemektedir.

Birleşme işlemlerinin başarısı işletme stratejilerinin yanında, ekonomik istikrarsızlıklar ve siyasi belirsizlikler gibi çevresel etmenlerden de oldukça etkilenmektedir. Bu gibi etmenler özellikle yabancı sermayenin ülkemize olan ilgisini etkileyebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BANKA BİRLEŞMELERİ

Finansal serbestleşme ile sınırların ortadan kalkması ve finansal piyasaların bütünleşmesi dünya ekonomisinde önemli değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Ülke ekonomilerinde önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörü de bu değişimlerden en fazla etkilenen sektörler arasında yer almıştır. Bu durum beraberinde, yeniden yapılanma ve banka birleşmeleri çalışmalarını getirmiştir.

1980'lerden itibaren bankacılık sektörünün değişimine sebep olan etmenler aşağıda sıralanmıştır (Mishkin, 1998: 3-15):

- Bankaların kâr marjlarının daralması,
- Sektöre giriş engellerinin ortadan kalkması ile birlikte banka sayısının artması ve sonuçta bankaların pazar paylarının azalması,
- Amerika'da eyaletler arası ve ülkeler arası faaliyette bulunma yasağının kaldırılması,
- Teknolojik gelişmeler.

1980'lerde gelişmiş ülkelerde yaşanan banka birleşmelerinin arkasında yatan neden, kâr marjlarındaki daralmayı durdurmak suretiyle kârlılığı artırma çabalarıdır. Bu çabaların sonucunda, dünya çapında birçok konuda uzmanlaşmış ve müşterilerin her türlü ihtiyacına yanıt verebilecek bankalar ortaya çıkmıştır (Dinçer, 2006: 45). 1990'lı yılların başında gerçekleşen banka birleşmeleri ise, maliyetleri düşürebilmek aracılığıyla etkinliği sağlayabilmek, dağıtım kanallarını genişletmek ve daha büyük ölçekte bankacılık faaliyeti sürdürebilmenin faydalarından yararlanabilmek

amacıyla yapılmıştır (Mishkin, 1998: 2). 2000'li yıllarda, büyük ölçekteki bankaların birleşmeleri, dünya bankacılık sektörünün oligopolcü bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Böylece sektördeki hakim bankalar, bankacılık sektörü aktiflerinin büyük kısmını ellerinde bulundurmaya başlamışlardır.

Banka birleşmeleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı amaçlarla yapılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde daha çok daralan kâr marjlarını arttırmak ve büyük ölçekte faaliyet göstermek yoluyla etkinliği artırmak amacıyla yapılan birleşmeler görülürken, gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerin yarattığı bunalımı aşmak amacıyla düzenleyici otoriteler tarafından zorunlu kılınan bankacılık yeniden yapılandırılması sonucu birleşmelere rastlanmaktadır. Başka bir deyişle, gelişmiş ülkelerde yaşanan birleşmeler değişen piyasa koşullarına uyum sağlamak amacıyla yaşanırken, gelişmekte olan ülkelerdeki banka birleşmeleri genelde resmi otoritenin zorlaması sonucu oluşmuştur. Türkiye gibi ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri sonrasında ortaya konan yeniden yapılandırma programları sonrasında gerçekleşen birleşmeler bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Dinçer, 2006: 45).

Gelişmekte olan ülkelerdeki banka birleşmeleri incelendiğinde, yabancı sermayeli bankaların ulusal bankaları satın alması yaygın bir uygulama olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülke bankacılık sistemini; Gelişen Asya, Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkeleri olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Banka satın almaları sürecinde, Gelişen Asya'da Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Singapur ve İngiltere; Latin Amerika'da İspanya, ABD ve İngiltere; Doğu Avrupa'da ise İtalya, Avusturya, ABD ve Danimarka'nın hakim konumda olduğu belirtilmelidir (Toprak, 2006: 33).

Avrupa Birliği ve ABD'de banka birleşmeleri farklı amaçlarla yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nde banka birleşmelerinin asıl sebebi banka dışı finansal kurumlarla olan haksız rekabet ve bazı büyük bankaların daralan sektörden gereğinden fazla pay almasıdır. Bu da orta ve küçük ölçekli

bankaları rekabet koşullarını iyileştirmek amacıyla birleşmelere yönlendirmiştir.

ABD’de ise banka birleşmelerinin sebepleri Avrupa Birliği’nden biraz farklıdır. ABD’de bankalar daha fazla finansal kaldıraç kullanmalarına, daha fazla risk alabilmelerine ve dağıtım kanallarını artırabilmelerine olanak sağladıkları için birleşmelere yönelmektedirler (Palombo, 1999: 4). Bu tip birleşmeler sonucunda ABD’de banka sayısında büyük bir düşüş olmuştur (www.ekonomistler.com). Dünyada, 1980-2006 arasındaki banka birleşmelerinin yüzde 58’inden fazlası Tablo 2.1.’de görüldüğü üzere ABD’de gerçekleşmiştir. Bunun sebebi, ABD’de bankacılık alanındaki kısıtlamaların kaldırılması ve ABD’nin dünyanın en büyük ekonomisi olmasıdır. Almanya, İtalya, İsviçre, Avusturya ve Fransa da banka birleşmelerinin çokça görüldüğü diğer ülkelerdir (Toprak, 2006: 68).

Tablo 2. 1. Çeşitli Ülkeler İtibari İle Banka Birleşmelerinin Sayısı

ÜLKE	1980-1989	1990-1999	2000-2006	1980-2006	Yüzde Dağılım (1980-2006)
DÜNYA	594	6.849	7.535	14.978	100
ABD	207	4.072	4.450	8.729	58,3
Kanada	6	20	19	45	0,3
Almanya	64	1.059	994	2.117	14,1
İtalya	50	301	260	611	4,1
Avusturya	3	150	94	247	1,6
Fransa	23	83	120	226	1,5
Hollanda	2	22	118	142	0,9
İngiltere	47	46	30	123	0,8
İspanya	14	58	48	120	0,8
Danimarka	18	36	49	103	0,7
İsviçre	11	147	206	364	2,4
Japonya	1	21	104	126	0,8
Endonezya	0	16	22	38	0,3
Güney Kore	0	21	14	35	0,2
Hindistan	2	8	17	27	0,2
Çin	0	1	9	10	0,1
Brezilya	4	21	50	75	0,5
Arjantin	7	42	8	57	0,4
Meksika	8	8	17	33	0,2
Güney Afrika	2	24	14	40	0,3
Avustralya	8	19	6	33	0,2
Polonya	1	17	26	44	0,3
Türkiye	5	2	24	31	0,2
TOPLAM	483	6.194	6.699	13.376	89,3

Kaynak : (Toprak, 2006: 31-159)

Bankacılık sektöründe yaşanan yeniden yapılanma ve beraberinde getirdiği banka birleşmeleri ülkelerin ekonomik ve politik koşullarının farklı olması nedeniyle farklı şekillerde yaşanmıştır. Bu nedenle; bu bölümde bir bütünlük sağlanması açısından ilk olarak banka birleşmelerinin yoğun olarak yaşandığı Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa ve gelişmekte olan ülkelerdeki örnekler incelenecek, daha sonra Türkiye özelinde konu üzerinde durulacaktır.

2.1. ABD'DE BANKA BİRLEŞMELERİ KONUSUNDA YAŞANAN GELİŞMELER

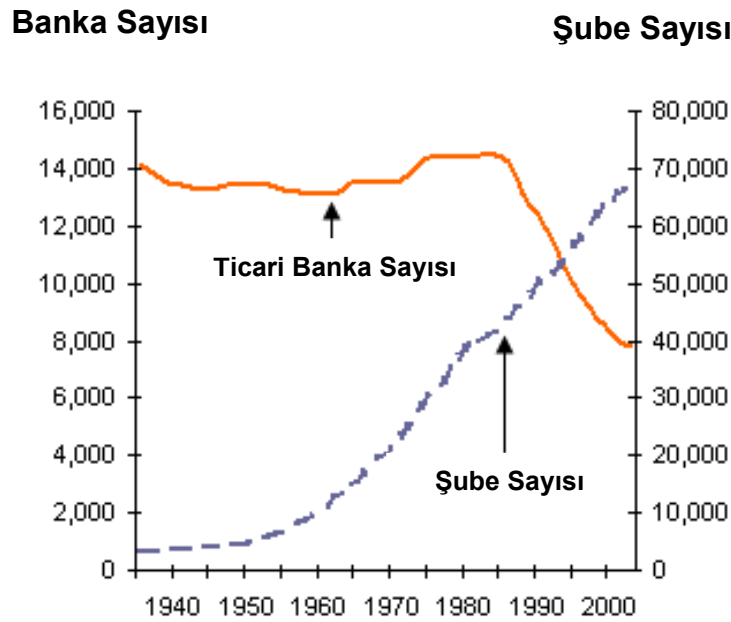
ABD finans sisteminin geçmiş dönemdeki en temel özelliklerinden biri, 1933 yılında yürürlüğe giren Glass-Steagall Kanunu'ndan kaynaklanan bankacılık ve menkul kıymet (sermaye piyasası) işlemlerinin ayrıştırılmasıdır (Mishkin, 1998: 3). ABD'de yaşanan 1929 Ekonomik Buhranı'ndan sonra bankaların sıkıntıya düşmesinin sebebi sermaye piyasası faaliyetleri olarak görülmüş, Glass-Steagall Kanunu ile bankalar ve sermaye piyasasındaki aracı kuruluşların faaliyetleri tamamen birbirinden ayrıştırılmıştır (Kahraman, 2002: 4).

Glass-Steagall Kanunu, ticari bankalara devlet borçlanma senetlerini alıp satma izni verirken, şirketlerin menkul kıymet ihracına aracılık etmelerini (broker) yasaklamıştır. Aynı zamanda, yatırım bankalarının ticari banka faaliyetinde bulunması yasaklanmıştır. Böylece ABD'de finansal hizmetler; bankalar, sigorta şirketleri ve aracı kurumlar gibi farklı kuruluşlara ayrılmıştır. Bu kurumların birbirlerinin faaliyet alanına girememelerinin yanı sıra, bankaların hisse senedi ve borçlanma aracının halka arzına aracılıkta bulunmaları da yasaklanmıştır (Kahraman, 2002: 19). Bu kısıtlamalar sonucunda ABD finansal sistemi içinde ticari bankaların payının giderek azalması, yeni düzenlemeler yapılması gereğini doğurmuş ve 1987 yılında ticari bankalara şirketlerin menkul kıymet ihraçlarına aracılık etme hakkı

verilmiştir (Mishkin, 1998: 3).

1980 öncesi dönemde bankaların diğer eyaletlerde faaliyetlerini sürdürmesini engelleyici çeşitli yasal sınırlılıklar sebebiyle, bankaların aktiflerinin büyümesi engellenmiş ve sistemde genelde küçük ölçekli bankalar faaliyet gösterir hale gelmiştir. Bu durum, 1980'li yılların ortalarına kadar devam etmiştir (Dinçer, 2006: 46-47). 1994 yılında yürürlüğe giren Riegle-Neal Eyaletler Arası Bankacılık ve Şube Etkinliği Kanunu (Riegle-Neal Interstate Banking and Branching Efficiency Act) ile, bankaların eyaletler arasında şubeleşme ve birleşmelerini engelleyen yasal kısıtlar ortadan kaldırılmış ve bankaların coğrafi olarak genişlemelerine izin verilmiştir (Cagle ve Nixon, 2005: 2). Böylece; 1990'lı yıllarda bankacılık sektöründe yaşanan rekabet ortamının da etkisiyle küçük bankalar arasında birleşme faaliyetlerinde artış gözlenmiştir.

ABD'de 1930 ile 1980 yılları arasında faaliyette bulunan ticari bankaların sayısı 13.000 ile 15.000 arasında değişirken, 1980'lerden itibaren yaşanan birleşmelerin ve sistemden çıkışların etkisiyle, ticari bankaların sayısında büyük bir gerileme gözlenmiştir (Şahözkan, 2003: 11). 1980'li yıllarda ve 1990'lı yılların başlarında yaşanan banka iflasları piyasadaki banka sayısının azalmasında önemli bir etken olurken bu yıllardan sonra yaşanan banka sayısındaki düşüş ise, bankaların birleşmelerinden kaynaklanmıştır. Bu yıllarda; birleşmeleri motive eden asıl neden, maliyetleri düşürerek etkinliği sağlama ve daha büyük bankacılık örgütleri oluşturma isteğidir (Dinçer, 2006: 50). Şekil 2.1.'de, ABD bankacılık sektöründe yaşanan yeniden yapılanma sürecinde faaliyetteki ticari banka sayısı ve şube sayısındaki olağanüstü değişimler gözler önüne serilmiştir.

Şekil 2.1. ABD'de Ticari Banka ve Şube Sayısındaki Gelişmeler

Kaynak : FDIC'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

ABD bankacılık sektöründe yaşanan birleşmeler, sektörde yoğunlaşma oranlarının da artmasına neden olmuştur. Nitekim, ilk beş bankanın toplam aktifler içindeki payı, 1996 yılında yüzde 18 iken 2001 yılında yüzde 24'e yükselmiştir. Ancak; ABD finans sistemi derinliğinin fazla olması, birleşmeyle ortaya çıkan yoğunlaşmanın rekabeti bozucu bir etki yaratmasına neden olmamıştır (Dinçer, 2006: 50-51).

ABD'de 1980-1998 yılları arasında, o dönemdeki toplam banka sayısının yüzde 55'ine karşılık gelen ve her yıl yaklaşık 400 banka birleşmesi anlamına gelen 8.000 adet banka birleşmesi yaşanmıştır. BankAmerica'nın Security Pacific ile, Chemical Corp. ile Chase Manhattan'ın birleşmesi ve NationsBank Corp. ile BankAmerica'nın birleşmeleri büyük çaplı birleşmelere örnek olarak verilebilir (Rhoades, 2000: 3). 1980-2003 arasında ise ABD'de toplam 9.418 banka birleşmesi yaşanmış, bu işlemlere konu olan satın alınan

aktif toplamı da 4,2 trilyon ABD Dolarına yaklaşmıştır (Toprak, 2006: 77).

1995 yılına kadar ABD’de yaşanan banka birleşmelerinin yüzde 50’si aynı pazarda faaliyet gösteren bankalar arasında yatay birleşme şeklinde gerçekleşirken; 1995-1998 yılları arasında gerçekleşen birleşmelerin ise yalnızca yüzde 33-40’ı yatay birleşme olarak tanımlanabilmektedir. Bu eğilimin temel sebebi ise; eyaletler arası banka birleşmeleri üzerindeki kısıtlamaların kalkması sonucunda, coğrafi genişlemeyi içeren birleşmelerin sayısındaki artış olarak değerlendirilmelidir (Rhoades, 2000: 20). 1998 yılından sonra banka birleşmelerinde azalmalar görülmüştür. ABD’de özellikle son yıllarda finansal açıdan güçlü olan ve farklı ülkelerde faaliyet gösteren bankalarla da birleşmelere tanıklık edilmiştir (Pilloff, 2004: 2).

Citicorp-Travellers, Bank America-Nations Bank, Bank One-First Chicago ve Norwest-Wells Fargo birleşmeleri sonrasında Amerikan bankacılık sektörünün en büyük bankaları oluşmuştur. 1998–2004 yılları arasında yaşanan birleşmelerden en büyüğü 1998 yılında gerçekleşen Citicorp-Travellers Corporation birleşmesidir. 140 milyar Dolar tutarındaki bu birleşme ile o dönemdeki dünyanın en büyük finansal kuruluşu ortaya çıkmıştır.

Gerçekleştirilen literatür taramasında, ABD’de yaşanan banka birleşmelerinin bankalara etkileri üzerine pek çok araştırmaya rastlanmıştır. Cornett ve diğerleri (2006) tarafından ABD’de yaşanan banka birleşmelerinin birleşen bankaların performanslarını ne yönde etkilediğini araştıran çalışmada, banka birleşmelerinin etkinliği artırarak bankaların performansına olumlu etkide bulunduğu saptanmıştır. Al-Sharkas ve diğerlerinin (2008) çalışmasında ise ABD’de yaşanan birleşmelerin bankaların etkinliğine olan etkisi Veri Zarflama Analizi yöntemi ile değerlendirilmiş, buna göre birleşen bankaların birleşmeyenlere göre maliyet ve kâr açılarından daha etkin olduğu saptanmıştır.

2.2. AVRUPA'DA BANKA BİRLEŞMELERİ KONUSUNDA YAŞANAN GELİŞMELER

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin tek pazar oluşturma çabaları, bankacılık sektörünün daha yoğun bir rekabetle karşı karşıya kalmasına ve kârlılığın düşmesine neden olmuştur. Bu durum Avrupa'da banka birleşmelerini gündeme getirmiştir (Aslan, 2004: 54). AB ülkelerinde banka birleşmeleri genelde iki tür üzerine yoğunlaşmıştır. Bunlardan biri, içerisinde en az bir büyük bankanın bulunduğu stratejik birleşmeler, diğeri ise küçük bankalar arasında kapasite fazlasını gidermeye yönelik, etkinlik artışı sağlaması beklenen savunmacı birleşmelerdir (ECB, 2000: 24).

Avrupa'daki banka birleşmelerini temel nedenleri aşağıda sıralanmıştır (Takan, 2001: 8019):

- Banka sayısının fazlalığı ve daralan kâr marjları
- Teknolojik gelişmeler
- Finansal küreselleşme

Avrupa Birliği'nde banka birleşmelerinin asıl sebebi banka dışı finansal kurumların yarattığı haksız rekabet ve bazı büyük bankaların sektörden gereğinden fazla pay almasıdır. 1990'lı yılların başında AB ülkeleri; düşük ekonomik büyüme, teknolojik yatırım payının artması, bankaların tabi tutuldukları kısıtlamalara banka dışı finansal kurumların uymak zorunda olmamaları sebebiyle bankalar karşısında kazanılan haksız rekabet gücü ve bazı bankaların aşırı büyümesi gibi sorunlarla karşılaşmışlardır (Cihangir, 2004: 91). Bu durum orta ve küçük ölçekli bankaların aleyhine işlerken, küçük bankalar rekabet edebilmek amacıyla birleşmeye başlamışlardır (Ekonomistler Platformu, 2002: 7).

1980'lerin sonu ve 1990'ların başında Danimarka ve Hollanda başta olmak üzere bazı küçük üye devletlerin bankacılık sektörlerinde yeniden yapılanma ve birleşme süreçleri yaşanmıştır. Bu süreçte çok sayıda küçük bankanın yerini, rekabet gücüne sahip ulusal bankalar almıştır. 1990'larda ise İskandinav'daki bankacılık krizinin ardından İsveç ve Finlandiya'da büyük bankaların oluşturulmasına yönelik olarak banka birleşmelerine gidilmiştir. İngiltere'de de 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında banka birleşmeleri gözlenmiştir. İspanya'da ise 1990'ların başında özellikle yatırım bankalarının birleşmesini içeren bir süreç yaşanmıştır. Aynı dönemde birçok üye devlette kamu bankalarının özelleştirilmesi sürecinin de yaşandığı görülmüştür (TBB, 2001: 21-23).

1990'ların sonlarına doğru, Parasal Birlik'e geçiş ile birlikte birleşme faaliyetlerinde artış gözlenmiştir (ECB, 2004: 7). AB finansal piyasalarının değişen yapısı beraberinde, bankaların geleneksel rollerinin değiştiği ve kârlılıklarını artırmak için farklı ürün ve coğrafi bölgelere yatırım yapmaya başladıkları bir dönemi getirmiştir. AB bankacılık sektöründe 1999 yılında kabul edilen Mali Hizmetler Eylem Planıyla (Financial Services Action Plan-FSAP) mali piyasaların bütünleşmesinin önündeki engellerin kaldırılması amaçlanmıştır. Ayrıca; Avro'nun tedavüle girmesi ile sınır ötesi faaliyetlerde genişleme görülmüş ve işlem maliyetlerinin düşmesine olanak sağlayan bir çerçeve yaratılmıştır (TBB, 2005: 93-94).

Avrupa'da 1990'ların başında yaşanan birleşmeler sonucunda, genellikle ulusal piyasada faaliyet gösteren büyük bankalar yaratılmıştır. Avro'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte ise, ABD ve Japon bankaları karşısında rekabet gücünü arttırmak amacıyla Avrupalı bankalar arasında, büyük finansal kuruluşlar oluşturma girişimleri hız kazanmıştır (TBB, 2005: 95).

1990'lı yıllarda artan rekabet nedeniyle daha çok küçük bankalar arasında başlayan birleşme süreci, 1990'lı yılların sonuna doğru büyük

bankalar arasında yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki birleşmelerin yüzde 30'u; ürün çeşitliliğini artırmayı ve riski dağıtmayı amaçlayan sektörler olan bankalar, sigorta şirketleri, menkul kıymet aracıları arasında gerçekleşmiş ve bu gelişme finansal holding şirketlerinin oluşumuna katkıda bulunmuştur. 1990-2001 döneminde yaşanan birleşmelerin daha çok yerel ve bankacılık sektörü ağırlıklı işlemler olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu dönemde, toplam işlemlerin yüzde 60'ının bankacılık sektöründe olduğu görülmüştür (Bikker ve Wesseling, 2003: 21).

Son zamanlarda gerçekleşen birleşmeler daha çok küçük bankalar arasında yaşanmaktadır. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinden özellikle Almanya, Avusturya, İtalya, İskandinav ülkeleri, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'daki bazı bölgesel bankalar son zamanlarda birleşme suretiyle büyüme göstermişlerdir. AB bankacılık sistemi zamanla küresel yapıya uyum sağlayarak tutucu bakış açısından sıyrılmış ve rekabet artışı ile birlikte bankalar tek bir bölgeye ya da ürüne bağımlılıklarını azaltmaya başlamışlardır. Bu durum da uzun dönemde finansal istikrara katkı sağlamıştır (TBB, 2005: 99).

Son dönemlerde yüksek kâr marjı arayışında olan AB bankaları için, gelişmekte olan ülke bankalarının daha cazip olduğu görülmektedir. AB birleşme operasyonları için; İspanya, Portekiz, İtalya, Hollanda ve İrlanda gibi gelişmekte olan bölgeleri tercih etmiştir (Campa ve Hernando, 2005:5-7) Avrupa'da ilk uluslararası banka birleşmesi, 1998 yılında British Hamdsros'un bir Fransız bankası olan Societe Generale tarafından 426 milyon Avro'ya satın alınmasıdır. Bu tür uluslararası işlemlerin gerekçeleri; büyüme ve yeni piyasalarla bütünleşme isteğidir (Dinçer, 2006: 65).

1996-2005 yılları arasında Avrupa bankaları, diğer bankalarla birleşme konusunda anlaşma sağlamak için 682 milyar Avro (816 anlaşma ile) harcamışlardır. Avrupa bankaları, son yıllarda dünyanın her yerinde banka birleşme faaliyetleri sonucu büyüme eğilimine girmiştir. AB'de yaklaşık on yıl

önce 10 büyük ticari bankanın birliğin bankacılık sektörü toplam aktifi içindeki payı yüzde 29 iken, bugün bu oran yüzde 49'a yükselmiştir (ECB, 2008: 5). 1999'da en yüksek noktaya ulaştıktan sonra, Avrupa bankaları arasında gerçekleşen birleşme sayısında düşüş görülmüştür. 2003 yılından itibaren Avrupalı bankaların sınır ötesi girişimleri artış göstermiştir. Önümüzdeki yıllarda Avrupa'da sınır ötesi girişimlerin daha da artması beklenmektedir. Bu beklentiyi kuvvetlendiren en önemli etmen ise, Avrupa pazarının en üst düzeyde doygunluğa ulaşması sebebiyle pazardaki büyük oyuncuların Avrupa içerisinde birleşme faaliyetlerine girişmemesidir. Ayrıca; Avrupa Birliği'nin genişleme süreci, sınır ötesi birleşmelerin artmasına ön ayak olacaktır. Avrupa'da son on yılda yapılan birleşmelerin, Batı Avrupa bankalarının gelişmekte olan Avrupa ülkelerindeki (Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu, Baltık Ülkeleri ve Türkiye) bankaların tamamı ya da bir kısmını elde etmeleri yoluyla gerçekleşmesi yukarıdaki tezi doğrular niteliktedir (ECB, 2008: 6).

1996-2005 yılları arasında Batı Avrupa'da gerçekleşen en büyük 10 banka birleşmesi Tablo 2.2.'de sunulmuştur:

Tablo 2.2. Batı Avrupa’da Gerçekleşen En Büyük 10 Banka Birleşmesi

SIRA	TARİH	HEDEF BANKA		SATIN ALAN BANKA		Değer (Milyon Avro)
		Banka	Ülke	Banka	Ülke	
1	2005	HVB Group	Almanya	UniCredit	İtalya	15.371
2	2004	Abbey	UK	BSCH	İspanya	13.853
3	2000	CCF	Fransa	HSBC	UK	11.229
4	2000	Bank Austria	Avusturya	HVB Grup	Almanya	7.169
5	2005	Banca Antonveneta	İtalya	ABN AMRO	Hollanda	5.865
6	2000	Unidanmark	Danimarka	Nordic Baltic Holding	İsveç	4.779
7	1997	Merita Oyj	Finlandiya	Nordbanken	İsveç	4.135
8	1997	Banque Bruxelles Lambert	Belçika	ING	Hollanda	4.090
9	1999	Christiania Bank og Kreditkasse	Norveç	MeritaNordbanken Oyj	Finlandiya	3.302
10	2005	Bank Austria Creditanstalt	Avusturya	UniCredit	İtalya	2.695

Kaynak: (PWC, 2006: 10)

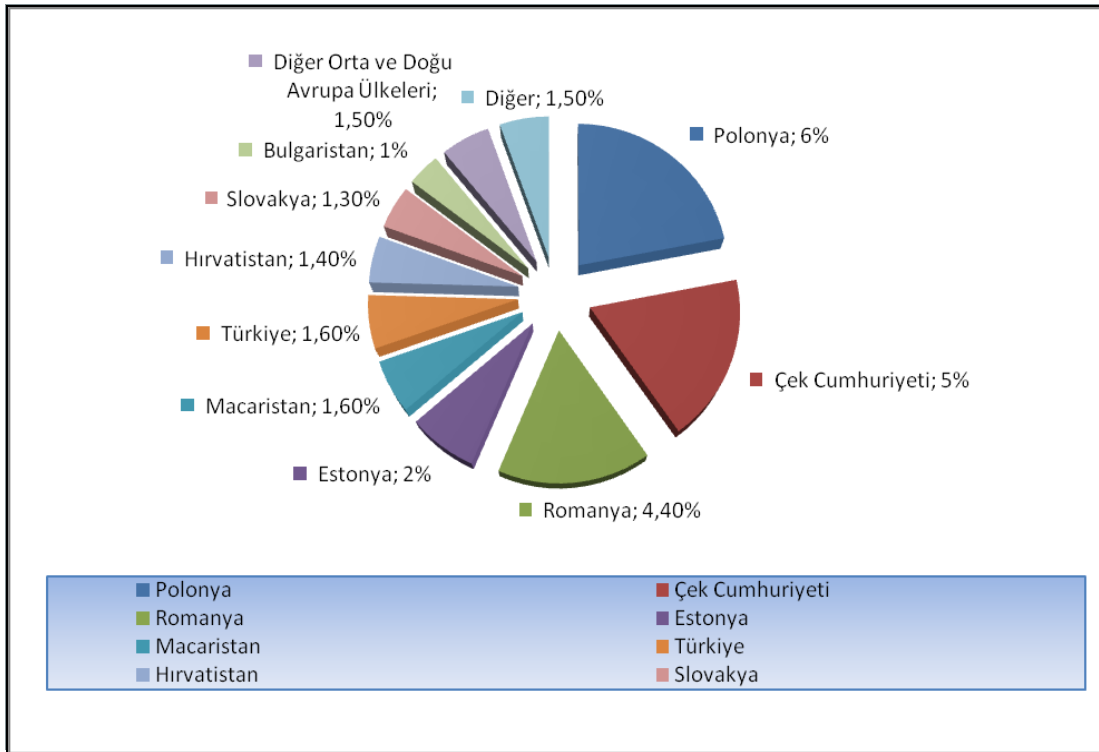
Unicredit’in sınır ötesi faaliyetleri genelde Avrupa içinde sınırlı kalmaktayken, Credit Suisse ve RBS’nin birleşme faaliyetleri Avrupa dışındaki ülkelere yönelik olmuştur. ABN Amro, HSBC Bank gibi bankalar ise tercihlerini hem Avrupa pazarı hem de uluslararası pazardan yana kullanmışlardır (PWC, 2006: 4). 2004 yılından bu yana; HSBC Bank, ABN Amro, BSCH ve Unicredit Avrupa’da büyük birleşmelere imza atmışlardır. Bu yıllarda oluşan büyük çaplı sınır ötesi birleşmeleri motive eden etmenler ise aşağıda özetlenmiştir (PWC, 2006: 5):

- Piyasadaki büyük bankalar kendi iç pazarlarının konsantrasyonu yüksek olduğundan yerel bazda birleşme faaliyetlerine

gidememektedirler.

- Bankaların sermayesindeki fazlalık, birleşme faaliyetlerini fonlamak amacıyla kullanılabilir.
- Avrupa Birliği (AB) bankacılık sektörü özellikle son on yılda önemli yapısal değişiklikler geçirmiştir. Bu süreçte öne çıkan temel değişiklikler, Avro'nun ortak para birimi olarak üye ülkelerde kullanılmaya başlanması, 10 yeni üyenin AB'ye katılması ve en önemlisi de Avrupa'da finansal piyasaların bütünleşmesinin sağlanmasına yönelik Mali Hizmetler Eylem Planı'nın (Financial Services Action Plan-FSAP) hazırlanması olmuştur. Böylece bankalar kârlılıklarını artırmak amacıyla farklı coğrafi bölgelere yatırım yapmaya başlamışlardır (TBB, 2005: 93).

1996-2005 yılları arasında Avrupa'da gerçekleşen banka birleşmelerinin üçte biri Batı Avrupalı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki (Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu, Baltık Ülkeleri ve Türkiye) bankalara ilgisi sonucunda meydana gelmiştir (PWC, 2006: 9). Bu birleşmelerin bir çoğu müşteri çeşitliliğini artırmak amacıyla bireysel bankacılık odaklı gerçekleşmiştir. Unicredit'in HVB'yi, BSCH'nin Abbey'i, HSBC Bank'ın CCF'yi, ABN Amro'nun Banca Antonveneta'yı satın alması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. 1996-2006 yılları arasında gelişmekte olan Avrupa ülkelerinde gerçekleşen banka birleşme işlemleri değerlerinin ülkelere göre dağılımı Şekil 2.2.'de yer almakta; şeklin incelenmesiyle Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Romanya'nın dağılımda öne çıktığı görülmektedir.

Şekil 2.2. 1996-2006 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Avrupa Ülkelerinde Gerçekleşen Banka Birleşme İşlemleri Değerinin Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: (PWC, 2006: 11)

Önümüzdeki yıllarda gelişmiş Avrupa ülkelerindeki bankaların daha az olgunlaşmış pazarlara (Rusya ve Ukrayna gibi) gireceği tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra gelişmekte olan Avrupa ülkelerine girişte bölgesel yayılmanın da etkili olduğu görülmektedir. Örneğin; Avusturyalı, Alman ve İtalyan bankalar komşu pazarlar olan Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Polonya ve Macaristan bankacılık sektörüne yönelmişlerdir (PWC, 2006: 11).

Avrupa’da 2005 yılında gerçekleşen finansal hizmetler alanındaki birleşmelerin toplam tutarı 79 milyar Avro iken, 2006 yılında bu tutar 136,9 milyar Avro’ya ulaşmıştır (PWC, 2007: 5). 2006 yılında bankacılık alanında gerçekleşen toplam birleşmelerin tutarı, 98,5 milyar Avro’dur. Bu tutar finansal hizmetlerdeki toplam büyüklüğün yüzde 72’sini oluşturmaktadır. Bu durum; diğer finansal hizmetlerde birleşmeler yaşanmış olsa da bu

birleşmelerin bankacılıktaki birleşmeler kadar yoğun olmadığını göstermektedir (PWC, 2007: 7).

2006 yılında Avrupa'da finans sektöründe gerçekleşen sınır ötesi birleşmelerin toplam tutarı ise, yüzde 17 artış göstererek 61 milyar Avro düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu artışın en önemli sebeplerinden biri, Avrupalı bankaların büyüme stratejileri doğrultusunda gerçekleştirdikleri birleşme faaliyetleridir. Bankacılık sektöründeki birleşme işlemlerinin çoğu sınır ötesi olarak gerçekleşmiş olsa da, İtalyan bankaları Bank Intesa ve Sanpaolo IMI'nin birleşmesi gibi yerel bazlı işlemlerin ölçek olarak ilk sıralarda yer alması dikkat çekicidir. 2006 yılında Avrupa'da gerçekleşen sınır ötesi birleşmeler sıralamasında; en yüksek değere sahip ilk 10 işlem içinde, National Bank Of Greece'in Finansbank'ı ve Dexia'nın Denizbank'ı satın alması işlemleri yer almıştır (Hazine Müsteşarlığı, 2007: 25).

İtalyan bankaları Bank Intesa ve Sanpaolo IMI'nin birleşmesi, Avrupa'da 2006 yılında gerçekleşen tüm finansal birleşme faaliyetlerinin beşte birini oluşturacak kadar büyük ölçekte bir işlemdir (PWC, 2007: 5). Avrupa'da finans sektöründe 2006 yılında gerçekleşen ilk on banka birleşmesine Tablo 2.3'te yer verilmiştir:

Tablo 2.3. Avrupa’da Finans Sektörü’nde 2006 Yılında Gerçekleşen İlk On Banka Birleşmesi

SIRA	TARİH	HEDEF BANKA		SATIN ALAN BANKA		Değer (Mio Avro)
		Banka	Ülke	Banka	Ülke	
1	Ağu.06	Sanpaolo IMI	İtalya	Banca Intesa	İtalya	29.586
2	Haz.06	Natixis	Fransa	Banque Populaire, Caisse d'Epargne	Fransa	10.000
3	Şub.06	Banka Nazionale del lavoro	İtalya	BNP Paribas	Fransa	9.000
4	Eki.06	Banka Popolare Italiana	İtalya	Banka Popolare di Verona e Novara	İtalya	8.055
5	Kas.06	Banca Lombarda	İtalya	Banche Popolari Unite	İtalya	6.087
6	Kas.06	Sampo Bank Group	Finlandiya	Danske Bank	Danimarka	4.050
7	Eki.06	Cariparma	İtalya	Credit Agricole	Fransa	3.800
8	Haz.06	Empoiriki Bank	Yunanistan	Credit Agricole	Fransa	3.100
9	Nis.06	Finansbank	Türkiye	National Bank of Greece	Yunanistan	2.291
10	May.06	Denizbank	Türkiye	Dexia	Belçika	1.890

Kaynak: (PWC, 2007: 9)

Avrupa’da 2007 yılında finansal hizmetler sektöründe gerçekleşen birleşmelerin toplam tutarı, 2006 yılına göre yüzde 52 (2006 yılında 136,9 milyar Avro) artış anlamına gelen 207,7 milyar Avro düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu artışta en büyük payı olan işlem, 71,1 milyar Avro işlem değeriyle ABN Amro’nun satın alınmasıdır. 2007 yılında gerçekleşen ilk 20 işlemin birçoğunun sınır ötesi işlem olarak kayıtlara geçmesi de dikkate değer bir gelişmedir. Banka birleşmelerinde; Hollanda, İtalya ve İngiltere’nin sırasıyla yüzde 36, yüzde 21 ve yüzde 13’lük payları dikkate değerdir (PWC, 2008: 5-7). 2007 yılında bankacılık sektöründe yaşanan toplam birleşme

değeri 141,4 milyar Avro'ya ulaşmıştır. Aşağıda 2007 yılında Avrupa'da yaşanan ilk on banka birleşmesi görülmektedir:

Tablo 2.4. Avrupa'da Finans Sektörü'nde 2007 Yılında Gerçekleşen İlk On Banka Birleşmesi

SIRA	TARİH	HEDEF BANKA		SATIN ALAN BANKA		Değer (Milyon Avro)
		Banka	Ülke	Banka	Ülke	
1	May.07	ABN AMRO	Hollanda	RFS Holdings B.V.	Hollanda	71.121
2	May.07	Capitalia SpA	İtalya	Unicredit Group	İtalya	21.912
3	Kas.07	Banca Antonveneta SpA	İtalya	Banca Monte dei Paschi Siena di SpA	İtalya	9.000
4	Tem.07	DEPFA Bank plc	İrlanda	Hypo Real Estate Group AG	Almanya	5.696
5	Haz.07	Landesbank Berlin Holding AG	Almanya	Deutsche Sparkassen- und Giroverband	Almanya	4.475
6	Tem.07	Cassa di Risparmio di Frenze SpA	İtalya	Intesa Sanpaolo SpA	İtalya	4.450
7	Haz.07	Oyakbank A.Ş.	Türkiye	ING Group NV	Hollanda	1.991
8	Haz.07	SPP Livförsakring AB	İsveç	Storebrand ASA	Norveç	1.914
9	May.07	Hypo Alpe Adria Group	Avusturya	Bayerische Landesbank	Almanya	1.625
10	Tem.07	Ukrsotsbank OJSC	Ukrayna	Bank Austria Creditanstalt	Avusturya	1.615

Kaynak: (PWC, 2008: 10-11).

ABN Amro'nun RBS/Fortis/Sandanter konsorsiyumu tarafından satın alınması, Avrupa'da bir konsorsiyum tarafından yapılan ilk büyük işlem olarak kayıtlara geçmiştir. Büyük birleşmelerin stratejik gerekçelerini belli başlıklar altında toplamak mümkündür. Söz konusu gerekçeler; pazar birleşmeleri sonucu daha büyük bir ölçekte bankacılık yapma ve operasyonel etkinliği artırma, sınır ötesi gruplara karşı savunma yapacak ulusal şampiyonlar

yaratma ve ilave büyüme sağlayacak yan pazarlar yaratma istekleri olarak sıralanabilir (PWC, 2008: 12-21).

Yapılan araştırmalara göre Avrupa'daki büyük ölçekli banka birleşmeleri sonucunda ortaya çıkan bankalar, birleşme yapmamış benzerlerine göre daha düşük bir kârlılık gösterirken küçük ölçekli banka birleşmeleri sonucunda ortaya çıkan bankalar, birleşme yapmamış benzerlerine göre daha yüksek kâr verimliliği sağlamıştır. Aynı araştırmalarda giderlerdeki verimlilik, hem küçük hem de büyük ölçekli banka birleşmelerinde artış göstermiştir.

Avrupa'da gerçekleşen banka birleşmeleri sonucunda mevduat faiz oranlarının arttığı da saptanmıştır. Bu bulgu, birleşen bankaların piyasa gücünü arttırmakta yetersiz kaldığına işaret etmektedir. Önümüzdeki dönemde ise; mevduat bakımından zengin olan Asyalı bankaların, fon ihtiyacı olan ve likidite koşullarını düzeltmek isteyen Avrupalı bankalara talip olabileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir (PWC, 2008: 23).

2.3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE BANKA BİRLEŞMELERİNİN GELİŞİMİ

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal krizler sonrasında bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması sonrasında, banka birleşme faaliyetlerinde artış görülmüş, yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına izin veren düzenlemelere gidilmiş, sermaye akımlarının bu ülkelere girişinin arttığı görülmüş ve küresel piyasalarla uyumlu olma isteği baş göstermiştir (Erdönmez, 2004: 21).

1990'ların ikinci yarısında bankacılık sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük katkı sağlamıştır. Bu ülkeler; Latin Amerika, bazı Doğu Avrupa ülkeleri ile Doğu ve

Güneydoğu Asya ekonomileridir. Bu ekonomilerin bankacılık sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar; çok uluslu büyük bankaların yerli bankaları satın alması şeklinde gerçekleşmiştir (Bose, 2005: 1). 1990'lı yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı yatırımcı payları büyük bir hızla artmıştır. Bazı ülkelerde özellikle merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde bankacılık sektörünün birleşmeler yoluyla neredeyse tamamının yabancı bankaların kontrolüne geçtiği gözlenmiştir.

2000-2005 döneminde, gelişen üç ekonomik bölge olarak Latin Amerika (Meksika, Kolombiya, Şili ve Venezuela), Merkezi ve Doğu Avrupa (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Türkiye), Uzak Doğu (Çin, Endonezya, Güney Kore, Hindistan, Filipinler, Singapur, Tayland ve Hong Kong) ile İsrail ve Suudi Arabistan gibi ülkeler incelendiğinde; bu ülkelerde dikkat çeken ilk durumun, kriz sırasında ya da sonrasında zor durumdaki bankaların millileştirilmesi olduğu görülmüştür. İkinci özellikleri ise, bankacılık sisteminde devlet garantilerinin konması ve genişletilmesidir. Üçüncü önemli özellik, birçok ülkede halen devletin elinde ya el konulan ya da özelleştirilmeyen ve sektörde önemli ölçüde bir büyüklüğü olan bankaların bulunduğu gerçeğidir. Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerine bireysel bazda bakıldığında; özellikle Şili ve Meksika başta olmak üzere Latin Amerika'da İspanyol bankaların, Doğu Avrupa'da ise İtalya ve Avusturya bankalarının kontrol gücüne sahip oldukları dikkat çekicidir (Toprak, 2006: 84-99).

Çalışmanın bu bölümünde, çeşitli ülke örnekleri baz alınarak gelişmekte olan ülkelerdeki banka birleşme eğilimlerine dikkat çekilecektir.

2.3.1. Güneydoğu Asya Ülkeleri'ndeki Bankalarda Birleşme Eğilimi

Çin, Hong Kong, Endonezya, Kore, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayvan ve Tayland; 1997 yılına kadar istikrarlı bir büyüme göstermiştir. Bölgedeki bu istikrarlı büyüme birçok yabancı firmayı ve finansal kuruluşu bu piyasalara girmeye teşvik etmiştir. Bölgeye yabancı sermaye girişi, 1993 yılında 50 milyar ABD Doları iken, 1996 yılında bu rakam 110 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Gelişmiş ülke bankaları, bölgedeki büyüme avantajından yararlanmak, daralan kâr marjlarını arttırmak ve böylece yeni piyasalarda faaliyet sürdürerek kârlılıklarını artırma istekleri doğrultusunda gelişmekte olan piyasalara ilgi göstermişlerdir (Parasız, 2000: 240-242).

Asya ülkeleri yabancı yatırımları çekme ve bunları ekonominin verimli alanlarına yönlendirmek suretiyle; yurt içi yatırımlar, istihdam, dış ticaret ve sonuçta milli gelir düzeyleri üzerinde çok olumlu artışlar sağlama bakımından diğer gelişmekte olan ülkelere model olarak gösterilme konumunda olmuş ve "Asya Kaplanları" olarak adlandırılmıştır (Alp, 2002: 166). Bununla birlikte; söz konusu ülkeler, reel sektör ve ihracatta sağladıkları yapısal başarıyı mali sektörde gösterememiş ve sonuçta kriz ilgili ülkeleri bu noktadan vurmuştur.

Güneydoğu Asya ülkelerinde 1997 yılında başlayan krize, bankaların kredi hacimlerinin ulaştığı yüksek oran, kredi dönüşlerinde yaşanan sıkıntılar ve bankaların uluslararası piyasalardan borçlanarak iç piyasayı fonlaması sebep olmuştur. Bu ülkelerin içinde bulundukları sıkıntıyı atlatamamalarının en önemli nedeni ise; denetimden uzak, politik müdahalelere açık bankacılık sistemi ile bankaların yetersiz sermayelerine karşın çok yüksek risk üstlenmeleridir (Erdoğan, 2002: 86). Asya'da başlayan krizde öne çıkan öğelerden biri de hükümetlerin bankaları devletin endüstriyel politikasının bir aracı gibi kullanmaları ve bankalara sağlıklı firmalara kredi vermeleri için baskı yapmalarıdır. İlgili ülkelerin hemen hepsinin mali sisteminde bankaların ve bu bankalar arasında da kamu bankalarının ağırlığı bulunmaktadır (Alp, 2002: 165-168). Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak; 1996 yılı sonunda bankaların geri dönmeyen kredilerinin özkaynaklarına oranı yüzde 70 olarak gerçekleşmiştir (Erdoğan, 2002: 87). Ayrıca bankalar döviz üzerinden çok

fazla borçlanıp bunları yerel paraları üzerinden kredi olarak aktarmışlardır. Döviz kurlarındaki artış bankaları büyük bir borç yükü ile karşı karşıya bırakmıştır (Alp, 2002: 165).

Güneydoğu Asya'da başlayan finansal krizin temel nedeninin makro ekonomik dengesizlikler olmayıp, finans kesimindeki sorunlar olduğu üzerinde genel bir fikir birliği vardır (İnan, 2002: 54). 1929 ekonomik bunalımından bu yana ortaya çıkan 1974'teki petrol bunalımı, 1991'deki Körfez Krizi gibi ekonomik depresyonlarda görülen reel ekonomik uyumsuzluk bu krizde tersine bir gelişme göstermiş, finansal piyasalarda ortaya çıkan ve bu suretle reel ekonomiye yansıyan bir kriz niteliğinde gerçekleşmiştir (Akdiş, 2000: 69). Güneydoğu Asya Krizi'nden çıkmak için IMF tarafından önerilen çeşitli önlemler ise aşağıda sıralanmıştır (Erdönmez ve Tulay, 1999: 4):

- Bankacılık sektöründe denetim artmış,
- Bazı bankalara kamu kaynakları kullanılarak sermaye desteği sağlanmış,
- Bazı bankalar geçici olarak devlet kurumlarına devredilmiş,
- Bazı bankalar satışa çıkarılmış,
- Kurtarılması öngörülemeyen bankalar tasfiye edilmiş,
- Zor durumdaki bankaları kurtarmak için banka birleşmeleri teşvik edilmiş,
- Yabancı sermaye üzerindeki sınırlamalar azaltılmıştır.

Endonezya, Malezya ve Tayland'da banka birleşmeleri krizden çıkış

döneminde hızlandırıcı etki yaratmıştır. Her ülke birleşmeler konusunda değişik standartlar oluşturmuştur. Aşağıda Güneydoğu Asya ülkelerinden Güney Kore bağlamında banka birleşmelerinde yaşanan gelişmeler ele alınacaktır.

Güney Kore Örneği

Güney Kore; Asya Krizi öncesinde, bankacılık kesiminde yaşanan finansal bozuklukların yanı sıra ülkenin izlemiş olduğu kalkınma politikası sebebiyle de zor duruma düşmüştür (Erdoğan, 2002: 100). Güney Kore bankacılık sektöründe yaşanan sorunlardan ilki, Kore bankalarının zaman içinde, chaebol adı verilen (KIA, Hyundai ve Daewoo gibi) dev şirketlere finansman sağlayan kuruluşlar haline gelmiş olmalarıdır. Bankaların, faaliyetlerini bilgisayar çipi, otomotiv gibi birkaç sektör üzerine yoğunlaştıran bu şirketlere bağımlı olması beraberinde bankaların riski dağıtamaması sorununu getirmiştir. Bu sistemin en önemli sorunlarından biri, sektörün belli sektörlerle sübvansede edilmiş krediler vermeleridir. Bu durum bankaların çoğu zaman risk analizi yapmadan firmalara kredi kullandırmalarına ön ayak olmuş ve bankaların devlet koruması altında olmaları ise, raporlamada şeffaflık gibi sektörde uluslararası düzenlemelere ilişkin gelişmelerin sağlanmasını önlemiştir (Mesutoğlu, 2001: 3).

1997 yılında yaşanan Asya kriziyle birlikte şirketlerin zor duruma düşmesi ya da iflas etmesinin bir sonucu olarak, Güney Kore'de banka kredilerinin geri dönüşlerinde sorunlar ortaya çıkmış, paniğe kapılan yabancı sermaye ülkeden çıkmaya başlamıştır (Jeon ve Miller, 2002: 5). Kriz kendini ilk kez 1997'de dev chaebol Hanbo Steel'in 6 milyar dolar borç ile birlikte iflasıyla göstermiştir. Güney Kore'de toplam dış borcun 200 milyar doları aşması ve bankaların borç yükünün giderek artması sonucunda yatırımcılar Güney Kore Won'unu ellerinden çıkarmaya başlamışlar ve menkul kıymet fiyatları düşüş eğilimine geçmiştir. Aralık 1997'de 14 ticari bankanın

faaliyetlerine ara verilmesi Güney Kore’de ekonomik krizi başlatmıştır (Lindgren ve diğerleri, 2000: 3).

Güney Kore’nin kriz sonrasında IMF ile yaptığı anlaşma çerçevesinde, ülkeye 21 milyar ABD Doları düzeyinde büyük bir yardım yapılmıştır (IMF, 2000: 9). Asya krizi, batmayacak kadar büyük (iflas edemeyecek kadar büyük) olarak değerlendirilen Korea First Bank ve Seoul Bank’ın faaliyetlerini sürdürememe noktasına gelmesine yol açmıştır. Bu bankalara kamu müdahalesi zorunlu hale gelmiş, bu da krizin maliyetinin artmasına neden olmuştur (Dinçer, 2006: 76).

Bankaları denetleme görevini üstlenen Finansal Gözetim Kurulu (Financial Supervision Commission) tarafından yapılan değerlendirmeye göre; 1997 yılı sonu itibarıyla yüzde 8 olan minimum sermaye yeterliliği oranını tutturamayan bankalar “potansiyel olarak yaşayamaz bankalar” olarak tanımlanmış, bu şekilde tanımlanan 12 adet bankadan durumlarını düzeltici önlemleri içeren iyileştirme planları geliştirmeleri istenmiştir (Mesutoğlu, 2001: 9). Finansal Gözetim Kurulu, “iyileştirilebilme ihtimali çok düşük” olan beş bankanın kapatılmasına karar vermiş, bu bankalar en iyi durumdaki beş bankaya devredilmişlerdir.

Geri kalan yedi banka ise (Korea Exchange Bank (KEB), Chohung, CBK, Hanil, Peace, Kangwon, Chungbunk) yapılan planlar doğrultusunda; sermaye artırımı, takipteki kredi alacaklarının azaltılması, bazı aktiflerin satışı, yabancı sermaye çekilmesi, yönetimin iyileştirilmesi, başka bankalar ile birleşme, bazı faaliyetlerin sınırlandırılması, şube kapatma ve eleman azaltılması gibi yöntemler ile kurtarılmaya çalışılmıştır (Mesutoğlu, 2001: 12).

Sistemden çıkarılmasına karar verilen bankalar arasında yer alan Korea First Bank ve Seoul Bank ticari bankalar arasında en zor durumda olan ve finansal sistemi en fazla tehdit eden bankalardır. Bunlar diğerlerinden

farklı olarak tasfiye edilmek yerine kamu fonları kullanılarak kurtarılmıştır. Bunun sebebi, finansal sistemin sağlamlığını sürdürmektir (Mesutoğlu, 2001: 11). Güney Kore’de daha önce banka kapama deneyiminin olmaması, bu bankaların hükümet ve Kore Mevduat Sigortası Şirketi (Korean Deposit Insurance Company) tarafından kamulaştırılması sonucunu beraberinde getirmiştir (Erdoğan, 2002: 102-103).

Ayrıca; 1997 Krizinden önce, Güney Kore’de finansal holding şirketleri kurmak, finansal yoğunlaşmaya sebebiyet verebileceği çekincesiyle yasaklanmıştır. Ancak, 2000 yılında “Finansal Holding Şirketi Kanunu” kabul edilmiş; Nisan 2001’de 4 tane devletleştirilmiş banka ve 10 tane iştirakten oluşan “Woori Finansal Holding” kuruluşu faaliyetine başlamıştır. Ulusal ticari bankaların öncülerinden olan Shinhan Bank bu eğilimi izlemiş ve beş adet iştiraki ile Cheju Bank’la birlikte bir finansal holding şirketi kurmuştur. Söz konusu birleşme eğilimi başka bankalar tarafından da benimsenmiştir. 2001 yılında, Güney Kore’nin en iyi durumdaki yerel bankalarından ikisi olan Housing&Commercial Bank ve Kookmin Bank birleşmişlerdir. 1998-2001 dönemindeki birleşmelerin çoğu, isteğe bağlı birleşmeler şeklinde gerçekleşmiştir. Kore bankacılık sektöründe yaşanan bu gelişmeler sonucunda banka sayısı 33’den 22’ye düşmüştür (Dinçer, 2006: 79-81).

Kore’de yabancı bankaların varlığı kriz dönemine kadar çok düşük düzeylerde kalmıştır (Dinçer, 2006: 82). Kriz sonrasında, yabancı sermaye girişinin teşvik edilmesi amacıyla yabancılarla yerli yatırımcıların bankacılık konusunda sahip oldukları haklar birbirine yaklaştırılmıştır (Mesutoğlu, 2001: 13). Güney Kore bankacılık sisteminde yabancı banka sayısı yüksek olmasına karşın, getirilen sınırlamalar nedeniyle, sistemdeki payları düşük düzeyde kalmış olup genelde temsilcilik şeklinde bu ülkede faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yabancı yatırımcılara karşı oluşturulan kısıtların kaldırılmasının etkisiyle, yabancı bankaların Güney Kore bankacılık sektöründeki payı, 2004 sonu itibarıyla yüzde 29’a yükselmiştir (Dinçer, 2006: 82).

2.3.2. Brezilya’da Gerçekleşen Banka Birleşmeleri

1980’lerden 1990’ların başına kadar devam eden yüksek enflasyon döneminin ardından Brezilya’da ekonomik istikrar, 1994’de uygulanmaya başlanan Real Plan ile sağlanmıştır. Ekonomide sağlanan istikrar ve düşük enflasyon ortamı, yüksek enflasyon ortamında çalışmaya alışmış Brezilya bankacılık sisteminde birtakım sorunlara sebep olmuştur (Erdönmez, 2000: 49).

Yüksek enflasyon döneminde Brezilya bankalarının gösterdiği temel özellikler aşağıda sayılmıştır (Erdönmez, 2000: 49-50):

- Bankaların vadesiz mevduata negatif ya da çok düşük faiz oranları vermeleri kaynak maliyetlerinin düşmesine neden olmuştur.
- Enflasyonun, kredi alanların borçlarını geri ödemelerini kolaylaştırması bankaların likiditesini artırmıştır.
- Enflasyon sayesinde elde edilen yüksek gelirler sebebiyle banka ve şube sayısı artmıştır (Erdoğan, 2002: 64).
- Bankalar Hazine işlemlerinden (faiz oranları ve kurlar üzerinde arbitraj yapılması) ve temel bankacılık hizmetlerine dayalı gelirlerden (ücret alınması gibi) enflasyon sebebiyle çok yüksek kârlar elde etmişlerdir.

Real Plan sonrasında; 1995 yılı itibariyle yüksek enflasyon dönemi sona ermiş, enflasyon gelirleri bankaların bilançolarında önemsenmeyecek düzeylere inmiştir (Erdönmez, 2000: 51). Programın uygulamaya konması sonucunda, 1994 yılı sonunda aylık enflasyon yüzde 40 düzeyinden yüzde 2’lere gerilemiştir (Erdoğan, 2002: 65). Düşük enflasyon ve kredi taleplerinin

yoğun olduğu bu yeni ortamda bankalar daha çok kredi vermeye başlamışlardır. Bunun sebebi ise; yüksek enflasyon döneminde tatmin edici enflasyon gelirleri elde eden bankaların kredi kararlarını alırken risk analizi yapma alışkanlıklarının olmamasıdır (Erdönmez, 2000: 51). Artan kredi talebi, bankaların kısa dönemde enflasyon gelirlerinin azalmasından dolayı zararlarını karşılamada yararlı olmuş olsa da, uzun dönemde bankacılık sisteminde kredi riskinin büyük boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur (Erdoğan, 2002: 65). Kredi risk analizlerinin önem kazandığı böylesi bir ortamda faaliyet göstermek ise birçok banka için çok güç olmuştur (Erdönmez, 2000: 51)

Real Plan ile gelen ani enflasyon düşüşü ve 1994 Meksika Krizi sonrasında 1995 yılında yaşanan Tekila Krizi etkisiyle; yüksek enflasyon döneminde ülkeye giriş yapan büyük miktardaki yabancı sermaye akımı tersine bir yön izlemiştir. 1994 yılında bankacılık sektöründe takipteki alacakların toplam kredilere oranı yüzde 5,75 iken, bu oran 1995 yılında yüzde 17'ye yükselmiştir. Brezilya'da bankaların aktiflerini yeniden yapılandırma çalışmaları 1995-1998 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde; Brezilya Merkez Bankası kamu ve özel bankaların sorunlarına çözüm getirmek amacıyla tasfiye, yeniden sermayelendirme, birleşme, yeniden yapılandırma gibi çözümler üretmiştir. Bu dönemde ortaya atılan PROER (Ulusal Mali Sistemin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi İçin Teşvik Programı) sistemi özel bankaların, PROES sistemi ise kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasını içermiştir (Erdoğan, 2002: 66-67).

Bu kapsamda; birleşmeler konusunda 1995 yılında başlayan PROER ile ilerleme sağlanmıştır. PROER ile bankacılık sektöründe birleşmeleri motive edecek vergi teşvikleri gibi yenilikler getirilmiştir. Bu program çerçevesinde yeni banka alacak bankaya piyasa faiz oranlarının altında kredi olanağı sağlanmaktadır. Ayrıca satın alan bankaya, satın aldığı bankanın mali zararlarını vergilerin iptal edilmesi suretiyle kapatma olanağı tanınmaktadır. Sağlanan bu avantajdan ilk önce Unibanka (Brezilya'nın

altıncı büyük bankası) Banco Nacional'ı (yedinci büyük banka) alarak Latin Amerika'nın 8. büyük bankasını yaratmak amacıyla yararlanmıştır. (Erdönmez, 2000: 52-53). Devletin bankalara müdahale etmesi sonucunda yerli sermayeli özel bankaların sayısı 1995 yılında 147 iken, 1998 yılında 106'ya; kamu bankalarının sayısı ise 1995 yılından 34 iken, 1998 yılında 24'e gerilemiş, ulusal bankacılık sistemindeki toplam banka sayısı ise 273'ten 233'e düşmüştür (Puga, 1999: 13).

Ağustos 1995'ten sonra yabancı bankaların sisteme girişine izin verilmiştir. Yabancı bankalar ya yerli bankaları satın almışlar ya da Brezilya'daki mali gruplarla ortak olmuşlardır (Erdönmez, 2000: 54). Brezilya'da da yabancı bankaların bankacılık sektörüne girişinin rekabeti artırıcı etkisinin yanında banka birleşmeleri konusunda da olumlu etkisi olmuştur. Banka sayısı Aralık 1995'te 240 iken, Aralık 2002 itibarıyla 166'ya düşmüştür (Erdönmez, 2004: 26). Tüm bu gelişmelere rağmen Brezilya, Latin Amerika'daki ülkeler içinde yabancıların sektörde baskın olamadığı tek ülke olmuştur. Bu ülkede, yabancı banka girişlerine temkinli yaklaşılması nedeniyle diğer ülkelere göre daha düşük seviyede yabancı banka girişi gerçekleşmiştir. Brezilya'da bankacılık sektöründe kamu payının yüksek olması ve sermayesi güçlü ve iyi durumdaki yerel bankaların faaliyet halinde olması bu ülkede yabancı kontrolünün diğer Latin Amerika ülkelerine göre daha kısıtlı kalmasında önemli rol oynamıştır.

2.4. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ VE BANKALARDA BİRLEŞME EĞİLİMİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de bankalar, finansal sistemin önemli bir ögesidir ve bankacılık sistemi finansal sektörde en büyük paya sahiptir. Türk bankacılık sektörü yeni kurulmuş bir sektör olmayıp, 19. yüzyıla kadar giden bir tarihi vardır. Bankacılık sektörü, Türkiye ekonomisinde ve Türk finansal sisteminde öncü bir rol üstlenmiştir. Ülkemizdeki bankacılık sistemi; çeşitli alanlarda faaliyet

gösteren bankaların, ekonomideki diğer kurum ve kişilerle ve aynı zamanda kendi aralarındaki ilişkilerden oluşan bir örgütü ifade eder (Afşar, 2006: 138). Tablo 2.5.'te finans sektörünün son beş yıl içerisindeki aktif büyüklüğü, alt kalemler itibarıyla ifade edilmiştir. Tablo incelendiğinde bankacılık sektörünün finansal sistem içindeki payının her dönem yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2.5. Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğünün Dağılımı

Milyar TL	2004	2005	2006	2007	2008
Bankalar	313,8	406,9	499,5	581,6	732,8
Finansal Kiralama Şirketleri	6,7	6,1	10,0	13,7	17,2
Faktoring Şirketleri	4,1	5,3	6,3	7,4	7,8
Tüketici Finansman Şirketleri	1,5	2,5	3,4	3,9	4,7
Sigorta Şirketleri	9,8	14,4	17,4	22,1	25
Emeklilik Şirketleri	4,2	5,7	7,2	9,5	11,3
TCMB	74,7	90,1	104,4	106,6	113,4
DİĞER*	22,9	29	19,8	25,3	35,6
TOPLAM	437,7	560,0	668,6	770,1	947,8
BANKALARIN PAYI	%71,6	%72,6	%74,7	%75,5	%77,3

Kaynak: (BDDK, 2008: 17)

* Menkul Kıymet Aracı Kurumları, Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları, Menkul Kıymet Yatırım Fonları, Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları

2.4.1. Türkiye’de Bankacılık Sistemi

Bu bölümde, dış rekabetin çokça hissedildiği ve dışa açılma politikasının uygulamaya konduğu 1980 yılından başlamak üzere Türk bankacılık sektörü ve Türk bankacılık sektöründeki birleşme eğilimi

incelenecektir. Türk bankacılık sektörü, “Dışa Açılma Dönemi (1980-1989)”, “1990-2001 Arası Serbestleşme Hareketlerinin Hız Kazanması ve Krizler Dönemi” ile “2002 ve Sonrasında Yaşanan Düşük Enflasyona Geçiş Süreci” olmak üzere üç bölümde incelenecektir.

Bu bölümde Türk bankacılık sektörünün yapısı, eksik ve güçlü yönlerinin irdelenmesi yoluyla; Türkiye’de banka birleşmelerinin günümüze kadar geçirdiği evrelere yer verilecektir.

2.4.1.1. Dışa Açılma Dönemi (1980-1989)

1980 yılına kadar devlet kontrolünde ve kısıtlı mali araçlar ile işleyen bankacılık sektörü, 1980 yılından başlayarak serbestleşme yönünde hızlı bir değişim içine girmiştir. 1980’li yıllarda yapılan düzenlemeler, bankacılıkta verimliliğin artırılması ve rekabet ögesinin ele alınması gibi değişiklikleri temel almaktadır. Bu çerçevede; faiz oranları ve döviz kurları serbest bırakılmış, bankacılık sistemine yabancı sermayenin girişini sağlamak üzere çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bankacılık sisteminin likiditesini düzenlemek amacıyla 1986 yılında Bankalararası Para Piyasası kurulmuştur. Ayrıca, bankalar 1987 yılından itibaren bağımsız dış denetçiler tarafından denetlenmeye başlanmıştır (Bakdur, 2003: 12).

1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın amacı ise, tasarrufları korumak ve ekonomik kalkınmanın gereklerine göre kullanılmalarını sağlamak üzere bankaların kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, devir, birleşme ve tasfiyeleri ile denetlenmelerini düzenlemektir (<http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar>)

1980 sonrasında bankacılık sektöründeki gelişmelerin ortak özelliklerini özetlemek gerekirse aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkün olacaktır (Akgüç, 1989: 70-71).

- **Faizlerin serbestleştirilmesi, mevduata enflasyon oranının üstünde faiz ödenmesi:** 1980 yılında Türk ekonomisi piyasa odaklı yapısal bir değişimin içine girmiştir. Bu kapsamda; öncelikle 1 Temmuz 1980’de vadeli tasarruf mevduatı ile kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır (Aksoy, 1998: 273). Bu durum Türkiye’de “Temmuz Bankacılığı” olarak ifade edilmiştir. Enflasyonun yüksek oranlarda seyretmesi, işletmelerin işletme sermayesi gereksinimlerinin artması, küçük bankaların pazar paylarını arttırmak istemeleri ve piyasalardaki denetim boşluğu sonucu; kredi ve mevduat faizleri kısa sürede aniden yükselmiştir (Akgüç, 1989: 70).
- **Yabancı bankaların kurulmasına ve Türkiye’de şube açmalarına elverişli ortam yaratılması:** Finansal piyasaların serbestleşmesi amacına yönelik çalışmalar, Türk bankacılık sektörünü derinden etkilemiştir (Afşar, 2006: 145). Bankacılık sektörü, 24 Ocak 1980 Kararları ile rekabet kavramı ile karşılaşmıştır (Erdoğan, 2002: 132). Bu bağlamda; sektöre girişin önündeki engelleri kaldırılması, yerli ve yabancı bankalara sektöre giriş izni verilmesi, mevduat ve kredi faiz oranlarının piyasada belirlenmesi gibi gelişmeler de rekabeti arttırıcı bir etki yaratmıştır. Bu değişimler sonrasında; 1980 yılında 43 olan sektördeki banka sayısı 1999 yılına gelindiğinde 81’e çıkmıştır (Afşar, 2006: 145). Bu artış daha çok, şube açarak Türkiye’de faaliyete geçen yabancı bankalardan kaynaklanmıştır. 1980’li yıllarda özellikle büyük A.B.D. bankaları Türkiye’de şube açmışlar ya da Türk bankalarıyla ortak olmuşlardır (Akgüç, 1989: 72-73). Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı banka sayısında büyük artış olmuş, 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı, 1999 yılında 20 olarak belirlenmiştir. Ancak izleyen dönemlerde ortaya çıkan krizler ve sonuçlarına bağlı olarak, sektördeki bankaların sayısında önemli düşüş yaşanmıştır (Afşar, 2006: 145). Bu dönemde az şubeli küçük ve orta ölçekteki banka sayısı artmış ve büyük ölçekteki özel bankaların sektördeki pazar

paylarında gerileme yaşanmıştır (Afşar, 2006: 146-147).

- **Yeni ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmesi:** 1980 sonrasında, ikisi yabancı banka olmak üzere yeni dokuz ticaret bankası kurulmuştur. Bu bankalar; Chemical Mitsui Bank, Türkiye İthalat İhracat Bankası, Adabank, Koç-Amerikan Bank, BNP-Ak Dresdner Bankası, Tekstil Bank, Finans Bank, Netbank, Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası'dır (Akgüç, 1989: 71).
- **Türk bankacılığının dışa açılması:** Yabancı bankalar Türkiye'de faaliyette bulunurken, Türk bankaları da yabancı ülkelerde şube ve temsilcilik açmışlardır (Akgüç, 1989: 71).
- **Türk bankacılığının batık ve/ya da donuk krediler nedeniyle bunalım içine girmesi:** 1980 sonrasında firmaların çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için ihtiyaç duydukları kaynakların maliyetlerinin yükselmesi ile birlikte şirketler borçlarını geri ödeyemez duruma düşmüş ve alınan kredilerin çoğu batık kredi haline gelmiştir. Batık kredilerin yanı sıra; bankaların yeterince kâr elde edememeleri, bankaların kredi riski analizinden yoksun şekilde işleyişi, bağlı oldukları holdingleri fonlayan bankalar gerçeği ve etkili denetimin eksikliği bankacılık alanındaki sıkıntıları beraberinde getirmiş; Hisarbank, İstanbul Bankası, Ortadoğu İktisat Bankası zorunlu olarak T.C. Ziraat Bankası'na devredilmiş ve ayrıca iki bankanın da (İşçi Kredi Bankası ve Türkiye Bağcılar Bankası) faaliyetleri durdurularak tasfiyeleri gerçekleştirilmiştir (Akgüç, 1989: 72).

Bu dönemde kamu sektörü finansman açıklarının yüksek düzeylere ulaşması sonucu, 1989 yılından sonra ekonomide “yüksek faiz, yüksek enflasyon” dönemine girilmiştir. Bütçe açıklarının önemli bölümü iç borçlanma yoluyla karşılanmıştır, kamunun borçlanma ihtiyacının yarattığı baskının etkisiyle yükselen TL fonlama maliyeti nedeniyle bankalar yurt

dışından borçlanmayı arttırmış ve bankaların döviz pozisyon açıkları büyümüştür. Böylece banka bilançolarında faiz ve kur riski önemli ölçüde artmıştır (Afşar, 2006: 146-147). Bankaların açık pozisyonlarının artışı, Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ana nedenlerinden biri olmuştur (Özatay, 1995: 24).

2.4.1.2. 1990-2001 Arası Serbestleşme Hareketlerinin Hız Kazanması ve Krizler Dönemi

1980’li yıllarda finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, 1990 sonrasında bankaların daha farklı bir yapı içerisinde şekillenmelerine sebep olmuştur. Bu bağlamda; piyasalarının kurumsallaşması yolunda önemli adımlar atılmış, teknolojik yeniliklere önem verilmiştir. 1989’da yürürlüğe giren “Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar” ile birlikte kambiyo rejiminde yaşanan serbestleşme; bankaların döviz işlemleri gerçekleştirmelerine ön ayak olmuş, bankalar yurt dışından kaynak bulmaya başlamışlardır. Bankalar bu dönemde portföylerinin büyük bölümünü kamu açıklarını finanse etmek üzere ihraç edilen yüksek faizli devlet iç borçlanma senetlerine ayırmışlardır. Böylece bankalar asıl faaliyet amaçlarının dışında, yurt dışından düşük maliyetle borçlanıp devlete yüksek faizle borç vermek suretiyle yüksek kârlar sağlayan kurumlara dönüşmüşlerdir (TCMB, 2001: 10). Bu yapı 1990’lı yıllarda bankacılık sektörünü; amaçları kamu iç borçlarını fonlamak haline gelen sayıca çok, küçük, özel, yerli-yabancı ticaret bankalarının faaliyet gösterdiği bir alan haline getirmiştir (Uluğbay, 1994: 35).

Kriz sürecinden öncelikle bankaların etkilenmesi, sektörün krizleri derinleştiren en önemli sebeplerden biri haline gelmesine neden olmaktadır. Krizlerin derinleşmesini likidite sorununun çözümü engeller. Ancak aksi bir durumda, bankalar müşterilerinin mevduatlarını çekme talepleri ile karşılaşır ve müşteriler tasarruflarını güvendikleri başka bankalara yatırırlar.

Ekonominin tamamına yönelik bir güvensizlik durumunda ise, fonlar bir başka banka yerine nakde çevrilir. Müşteri mevduatlarının bir kısmı kamu kağıdı ve dövize yönelirken, diğer bir kısım tasarruf ise yurt dışındaki bankalara aktarılır. Yaşanan krizler sonucunda bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması gündeme gelmekte, bu suretle krizdeki bankalar tasfiye edilmekte, birleşmeye zorlanmakta ya da sermaye aktarımı gibi önlemlerle finansal sistemden çıkışlarına izin verilmemektedir. Krizlerle birlikte ortaya çıkan likidite yetersizliğinin giderilebilmesi amacıyla sermaye yeterlilik oranının artırılmasına yönelik girişimler, küresel düzeyde banka birleşmelerinin temel sebeplerinden biri olmuştur (Cihangir, 2005: 102).

Finansal krizler 1980'li ve 1990'lı yıllarda dünya ekonomisine damgasını vurmuştur. Türkiye ekonomisi, 1990'lardan itibaren belli aralıklarla krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Dışsal etkenlerin de rolü olmakla birlikte krizlerin en önemli sebepleri, sürdürülemez iç borç dinamiği ve mali sistemdeki sağlıklı yapıdır (TCMB, 2001: 1). Türkiye ekonomisini etkileyen krizlerin başlıcaları; 1994 Krizi, 1997 Asya ve 1998 Rusya Krizleri ile 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleridir .

Kısa vadeli dış borçların arttığı yıllar aynı zamanda Türkiye ekonomisinin krize girdiği yıllar olmuştur. 1994 yılında kısa vadeli dış borçların 1984'teki rakamın yaklaşık iki katına çıkması ve ardından 1994 Krizinin yaşanması da bu saptamayı doğrular niteliktedir. Bu açıklar, 1999-2001 arası dönemde özellikle 2001 yılında bankaların zarar etmesi ve bir kısmının da TSMF'ye devrinin sebebidir. 1994 yılında ekonomide görülen dalgalanmalar bankacılık sistemine de yansımış, bankacılık sisteminin toplam aktifleri 68,6 milyar dolardan 51,6 milyar dolara, özkaynakları ise 6,6 milyar dolardan 4,3 milyar dolara kadar kadar gerilemiştir. 1994 yılında başlayan kriz; döviz borcu yüksek olan Marbank, TYT Bank ve Implexbank'ın faaliyetlerinin durdurulmasına yol açmıştır (Afşar, 2006: 146-147).

1994 yılında kamu borçlanma faizlerini düşürme çabalarının

yoğunlaşması sonucu olarak ortaya çıkan kurlarda dalgalanma ile sektörde ortaya çıkan bankacılık krizi, sistemden önemli ölçüde mevduat çıkışına neden olmuştur. Sistemden çıkan tasarruflar ise; önce büyük bankalara ve devlet tahviline, ardından buradan da çıkarak dövize yönelmiştir. Sistemde yaşanan bu tıkanıklık mevduat sigorta limitindeki sınırın kaldırılması ile 5 Mayıs 1995 günü durdurulmuştur. Kısa dönemde mali sektöre yararlı olan bu gelişme, daha sonraki tarihlerde sektörde başka sorunlara yol açacaktır (Erdoğan, 2002: 127).

1997 yılının ortasında Güneydoğu Asya ülkelerinde çıkan mali kriz tüm dünyayı etkilemiştir. Asya Krizi Türkiye'yi fazla etkilememiş, bu dönemde Türk ekonomisinde daha çok Türkiye'nin ticareti içinde en fazla paya sahip ikinci ülke olan Rusya'daki mali krizin etkisi hissedilmiştir. Yabancı yatırımcılar Rusya ile birlikte Türkiye'den de çıkmaya başlamışlardır. Bu krizin etkisiyle Türkiye'de enflasyon artışı hızlanmış, bunun paralelinde faiz oranlarında artış yaşanmıştır. Faiz oranlarının önemli ölçüde yükseltilmesi sonucu sermaye çıkışı engellenebilmiştir (Erdoğan, 2002: 128-129). Türkiye'de özellikle 1997-1998 Asya ve Rusya krizlerinin ardından yüksek faizlere ve ekonomideki daralmaya bağlı olarak problemlili kredilerde artış gözlenmiş, bu durum bankaların bilançolarının aktif tarafında bozulmaya yol açmış, kârlılık ve likidite değerleri de sağlıksız bir yapının işaretini verecek düzeyde gerçekleşmeye başlamıştır (Erçel, 1998: 1). Holding bankacılığının gelişmesi de, bankaların krize duyarlı hale gelmelerine yol açmıştır.

Kamu bankalarına çeşitli sektörleri destekleme görevinin verilmesi ve oluşan zararların zamanında ödenmemesi bu bankaların bankacılık sektöründe sağlıksız bir yapı ile faaliyetlerini sürdürmesine sebep olmuştur (TCMB, 2001: 5). Bu dönemde faaliyet gösteren kamu bankalarının (Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası ve Emlak Bankası) bankacılık sektörü içerisinde ağırlığı çok yüksek olmasına karşın, artan müdahalelerin etkisi ile sektör payları giderek gerilemiştir (Dinçer, 2006: 91).

2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri

2000 yılında ekonomideki olumsuzlukları gidermek ve enflasyonu düşürmek amacıyla, IMF destekli “Enflasyonu Önleme ve Ekonominin Yeniden Yapılandırılması Programı” uygulamaya konmuştur. Bu programın ilk altı ayında olumlu sonuçlar alınmış; faiz oranları hızla düşmüş, enflasyon son 14 yılda ilk defa yüzde 30’un altına gerilemiştir (İşeri, 2004: 28).

Programın uygulanmaya konmasıyla birlikte faiz oranlarının daha da düşeceği beklentisi ve döviz sepetinin hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış olması, bankaları kısa vadeli kaynak kullanımına teşvik etmiştir. Bankalar bu süreçte kısa vadeli ve döviz cinsinden borçlanırken, verdikleri krediler uzun vadeli ve Türk Lirası cinsinden gerçekleşmiştir. Bu durum bankaların yabancı para açık pozisyonları ile faiz ve likidite risklerinin artmasına neden olmuştur (Dinçer, 2006: 95).

2000 yılının sonlarına doğru cari açığın sürdürülemezliğine yönelik beklentiler artmış, gecelik faizler yükselmeye başlamış, iç borçlanma senetleri ve repo faizlerinde dalgalanmalar gözlenmiş, borsa düşmüş ve yabancı yatırımcılar ellerindeki iç borçlanma senetleri ve hisseleri satarak döviz almak suretiyle piyasalardan çekilmiştir. Böylece, faiz oranları giderek yükselmiş ve kamu kağıtlarının değeri azalmıştır (Erdoğan, 2002: 130). Kasım 2000’de yaşanan krizde bankalar büyük bir likidite sıkışıklığı ile karşı karşıya kalmıştır (İşeri, 2004: 46).

Bu süreçte, aktiflerinde sektör ortalamasının üstünde kamu kağıdı bulunan Demirbank’ın finansal yapısı, taşıdığı faiz ve likidite riski sonucu bozulmuştur. 2000 yılında sağlıklı yapıya sahip iki banka ile birlikte Demirbank da TMSF bünyesine alınmıştır. Programa ilişkin kaygılar ve cari işlemler açığı ile bu açığı finanse eden yabancı kaynaklı portföy yatırımlarının

lkeden çıkışının başlaması, 2001 Şubat krizini tetikleyen temel nedenler olmuştur. Likiditenin daralmasıyla faiz oranları gecelik bileşik bazda yüzde 4000 düzeylerine yükselmiştir (Dinçer, 2006: 96). Borsada yaşanan büyük düşüşün de etkisiyle kriz giderek ağırlaşmıştır (İşeri, 2004: 30).

Sonuç olarak, sermayesi eriyen bankalar TMSF bünyesine alınırken, hem kamu bankalarının hem de TMSF'ye alınan bankaların görev zararları Hazine'ce üstlenilmiştir. 1998-2000 yılları arasında, Türkbank, İnterbank, Bank Ekspres, Yurtbank, Yaşarbank, Egebank, Sümerbank, Esbank, Bank Kapital ve Etibank TMSF'ye devredilmiştir. Faaliyetini sürdüren bankaların portföyündeki krediler ise yeniden sınıflandırılmış, sorunlu krediler tekrar değerlendirilmiş ve gerekli karşılıklar ayrılmıştır. Yüksek enflasyon ortamında çalışmaya alışık bankaların finansal tabloları enflasyona göre tekrar düzenlenmiştir (TBB, 2001: 7).

Bahse konu dönemde Türk Bankacılık Sistemi'nin yapısal sorunları aşağıda özetlenmiştir (BDDK, 2006: 36):

- Özkaynak yetersizliği,
- Küçük ölçekli bankacılık,
- Kamu bankalarının sektör içinde yüksek paya sahip olması,
- Aktif kalitesindeki bozukluk (holding bankacılığı ve risklerinin tek bir alanda yoğunlaşması),
- Piyasa risklerine aşırı duyarlılık (vade uyumsuzluğu ve açık pozisyon),
- Denetim ve risk yönetimindeki yetersizlikler,
- Şeffaflık eksikliği.

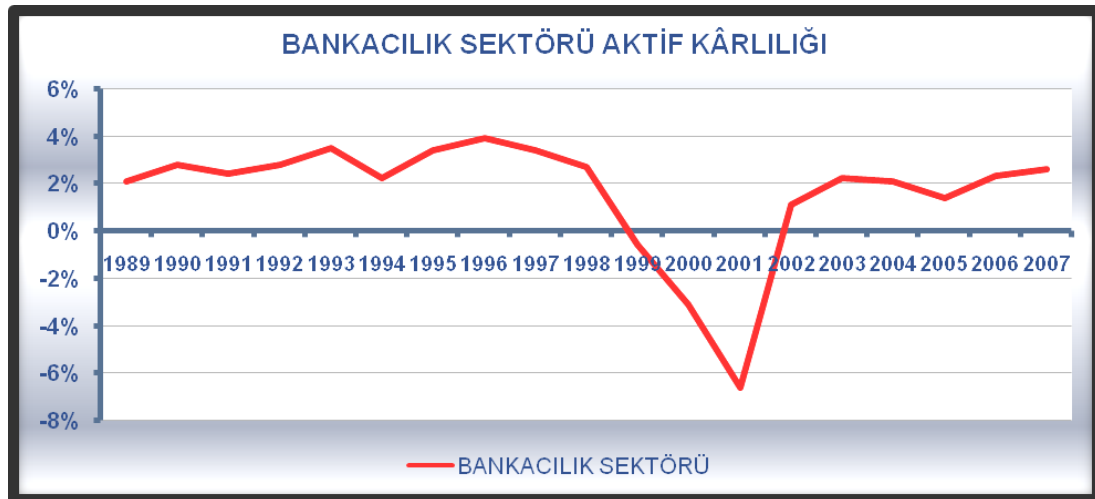
2.4.1.3. 2002 ve Sonrasında Yaşanan Düşük Enflasyona Geçiş Süreci

Kriz sonrası süreçte, Türkiye’de birçok alanda köklü değişiklikler yapılmıştır. Yaşanan krizlerin etkisiyle mali yapıları bozulan bankaların performanslarını artırmak amacıyla, 2001 yılı Mayıs ayında “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur. Program aşağıda yer alan dört ana unsurdan oluşmaktadır (BDDK, 2006: 36-38):

- **Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması:** Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması kapsamında; bu bankalara sermaye aktarımı yapılması sonucu bankaların yükümlülüklerinin hafifletilmesi, görev zararlarının tasfiyesi, görev zararı oluşumuna sebep olan yasal düzenlemelerin kaldırılması ve kamu bankalarının faaliyetlerinin etkinlik temeline dayalı olarak yeniden incelenmesi ele alınmıştır.
- **TMSF’ye Devredilmiş Bankaların Birleştirme, Satış ve Tasfiye Yollarıyla Sisteme Tekrar Katılımının Düzenlenmesi:** TMSF kapsamına alınan sorunlu bankaların birleştirme, devir ve tasfiye gibi yöntemlerle sisteme tekrar katılımını içermektedir.
- **Özel Bankaların Sağlam Bir Yapıya Kavuşturulması:** Sermaye yeterliliği oranını yükseltmek amacıyla yapılan düzenlemeler, yeni bankaların sisteme girişinin desteklenmesi, banka birleşmelerinin teşvik edilmesi ve yabancı bankaların sisteme girişinin hızlandırılması çalışmalarını kapsamaktadır.
- **Sektörü Etkin Bir Denetim Mekanizmasına Sahip, Rekabetçi Koşullarda Faaliyet Gösteren Bir Yapıya Kavuşturmak Amacıyla Yasal ve Kurumsal Gelişimin Teşviki:** Yeniden yapılandırma ile

birlikte sistemin sağlam bir yapıya kavuşması amaçlanmıştır. Bu kapsamda banka birleşmelerine önem verilmiş, bu tür birleşmeler genelde kamu otoritesinin zorlaması ile meydana gelmiştir (http://www.ceterisparibus.net/arsiv/o_yildirim.doc).

Türk bankaları, 1990-1999 yılları arasında düşük özkaynak ve aktif varlığı ile yalnızca devlete borç vererek yüksek kârlılık düzeylerine ulaşmışlardır (Cihangir, 2004: 132). Banka sayısındaki yüksek düzeyde artış, kâr marjlarının düşmeye başlamasına sebep olmuştur. Bankaların kârlılığını ölçen performans göstergelerinden biri olan aktif kârlılığı incelendiğinde; bankaların 2000'li yıllardan önce yüksek kâr marjlarıyla çalıştığını, 1998 yılından sonra bu oranın düşmeye başladığını ve 2000-2001 yıllarında negatif değerlere düştüğü sonuçlarına ulaşılmaktadır (Akar ve Çiçek, 2007: 176).

Şekil 2.3. Bankacılık Sektörü Aktif Kârlılığı

Kaynak: (TBB verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.)

İstikrar programları sonucunda enflasyonda düşüş yaşanmış ve devlet daha düşük faizlerle kaynak elde etmeye başlamıştır. Böylece Türk bankaları daralan kâr marjları, rekabet ve verimlilik olgularıyla karşı karşıya kalmıştır. Artan rekabet koşulları, uluslararası finans piyasalarında olduğu gibi Türk bankalarını da daralan kâr marjları karşısında etkinlik sağlayarak ya da büyüyerek faaliyetlerini sürdürmeye itmiştir. Böylece bankalar, başka bir

banka ile ya da sektörde faaliyet gösteren başka kurumlarla birleşme fikrini benimsemeye başlamışlardır (Cihangir, 2004: 132).

Türk bankaları son yıllarda, mali ve kurumsal yapı anlamında önemli gelişmeler yaşamış ve hizmet kalitesini bir üst boyuta taşımaya başarmışlardır. Bankalar insan kaynaklarının öneminin bilincine varmış ve teknolojiyi etkin bir biçimde kullanmaya başlamışlardır (Cihangir, 2005: 2). Yaşanan gelişmeler sonucunda, 2004 yılı bankacılık sektörü toplam aktifleri önceki yıllara kıyasla oldukça yüksek bir düzey olan 229 milyar dolara ulaşmıştır. Banka bilançolarındaki artışın başlıca nedenleri, ekonomik faaliyete ve piyasa istikrarına yönelik olumlu beklentilerin sürmesi, TL mevduatta görülen hızlı büyüme, yurt dışından borçlanma olanaklarının genişlemesi ve özkaynakların artmasıdır. Sistemin kaynaklarındaki bu artış, aktifte özellikle kredilerde hızlı artışa yol açmıştır (www.tbb.org.tr)

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2000-2001 yıllarında yaşanan finansal krizlerle birlikte önemli ölçüde azalmıştır. 1980 yılında 43 olan banka sayısı 1990 yılında 66'ya, 1999 yılında 81'e kadar yükselmişken, Aralık 2007 itibarıyla faal olan banka sayısı 2002-2007 yılları arasında sektörde gerçekleşen birleşmelerin de etkisiyle 50'ye düşmüştür (BDDK, 2007: 1). Tablo 2.6.'da 2002-2007 yılları arasında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısının gelişimi yer almaktadır.

Tablo 2.6. Bankacılık Sektörü Banka Sayısındaki Gelişmeler

(Milyar TL)	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Mevduat Bankaları	40	36	35	34	33	33
Kamu Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	20	18	18	17	14	12
TMSF	2	2	1	1	1	1
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	15	13	13	13	15	17
Katılım Bankaları	5	5	5	4	4	4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	14	13	13	13	13
TOPLAM BANKA SAYISI	59	55	53	51	50	50

Kaynak: (BDDK, 2007: 1)

2002 yılı sonrasında temel özelliği; serbest piyasa ekonomisi dinamikleri çerçevesinde; bankacılık sektörünün sağlam bir yapıda faaliyet göstermesini destekleyen reformların yaşandığı, fiyat istikrarını hedefleyen politikalar sonucu hızla düşen enflasyon ve faiz oranları ile yüksek büyüme oranlarının görüldüğü ve dış şoklara karşı kırılganlığın azaldığı bir dönem oluşudur (BDDK, 2008: 5). Kaya ve Doğan (2005), Türk bankacılık

sektörünün 2002–2004 dönemindeki etkinliğinin gelişimini inceledikleri çalışmalarında, bankaların ayrı ayrı etkinlik skorları belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, bankacılık sektörünün 2002–2004 dönemindeki dezenflasyon sürecinde ortalama etkinliğinin arttığı belirlenmiştir.

2.4.2. Türkiye’de Banka Birleşmelerinin Gelişimi

Bu bölümde; öncelikle Türkiye’de yaşanan banka birleşmelerinin sebepleri ile belli bir dönem sınırlı boyutta kalmasının arkasında yatan etmenler incelenecek, daha sonra Türk bankacılık sisteminde gözlemlenen banka birleşme eğilimleri ortaya konacaktır.

2.4.2.1. Türkiye’de Gerçekleşen Banka Birleşmelerinin Sebepleri

Bankaları birleşmeye iten nedenler, her ülkenin sosyoekonomik şartları dikkate alındığında farklı nedenlere dayandırılabilir. Türkiye’de yaşanan banka birleşmelerinin sebeplerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

2.4.2.1.1. Daralan Kâr Marjları

Günümüzde küreselleşmenin yarattığı rekabetçi ortam, bankacılıkta etkinliğin artırılmasına yönelik faaliyetlerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Rekabet baskısı ile birlikte uygun fiyatta kaliteli hizmet sunma zorunluluğu, kâr marjlarını düşürmüştür. Bankalar düşen kârlılıklarını telafi etmek amacıyla hizmet etmek üzere; birleşme yoluyla büyüme, maliyetlerini düşürme, kredi hacimlerini artırma, faiz dışı gelirleri artırma ve faiz dışı giderleri azaltma gibi yöntemlere başvurmuştur. Türkiye’de dünya örnekleri ile paralel olarak düşen enflasyon süreci ile birlikte bankacılık sektöründeki kâr marjlarının

azalmaya başladığı görülmüş ve bu durum bankaları birleşmeye iten etmenlerden biri olmuştur (Dinçer, 2006: 112).

2.4.2.1.2. Finansal Krizler ve Başarısız Bankaların Kurtarılması

Banka birleşmeleri; bankacılık sektörü yeniden yapılandırma çalışmalarında, özel bankaların etkin bir biçimde faaliyet göstermesinin sağlanması ve TMSF bünyesindeki bankaların sektöre tekrar kazandırılması yönlerinden önem verilmesi gereken bir çözüm yolu olarak görülmüştür (Arı, 2007: 87).

TMSF'ye devredilen bankalardaki sorunlar birleştirme, devir, satış ve tasfiye gibi yöntemlerle çözümlenmiştir. Türkiye'de yaşanan birleşmeler daha çok finansal krizlerden sonra el koymalar ya da bankaların kamu otoritesi yoluyla birleşmeye zorlanması şeklinde görülmektedir (Toprak, 2006: 107).

2.4.2.1.3. Yabancı Banka Girişleri

1980 yılından sonra uygulamaya konan finansal serbestleşme politikalarının paralelinde yabancı bankaların kurulmasını engelleyen düzenlemelerin kaldırılması ile Türkiye'de şube açan bankaların sayısında artış olmuştur (Çakar, 2003: 40).

Ayrıca; yabancı bankaların, sermaye ve likidite yetersizliği yaşayan gelişmekte olan ülke bankaları ile birleşmesi, yerel bankaların sermayelerini güçlendirmekte ve yerel piyasaya verilen kredi hacmini artırmaktadır. Yabancı bankalar kullandıkları teknolojileri birleştikleri bankalarla paylaşarak yerel bankaların etkinliğinin artmasını, kaliteli hizmet sunulması ve ürün çeşitlendirmesine gidilmesi ile farklı müşteri kitlelerine ulaşmayı sağlamaktadırlar. Türk bankaları gerek ürün gerekse müşteri profillerini

çeşitlendirmek amacıyla farklı ülkelerde faaliyet gösteren bankalarla birleşmeye başlamışlardır. Böylece önümüzdeki süreçte, Türk bankaları da uluslararası rekabet ortamında varlıklarını sürdürebilecek konuma ulaşabileceklerdir (Arı, 2007: 80-88).

2.4.2.1.4. Yoğun Rekabet Baskısı Altında Etkinliği Artırma İsteği

Türk bankaları 1990-1999 yılları arasında devlete borç vererek yetersiz aktif tabanı ile yüksek kârlar elde etmişlerdir. Ancak enflasyonun düşüş eğilimine girdiği yıllar ile birlikte; kâr marjlarında daralmalar gözlenmiş ve kârdan pay alabilmek isteyen bankalar giderek daha fazla rekabet baskısı altında çalışmaya başlamışlar, sektörde varlık gösterebilmenin tek yolunun ise verimli çalışma olduğunu görmüşlerdir. Rekabet koşulları altında bankaların başlıca hedefleri, maliyetlerini düşürerek kâr marjlarını arttırmak ve büyüme. Bu nedenlerle bankalar benzer kuruluşlarla birleşmek zorunda kalmışlardır (Cihangir ve Demirkol, 2006: 8).

2.4.2.1.5. Basel II Uygulaması

1988 yılında yürürlüğe giren Basel I, banka aktiflerini çeşitli risk gruplarına ayırarak, her risk ağırlığı için sermaye bulundurma yükümlülüğünün hesaplanmasını içeren bir düzenlemedir. Basel II’de, bankaların aktiflerinde yer alan riske açık değerler daha duyarlı şekilde ölçülmektedir. Basel II’nin temel amaçları, finansal sistemdeki güvenilirliği artırmanın yanında, bankanın aldığı riskleri karşılayacak sermayeyi bulundurma zorunluluğunu getirmek ve bankaların risk yönetimi konusunda gelişmelerini sağlamaktır. Şirketlerin kredi risk ağırlıkları ise; bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilecek kredi notlarına ya da bankaların risk yönetim sistemlerinin oluşturduğu modellemelerin sonuçlarından elde edilecek notlara göre hesaplanacaktır (Dinçer, 2006: 127).

Basel II'nin uygulamaya konması ile, ülkemizdeki şirketlerin genelde küçük ölçekli olması, kredi derecelendirme notlarının olmayışı ya da notlarının düşük olması sebebiyle bankaların aktiflerinde yer alan kredilerinin risk ağırlıkları artmış olacaktır. Risk ağırlıklarının artması ile bankalar sermayelerini güçlendirmek zorunda kalacak ve sermayesi yetersiz olan bankalar birleşme yoluyla sermayelerini artırmaya çalışacaklardır. Basel II, Türk bankacılık sektöründe birleşmeleri motive edecek bir süreç olarak görülmektedir (Dinçer, 2006: 128).

2.4.2.1.6. Yüksek Yatırım Maliyetlerinin Türk Bankalarınca Karşılanamayışı

Teknoloji ve personel yetersizliği olan bankalar, kısa dönemde çok fazla finansal kaynak gerektirecek bu ögelere yatırım yapmak yerine yeterli altyapıya sahip bankalar ile birleşme yoluna gitmektedirler. Bu yolla, bir yandan finansman sıkıntısı olan banka gelişmiş altyapı hizmetlerine sahip olmakta, diğer yandan gelişmiş bankalar yeni müşterilere ulaşarak pazar genişlemesi beklentilerini karşılamış olmaktadır. Bu gibi beklentiler doğrultusunda Türkiye'deki ilk banka birleşmelerinin genelde büyük ölçekli bankalarla küçük ölçekli bankalar arasında olduğu gözlemlenmiştir (Arı, 2007: 89).

Türkiye'de bankacılık sektörünün son yirmi yıldır yaşadığı verimsizlik, teknolojik yatırımlarda iş birliğine gitmeyi gerektirmektedir. Ortak veri tabanı, ATM ağı ve zırhlı araç kullanımına yönelik yatırımlara ilişkin bankaların kendi aralarında oluşturacakları anlaşmalar sektör açısından büyük ölçüde tasarruf sağlamaktadır (Ekonomistler Platformu, 2002: 33-34).

2.4.3. Türkiye’de Banka Birleşmelerinin Belli Bir Dönem Sınırlı Boyutta Kalmasının Sebepleri

Türkiye’de banka birleşmelerinin belli bir dönem sınırlı boyutta kalmasının sebepleri aşağıda sıralanmıştır (Kırman, 2000: 4-8).

- Türkiye’de kriz döneminde sağlıklı bir yapı sergileyen bankalar TMSF’ye alınmıştır. Bu bankalar sistemden çıkarılmayarak rekabeti bozmuş, bunun yanında sektöre giriş engelleri de sistemin mevcut bozuk düzeninin devamına yol açarak banka birleşmelerinin önüne geçmiştir.
- Tasarruf mevduatlarına devlet tarafından verilen tam güvence rekabeti bozucu bir etki yaratmış, bu güvence sağlıklı bankaların yüksek risk almasına sebep olmuştur. Bu bozukluk yabancı bankaların sektöre olan ilgilerini azaltmış ve banka birleşmelerinin önüne geçmiştir.
- Bu dönemde rekabeti bozan bir başka etken de kamu bankalarının sektördeki ağırlıklarıdır.
- Türkiye’de hisse senedi piyasasının gelişmemiş olması birleşmelerin önündeki diğer önemli engellerden birisi olmuştur. Yabancı bankaların çoğu büyük oranda halka açıktır. Türkiye’de ise bankaların sahipleri genelde aile şirketleridir. Bankaların, bir dönem sahipleri olan holdingleri fonlayan kuruluşlar haline gelmeleri sonucu, banka sahipleri kontrol gücünün başkalarının eline geçmesini istememiş ve bu durum da birleşmelerde bir engel olarak karşımıza çıkmıştır. Kredi riskini ölçme ve değerlendirme konusundaki zayıflık ve sağlıklı krediler banka birleşmelerini engellemiştir.

- Bu dönemde birleşmeler önündeki en önemli engellerden birisi de hukuk sistemine duyulan güvensizliktir. Hukuk sisteminin yeterince gelişmemiş olması, yargı sürecinin çok yavaş işlemesi ve etkin sonuçlar elde edilememesi birleşmeleri engelleyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Ayrıca, kurumsal kültür farklılıkları ve muhasebe uygulamalarının uluslararası standartlara uymayışı da birleşmeler önündeki büyük bir engeldir. Bankacılık sisteminde enflasyon muhasebesine geçilmemiş olması bankaların kârlılık rakamlarının net anlaşılmasına sebep olmuş, bu da yatırımcıların bankalar konusunda kesin bir fikir sahibi olmalarını engellemiştir.

2.4.4. Türkiye’de Gerçekleşen Banka Birleşmeleri

Banka birleşmelerinin küresel boyutta hız kazanması ve finansal piyasaların bütünleşmesi sebepleriyle, Türk bankacılık sektöründe de birleşmelerin önemi artmıştır. Türkiye’de yaşanan krizler bankaların yeniden yapılandırılma zorunluluğunu doğurmuş, birleşmeler rekabet edebilirlik kapasitesini ve etkinliğini artırmak isteyen bankalar tarafından sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur. Ülkemizde 2000’li yıllara kadar daha çok kamu otoritesinin dayattığı birleşmelere rastlanırken, son yıllarda kâr potansiyelini artırma, maliyetleri azaltarak etkinliği artırma ve büyüme gibi amaçlarla gerçekleşen isteğe bağlı banka birleşmelerinin de ortaya çıktığı görülmektedir (Bumin ve Cengiz, 2009: 70).

Türkiye’de gerçekleşen banka birleşmelerini zorunlu ve isteğe bağlı birleşmeler olmak üzere iki sınıfta incelemek mümkün olup, aşağıdaki bölümde bu sınıflandırma detaylı olarak ele alınmıştır.

2.4.4.1. Türkiye’de Gerçekleşen Zorunlu Banka Birleşmeleri

Dünyada yaşanan banka birleşmeleri büyüme amaçlı gerçekleşirken, Türk bankacılık sektöründe yaşanan birleşmeler genelde zor durumdaki bankaların kurtarılması şeklinde gerçekleşmiştir. Son dönemde yaşanan krizler sonucunda TMSF’ye devredilen bankaların çözümlenmesi sürecinde de birleşmeler gündeme gelmiştir. Türkiye’de gerçekleşen zorunlu birleşmeler özellikle ekonomik istikrarsızlığın görüldüğü dönemlerde artış göstermiştir (Bumin ve Cengiz, 2009: 69-71).

Türkiye’de yaşanmış olan zorunlu birleşmeler; bazı bankaların kamu bankalarına devri ya da özkaynağını tamamen yitirmiş bazı bankaların TMSF tarafından el konulması sonrasında zorla birleştirilerek tasfiye edilmesi yoluyla gerçekleşmiştir. Türk bankacılık tarihinde kamu otoritesinin zorlamasıyla yapılan bununla birlikte TMSF’ye devir yoluyla gerçekleşmeyen birleşmeler aşağıda sıralanmıştır:

Tablo 2.7. Kamu Otoritesinin Zorlamasıyla Yapılan Bununla Birlikte TMSF'ye Devir Yoluyla Gerçekleşmeyen Birleşmeler

SIRA	BİRLEŞMEYE KONU OLMUŞ BANKA	İŞLEM
1	Memleket Sandıkları	1883 yılında adı Menafi Sandıkları olarak değiştirilmiş ve bunlar 1888 yılında birleştirilmiştir.
2	Bank-ı Osman-ı Şahane	Bank-ı Osman-ı Şahane ile Avusturya Osmanlı Bankası 1874 yılında birleştirilmiştir.
3	İtibari Milli Bankası	1927 yılında İş Bankası ile birleştirilmiştir.
4	Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası	1932 yılında Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası adını almış, 1933 yılında Sümerbank'a devredilmiştir.
5	Emlak ve Eytam Bankası	1946 yılında Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'na devredilmiştir.
6	Türkiye Eski Muharipler Bankası (Muha Bank) ile Tümsu Bank	1959 yılında Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası adı altında birleştirilmiştir.
7	Türk Ekspres Bankası ile Buğday Bankası	1962 yılında Anadolu Bankası adı altında birleştirilmiştir.
8	T. Halk Bankası tarafından kurulan İstanbul ve Ankara Halk Sandıkları ile İzmir Halk Sandığı	1963 yılında T. Halk Bankası'na devredilmiştir.
9	İstanbul Bankası, Hisarbank ve Ortadoğu İktisat Bankası	1983 yılında T.C. Ziraat Bankası'na devredilmiştir.
10	İstanbul Emniyet Sandığı	1984 yılında T.C. Ziraat Bankası'na devredilmiştir.
11	Türkiye Turizm Bankası	1960 yılında T.C. Turizm Bankası'na, T.C. Turizm Bankası da 1989 yılında T. Kalkınma Bankası'na devredilmiştir.
12	Anadolu Bankası ve Türkiye Emlak Kredi Bankası	Anadolu Bankası ve Türkiye Emlak Kredi Bankası ile birleşerek Türkiye Emlak Bankası'na devredilmiştir.
13	Türkiye Öğretmenler Bankası	1992 tarihinde T.Halk Bankası'na devredilmiştir.
14	Denizcilik Bankası	1992 tarihinde T.Emlak Bankası'na devredilmiştir.

Kaynak : (Altay, 2002: 35-36)

24 Ocak kararları ile faiz oranlarının rekabetçi piyasa çerçevesinde belirlenmesi sonucu küçük bankaların sistemdeki paylarını artırmak istemeleri amacıyla ortaya çıkan faiz yarışı; bankaların mali yapılarını bozmuş ve tahsili gecikmiş alacakların artması durumunu da beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda; 1983 yılında İstanbul Bankası, Hisar Bank ve

Ortadoğu Bankası T.C. Ziraat Bankası'na devredilmiştir. Ayrıca, bu dönemde İşçi Kredi Bankası, Bağ Bank ve Emniyet Sandığı tasfiye edilmiş, 1987'de kamulaştırılan Töbank 1992 yılında T. Halk Bankası'na devredilmiştir. 1988 yılında ise Anadolu Bankası, Türkiye Emlak Kredi Bankası ile birleşerek Türkiye Emlak Bankası'na devredilmiştir (Sümer, 1999: 28).

Bankacılık sektöründe yeniden yapılanma çerçesinde ele alınabilecek çözümleri; tasfiye-kapatma, birleşme ve kötü aktiflerin yönetilmesi şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Mali yönden sağlıklı bir yapı sergileyemeyen bankalar, yeni krizlere yol açmamaları amacıyla tasfiye ya da kapatma yoluyla sektörden çıkarılabilmektedir. Bu süreçte etkin biçimde kullanılan yöntemlerden birisi de banka birleşmeleridir (Erdoğan, 2002: 37-38). Bu kapsamda TMSF'ye tanınan yetkilerle yeniden yapılandırılan fon kapsamındaki bankaların birleşme işlemleri hızlandırılmıştır. Aşağıdaki tabloda TMSF'ye devredilen bankalar ile bu bankaların mevcut durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 2.8. TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar Listesi

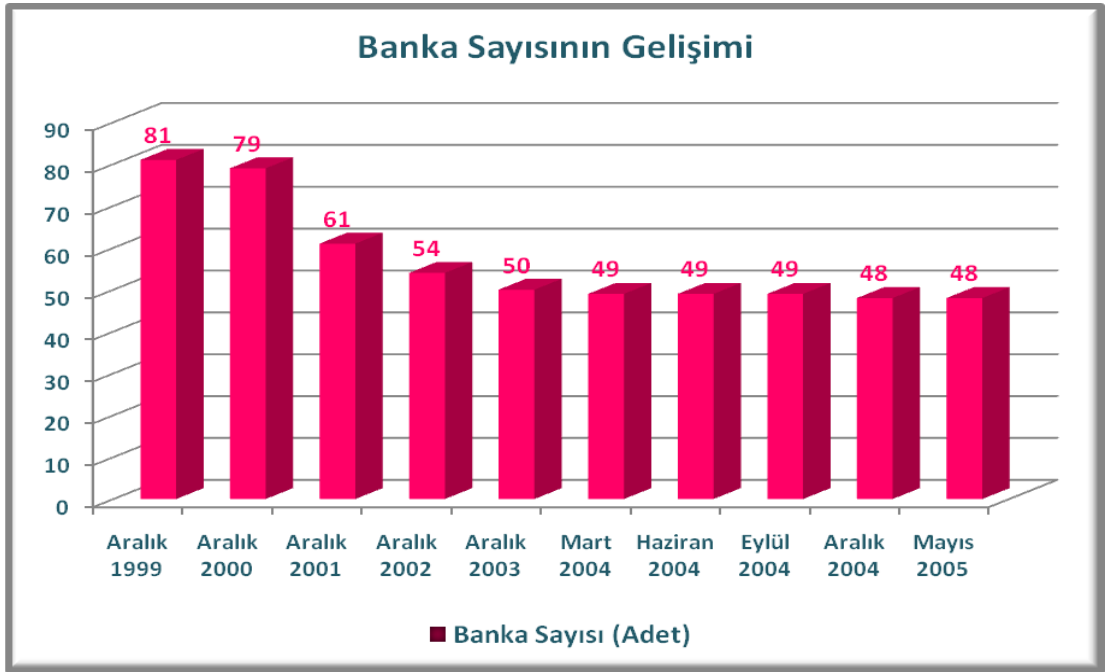
SIRA	BANKA ADI	İŞLEM TÜRÜ	MEVCUT DURUM
<u>BİRLEŞTİRİLEN BANKALAR</u>			
1	Egebank	Birleşme	26.01.2001 tarihinde Sümerbank ile birleştirilmişlerdir. Sümerbank 11 Ocak 2002 tarihinde Oyakbank'a devredilmiştir.
2	Yurtbank	Birleşme	
3	Yaşarbank	Birleşme	
4	Bank Kapital	Birleşme	
5	Ulusal Bank	Birleşme	
6	Interbank	Birleşme	Interbank 15.06.2001 tarihinde, Esbank 16.06.2001 tarihinde Etibank ile birleştirilmiştir. Etibank, 04.04.2002 tarihinde Bayındırbank ile birleştirilmiştir. Bayındırbank 19.12.2005 tarihinden bu yana faaliyetlerini Birleşik Fon Bankası adı altında sürdürmektedir.
7	Esbank	Birleşme	
8	İktisat Bankası	Birleşme	04.04.2002 tarihinde Bayındırbank ile birleştirilmiştir. Bayındırbank 19.12.2005 tarihinden bu yana faaliyetlerini Birleşik Fon Bankası adı altında sürdürmektedir.
9	Kentbank	Birleşme	
10	Etibank	Birleşme	
11	EGS Bank	Birleşme	18.01.2002 tarihinde Bayındırbank ile birleştirilmiştir. Bayındırbank 19.12.2005 tarihinden bu yana faaliyetlerini Birleşik Fon Bankası adı altında sürdürmektedir.

12	Toprakbank	Birleşme	30.09.2002 tarihinde Bayındırbank ile birleştirilmiştir. Bayındırbank 19.12.2005 tarihinden bu yana faaliyetlerini Birleşik Fon Bankası adı altında sürdürmektedir.
13	Pamukbank	Birleşme	12.11.2004 tarihinde T. Halk Bankası'na devredilmiştir.
<u>FAALİYETLERİNE GEÇİŞ BANKASI OLARAK DEVAM EDEN BANKALAR</u>			
14	Bayındırbank	Geçiş Bankası	TMSF bünyesinde varlık yönetimi faaliyetini yürütecek geçiş bankası işlevini yüklenmiş olup faaliyetlerini sürdürmektedir.
<u>SATILAN BANKALAR</u>			
15	Bank Ekspres	Satış	30.06.2001 tarihinde Tekfen Grubu'na satışının ardından, faaliyetine Tekfenbank olarak devam etmiştir.
16	Demirbank	Satış	30.10.2001'de HSBC Bank'a satışının ardından Aralık 2001 tarihinden itibaren faaliyetlerini bu ad altında sürdürmektedir.
17	Sümerbank	Satış	11.01.2002 tarihinde Oyakbank'a devredilerek bu banka ile birleştirilmiştir.
18	Sitebank	Satış	16.01.2002 tarihinde Novabank S.A.'ya satışının ardından 04.03.2003 tarihinden itibaren BankEuropa Bankası adı altında faaliyetlerini sürdürmüştür.
19	Tariş Bank	Satış	25.10.2002 tarihinde Denizbank'a satışının ardından bu banka ile birleştirilmiştir.
<u>TASFİYE EDİLEN BANKALAR</u>			
20	Kıbrıs Kredi Bankası	Tasfiye	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni, 4389 sayılı Bankalar Yasası'nın 14/3 numaralı fıkrasına istinaden 28.09.2000 tarihinde kaldırılmıştır.
21	T. İmar Bankası	Tasfiye	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni, 4389 sayılı Bankalar Yasası'nın 14/3 numaralı fıkrasına istinaden 03.07.2003 tarihinde kaldırılmıştır.
22	Türkbank	Tasfiye	09.08.2002 tarihli Genel Kurul toplantısında bankanın infisah ve tasfiyesine karar verilmiştir.

Kaynak: (BDDK, 2006: 34)

Tablodan hareketle, TMSF'ye devredilen 22 adet bankanın 13'ü için birleşme, 5'i için satış ve 3'ü için tasfiye yöntemi uygulanmış olduğu, 1 bankanın ise Fon bünyesinde varlık yönetimi işlevini yürütmek üzere geçiş bankası olarak yapılandırıldığı görülmektedir. Böylesi değişimlerin yaşandığı Türk bankacılık sektöründe, krizler ve banka birleşmeleri sonucunda banka

sayısında ciddi gerilemeler yaşanmış olup, Şekil 2.4.'te banka sayısının gelişimi ve değişimi özetlenmiştir.

Şekil 2.4. Bankacılık Sektöründe Banka Sayısının Gelişimi

Kaynak : BDDK ve TCMB verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2.4.4.2. Türkiye’de Gerçekleşen İsteğe Bağlı Banka Birleşmeleri

Türkiye’de gerçekleşen isteğe bağlı banka birleşmeleri, pazar içi birleşmeler ve daha çok yabancı bankaların Türk bankaları satın alması şeklinde oluşan pazar dışı banka birleşmeleri olarak iki grupta incelenebilir. Ülkemizde kriz döneminde de isteğe bağlı banka birleşmeleri yaşanmıştır. Bu birleşmelere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2.9. Türkiye'nin Yaşadığı Krizlerde Gerçekleşen İsteğe Bağlı Banka Birleşmeleri

Birleşmeye Konu Olan Bankalar	Birleşme Sonrası Banka Unvanı	Birleşme Tarihi
Osmanlı Bankası-Körfezbank	Osmanlı Bankası	2001
Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası-Bank Expres	Tekfen Bank	2001
Garanti Bankası-Osmanlı Bankası	Garanti Bankası	2001
HSBC Bank-Demirbank	HSBC Bank	2001
Morgan Guaranty-The Chase Manhattan	JP Morgan Chase & Co	2001
Oyak Bank-Sümerbank	Oyak Bank	2002
Sinai Yatırım Bankası- T. Sinai Kalkınma Bankası	T.Sinai Kalkınma Bankası	2002
Benkar Tüketici Finansmanı ve Kart Hizmetleri- HSBC Bank	HSBC Bank	2002
Milli Aydın Bankası (Tarişbank)-Denizbank	Denizbank	2002
Finansbank-Fibabank	Finans Bank	2003

Kaynak : BDDK verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Bu tip birleşmelere verilebilecek en önemli örnek TMSF'ye devredilen Demirbank'ın, İngiliz bankası HSBC Bank tarafından satın alınmasıdır. HSBC Bank; Demirbank'ı Türkiye'deki banka sektöründe müşteri portföyü oldukça geniş olması sebebiyle tercih ederek, yaklaşık 350 milyon dolar karşılığında satın almıştır. TMSF'ye devredilmeden önce de bu bankayla ilgilenen HSBC Bank; Demirbank için daha yüksek fiyatlı önerilerde bulunmuş, ancak Kasım 2000 krizinde bankanın TMSF'ye devir olmasıyla çok düşük bir fiyattan satış

işlemi gerçekleşmiştir. Bu birleşme Türk bankacılık sektörü için bir ilk olması sebebiyle örnek teşkil eder (Ekonomistler Platformu, 2002: 31).

2.4.4.2.1. Sektör İçinde Gerçekleşen İsteğe Bağlı Birleşme Faaliyetleri

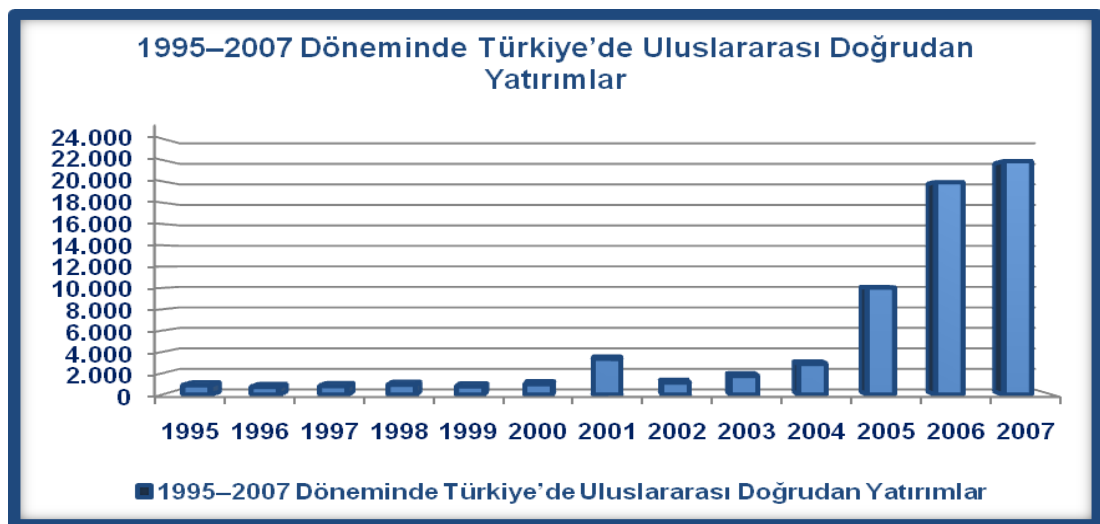
Türk bankacılık sektörü içinde gerçekleşen, isteğe bağlı banka birleşmelerine verilebilecek en önemli örnek Doğu Grubu'na ait üç bankanın (Garanti, Osmanlı ve Körfezbank) yatay birleşmesidir. İlk olarak Osmanlı Bankası ile Körfezbank pazar içi birleşme yoluyla Osmanlı Bankası çatısı altında birleşmişlerdir. Bu birleşmenin arkasında yatan neden maliyet etkinliği sağlamaktır. Bu birleşmenin ardından Osmanlı Bankası ile Garanti Bankası birleşmiş, böylece güçlü sermaye yapısına sahip olarak rekabet avantajı yaratma ve maliyetleri azaltma amaçları güdülmüştür. Garanti Bankası-Osmanlı Bankası birleşmesi pek çok açıdan başarılı sayılabilecek bir gelişme olup, bu birleşme sonucunda ortaya çıkan banka özel sektörün en büyük, tüm sektörün ise en büyük ikinci bankası olmuştur (Ekonomistler Platformu, 2002: 31). Ayrıca, 2005 yılında Koç Finansal Hizmetler liderliğinde yürütülen çalışmalar neticesinde, Türkiye'nin önde gelen kurumlarından biri olan ve sektöre yön veren Yapı ve Kredi Bankası ile bağlı iştirakleri satın alınarak, Türk finans sektörü tarihi açısından büyük önem taşıyan birleşme işlemi tamamlanmıştır (Simit, 2007: 92).

Garanti Bankası-Osmanlı Bankası birleşmesinde dikkat çekici bir özellik de bu birleşmenin, banka holdinglerinin bankalarını tek bir yapı altında bulundurmaya ve maliyetlerini düşürmeye yönelik çalışmalarına örnek teşkil etmesidir (Şahözkan, 2003: 35). Finansbank'ın dahil olduğu grubun başka bir bankası olan Fibabank'la birleşmesi ve Türkiye İş Bankası'nın hakim ortak olduğu iki ayrı yatırım bankası olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile Sınai ve Yatırım Bankası'nın birleşmesi, sektördeki grup bankalarının birleşmesine verilebilecek diğer örneklerdir.

2.4.4.2.2. Türk Bankacılık Sektörüne Yabancı Banka Girişleri

Ülkeler arasında doğrudan yabancı sermaye girişlerinin büyük bir kısmını, yabancı yatırımcıların yerel firmaları satın alması ile sonuçlanan şirket birleşmeleri oluşturmaktadır. Yabancı sermaye yeni bir pazara girerken “greenfield yatırımları” diye tanımlanan sıfırdan yeni bir yatırıma başlamayı tercih etmemekte, yerel şirketleri satın alarak müşteri portföyü belli olan bir pazar payı ve dağıtım kanalı elde etme yoluna gitmektedir. Küresel bazdaki doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin yaklaşık yüzde 60’ı şirket birleşmeleri şeklinde ortaya çıkmakta, bu oran Amerika’da yüzde 85’e kadar yükselmektedir (Thomsen, 2000: 5).

2003-2006 yılları arasında uluslararası doğrudan yatırım çeken ülkeler sıralamasında Türkiye sırasıyla; 53, 38, 23 ve 16’ncı sıralarda yerini almıştır. 2004 yılında ülkemizde gerçekleşen yaklaşık 2,9 milyar dolar tutarındaki uluslararası doğrudan yatırım tutarı; izleyen 3 yıllık dönemde çok yüksek düzeylere ulaşmış, 2007 yılı içerisinde gerçekleşen 21,9 milyar dolarlık yatırım girişi ise Türkiye için tarihi bir düzey olarak hafızalarda yer etmiştir (Hazine Müsteşarlığı, 2008: 9-12).

Şekil 2.5. 1995-2007 Döneminde Türkiye’de Uluslararası Doğrudan Yatırımlar

Kaynak : BDDK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 2.5.'te görüldüğü üzere 2005 yılına kadar ülkemizdeki uluslararası sermaye çok kısıtlı boyutlarda kalmıştır. Türkiye'ye yapılan uluslararası doğrudan yatırım 1995-2000 döneminde ortalama 853 milyon ABD Doları düzeyindeyken, özellikle 2003 yılı ve sonrasında Türkiye'ye yönelen doğrudan yatırım miktarı artış göstermiş ve 2005 yılında 9,7 milyar ABD Doları düzeyine yükselmiştir. 2006 yılında yayımlanan Ernst & Young Birleşme ve Satın Alma İşlemleri Raporu'na göre 2005 yılı gerek işlem sayısı gerekse işlem değeri olarak en yüksek düzeyde yabancı sermaye girişinin görüldüğü yıl olmuştur. Raporda 2005 yılında Türkiye'de 164 adet birleşme işlemi yaşanırken, söz konusu işlemlerin değerinin toplam 31 milyar ABD Doları olarak gerçekleştiği bulgusuna yer verilmiştir (Hazine Müsteşarlığı, 2006: 13-17). Ayrıca; doğrudan yatırımların en çok tercih ettiği sektörler arasında finans sektörünün payının yüksekliği dikkat çekicidir.

Günümüzde çok uluslu bankacılık faaliyetleri hız kazanmış, bu faaliyetler kapsamında yabancı sermaye hareketlerine sıklıkla rastlanır olmuştur. Yabancı sermaye hareketlerini etkileyen başlıca öğeler; serbestleşme politikaları ile birlikte yabancı banka faaliyetlerini kısıtlayıcı yaklaşımların ortadan kaldırılması, finansal krizler sonucu bankacılık sektörü yeniden yapılandırılma çalışmaları ve teknolojik yenilikler olarak sıralanabilir. Yabancı bankalar üzerine yapılan çalışmalar, bu bankaların geliştirmekte olan ülke piyasalarına önce sınırlı sayıda şubeler olarak girmeyi tercih ettiklerini göstermektedir (TBB, 2005: 3-5). 2004 yılından sonra Türk Bankacılık Sektörü'ne giriş yapan yabancılar ise, orta ölçekli bankaları tercih etmişlerdir. Yabancı bankaların yalnızca kurumsal müşteri tabanlı yerli bankalara değil aynı zamanda bireysel kredilerde deneyimli bankalara da yöneldiği görülmüştür (Yayla ve diğerleri, 2005: 36). Finansal alanda yaşanan serbestleşme süreci ülkemize olan yabancı banka girişlerini de artırmış, 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı sonunda 21 olmuştur.

Bankacılık sektöründe yabancılaşma Türkiye için yeni bir olgu olmayıp, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce de sektörde yabancı

varlığını görmek mümkün olmuştur. Bu akımın öncüsü Osmanlı Bankası; 1863'te "Bank-ı Osmanii Şahane Ottoman Bank" adıyla kurulmuş, 1923'ten itibaren "Osmanlı Bankası" ismiyle faaliyetlerine devam etmiş ve 2001 yılında T. Garanti Bankası'na devredilmiştir (Yayla ve diğerleri, 2005: 12).

Diğer gelişmekte olan ülkelerle benzer şekilde Türkiye'de de ekonomik sorunların yoğunlaştığı dönemlerde yabancı bankaların yerel bankalara ilgisi artmıştır. Kriz dönemlerinde bankaların piyasa değerlerinin düşmesi yabancı bankalar için çekici bir durum olarak algılanmış ve yerel bankaların bir kısmı yabancı kontrolüne geçmiştir (Çakar, 2003: 42). Kriz ile birlikte Türk bankalarının fiyatlarının düşmesi sonucu, HSBC Bank Demirbank'ı satın alarak Türk bankacılık sektörüne girmiştir. (Gorvett, 2001: 31-33). Türk bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğü içinde yabancı payı küçük gibi görünse de, yabancılardan sektöre girişleri bankacılık sektörünün yapısını değiştirmiş ve bankaların bireysel bankacılık faaliyetlerine yönelmelerine, teknoloji transferine ve hizmet çeşitlendirmesine katkıda bulunmuştur (Çakar, 2003: 42). Türkiye'ye yabancı bankaların girişi özellikle 2005 ve 2006 yıllarında oldukça yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Uluslararası sermayenin 2005 yılına kadar Türk bankacılık sektörüne girmek konusunda tereddütlü oluşunun nedenleri ise aşağıda özetlenmiştir:

- Bankacılıkta denetleme konusundaki eksiklikler,
- Uluslararası standartlara uygun finansal raporlamada boşluk,
- Mevduat sigorta sisteminin tüm tasarrufları güvence altına alması ve finansal açıdan yetersiz bankaların sistemden çıkarılmasını engelleyici düzenlemeler,
- Kamu bankalarının yarattığı haksız rekabet,
- Bireysel bankacılığın gelişmemesi (Ekonomistler Platformu, 2002: 7).

Türkiye’de grupların birbirleriyle birleşmelerini, grup ve bankalara aile şirketlerinin sahip olmalarının engellediği gerçeği de, sektörde yerel birleşmeler yerine yabancılarla birleşmelere daha çok rastlanacağı beklentisi yaratmıştır. Bu beklentinin uzantısı olarak dünya genelinde tanınmış bankaların sektöre girmesi söz konusu olmuştur (Gorvett, 2001: 34). Türk finans sektörüne 2006 yılında giren 7 milyar ABD Dolarlık uluslararası doğrudan sermaye yatırımı içinde; Denizbank’ın hisselerinin Belçika menşeli Dexia Bank’a satışı sonucunda gerçekleşen 3,2 milyar ABD Dolarlık ve Finansbank hisselerinin Yunanistan menşeli National Bank of Greece tarafından satın alınması sonucu gerçekleşen 2,7 milyar ABD Dolarlık sermaye girişleri önemli yer tutmaktadır. 2006 yılında Türkiye’deki toplam uluslararası doğrudan yatırım girişinin yüzde 35’i finans sektöründe gerçekleşmiştir (Hazine Müsteşarlığı, 2007: 56).

Aralık 2006 yılında gerçekleşen anlaşmanın ardından Akbank’ın yüzde 20 oranında hissesinin Citibank tarafından 3.140 milyon dolarlık tutar karşılığında satın alınması ise, 2007 yılındaki en büyük uluslararası doğrudan yatırım girişi olmuştur (Hazine Müsteşarlığı, 2008: 9-12). Akbank’ı, Oyakbank için ödenen tutar izlemiştir. 2007 yılında Türkiye’de gerçekleşen birleşme faaliyetlerinin içinde en büyük paya sahip sektör, toplam 32 işlem ve 6.4 milyar dolar işlem değeriyle finans sektöründe gerçekleşen birleşmelerdir. Bu sektörde gerçekleşen birleşmelerin büyük çoğunluğu banka birleşmelerinden kaynaklanmış olup, geriye kalanlar ise sigorta, faktoring ve leasing gibi sektörleri içermektedir (Deloitte, 2008: 5).

Ülkemizde finans sektörünün dünya standartlarına uyum sağlayabilmesi amacıyla özellikle son birkaç yılda yeni finansal mimarinin yapı taşlarını oluşturacak ortak standartların hazırlanmasına yönelik çalışmalar hız kazanmış, bu çalışmalar sonucunda finans sektörü donanım ve yazılım teknolojilerini üst düzeyde kullanmaya başlamış ve bu yeni vizyon özellikle son 5 yıllık dönemde Türkiye finans sektöründe faaliyet gösteren bankaların değerlerini artırmış ve bu durum yabancı yatırımcıların ilgisini

çekmiştir. Bu çerçevede, 2001-2007 yılları arasında piyasa dinamiklerine dayalı olarak gerçekleşen 15 adet hisse devri işlemi Tablo 2.10'da özetlenmiştir (BDDK, 2006: 42).

Tablo 2.10. Türk Bankacılık Sektöründe 2001-2007 Yılları Arasında Yaşanan Hisse Devri İşlemleri

	HİSSE DEVREDEN KURULUŞ	HİSSE DEVRALAN KURULUŞ	HİSSE DEVRI SONRASI ÜNVAN	TARİH	DEVRALAN KURULUŞUN ÜLKESİ	AÇIKLAMA
1	Koçbank	Unicredito	Koçbank	08.08.2002	İtalya	Bankanın %49,5 oranındaki dolaylı payı UCI'ya geçmiştir.
2	T. Ekonomi Bankası	BNP Paribas	T. Ekonomi Bankası	28.12.2004	Fransa	BNP Paribas'ın TEB'deki dolaylı hissesi %42,1 oranındadır.
3	T. Dış Ticaret Bankası	Fortis Bank NV-SA	Fortis Bank	22.06.2005	Lüksemburg-Belçika	Dışbank hisselerinin %89,3'ü Fortis Grubuna devredilmiştir.
4	Yapı ve Kredi Bankası	Koç-Unicredito	Yapı ve Kredi Bankası	11.08.2005	Türkiye-İtalya	Banka hissesinin %57,4'ü Koç-Unicredito'ya devredilmiştir
5	T. Garanti Bankası	General Electric	T. Garanti Bankası	22.12.2005	ABD-Fransa	Bankanın %25,5 oranındaki hissesi General Electric Ata ve Müşavirlik Ltd. Şti.'ye devredilmiştir.
6	Finans Bank	National Bank of Greece SA	Finans Bank	28.07.2006	Yunanistan	Finans Bank A.Ş. hisselerinin %46'sının National Bank of Greece S.A.'ya devri gerçekleşmiştir.
7	C Kredi ve Kalk. Bankası	Tarshish Hapolim Hold.& Inv. Ltd.	Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma B.	17.08.2006	İsrail	Hapoalim Grubuna bağlı Tarshish-Hapoalim Hold.

						and Invest. Ltd. şirketi Bankanın %57,6 oranındaki hissesini devralmıştır.
8	Arap Türk Bankası	Libyan Foreign Bank	Arap Türk Bankası	22.06.2006	Libya-Kuveyt	Arap Türk Bankası A.Ş.'nin %47,7'sine sahip olan Libyan Foreign Bank, bankanın %10,9 oranındaki hissesini Tekfenbank A.Ş.'den devralmıştır.
9	Denizbank	Dexia Participation B. S.A.	Denizbank	28.09.2006	Belçika-Fransa	Denizbank A.Ş.'nin %75 oranındaki hissesi Dexia Participation Belgique S.A.'ya devredilmiştir.
10	Tat Yatırım Bankası	Merrill Lynch European A. H. Inc.	Merrill Lynch Yatırım B.	30.11.2006	ABD	Tat Yatırım Bankası A.Ş.'nin %99,95'i Merrill Lynch European Asset Holdings Inc.'e devredilmiştir.
11	Akbank	Citibank Overseas I.C	Akbank	06.12.2006	ABD	Akbank T.A.Ş.'nin %20'si Citibank Overseas Invesment Corporation (COIC) tarafından devralınmıştır.
12	MNG Bank	Arap Bank BankMed	Türkland Bank	28.12.2006	Ürdün-Lübnan	MNG Bank A.Ş. hisselerinin %50'si Arap Bank'a ve %41'i BankMed'e devredilmiştir.
13	Tekfenbank	EFG Eurobank Ergasias S.A	Tekfenbank	23.02.2007	Yunanistan	Tekfenbank A.Ş.'nin %70 oranındaki hissesi EFG Eurobank Ergasias S.A.'ya (Eurobank EFG) satılmıştır.

14	Şekerbank	Bank Turanalem JSC	Şekerbank	15.03.2007	Kazakistan	Bankanın %39'una karşılık gelen hisseler, Bank TuranAlem JSC'nin sahip olduğu Turan Alem Securities JSC tarafından devralınmıştır.
15	ING Bank	Oyakbank	ING Bank	24.12.2007	Hollanda	ING ile Oyak Grubu, Oyak Bank'ın yüzde yüz hissesinin ING Bank'a satışı konusunda anlaşmaya varmıştır.

Kaynak: (BDDK, 2006: 43)

Türkiye'de gerçekleşmiş pazar dışı birleşmelerin temelinde iki ayrı eğilim bulunmaktadır. Bu konuda ilk yönelim; pazar büyüme hızı düşük ülkelerde yer alan ve likiditesi bol bankaların gelişen piyasalara yatırım yapma isteğidir. Gelişmiş ülke merkezli bu bankalar, Doğu Avrupa finans sektörünü Doğu Akdeniz ve Orta Doğu piyasalarına geçiş köprüsü olarak görmektedir. Dexia'nın gelişmekte olan Türk bankacılık sektöründen Denizbank'ı satın alması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Başka bir yönelim ise, yüksek nakit akımlarına sahip bazı Doğu Avrupa bankalarının büyüme stratejileri doğrultusunda gerçekleştirdikleri sınır ötesi yayılma faaliyetleridir. National Bank of Greece'in Finans Bank'ı alması bu duruma örnektir (Hazine Müsteşarlığı, 2007: 25).

Bankacılık sektörüne yabancı katılımı küreselleşme ile paralellik gösteren bir gelişmedir. Ancak, küresel ekonominin bir gerçeği olsa bile bankacılıkta yabancılaşma olgusunun yarar ve zararları konusunda tam olarak bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle, bankacılık sektörüne yabancı girişi konusunda dünya genelinde belli eğilimler olsa bile, bu eğilimlere karşı nasıl bir tutum izlenmesi gerektiği konusunda kesin yargılara varılamamıştır (Yayla ve diğerleri, 2005: 1).

Türkiye'ye yabancı banka girişinin etkilerine bakıldığında ise; Denizer (1999)'in yaptığı çalışmaya göre, yabancı katılımın sonucunda yerli bankaların net faiz marjının, aktif getirisinin ve kişi başına giderlerin düştüğü sonucuna varmaktadır. Küçük ölçekli olmasına karşın yabancı girişleri yerli bankalar üzerinde rekabet baskısı yaratmıştır. Yabancı bankaların kredi risk analizi, pazarlama ve planlama gibi konularda Türk bankacılık sektörüne olumlu katkılarının olduğu da çalışmada yer almıştır.

Eleren ve Özgür (2006) ise çalışmalarında; 2001-2005 yılları arasında yabancı sermayeli mevduat bankalarının etkinliğini Veri Zarflama Yöntemi ile analiz etmiş ve analize tabi tutulan yabancı bankaların istikrarlı bir faaliyet etkinliğine sahip olamadıkları, 2001-2004 döneminde etkinliklerinin düşüş eğiliminde olduğu, 2004'ten sonra ise etkinliklerinin artış eğilimine girdiği sonucuna varmışlardır.

Önal ve Sevimeser (2006), yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörüne etkilerini ölçmek amacıyla yürüttükleri çalışmalarında; sektörün etkinliğini yerel bankaların belirlediğini, yabancı bankaların etkinlik düzeyinin ise sektör ortalamalarının üzerinde gerçekleştiğini saptamışlardır.

Yabancı bankaların ulusal ekonomiye olumlu olduğu kadar olumsuz etkileri de olabilecektir. Yabancı banka girişlerinin olumlu etkileri; bankacılık sektöründe rekabet baskısı yaratarak yerel bankaların daha etkin çalışmasını sağlaması, yeni bankacılık ürünleri ve teknoloji ile tanışma fırsatına olanak sağlayarak bankacılık sisteminin modernleşmesine katkıda bulunması, finansal ve yasal düzenlemelerle ilgili eksikliklerin giderilmesini hızlandırması olarak sıralanabilir. Rekabet baskısının yerel bankaları zor duruma düşürmesi, küçük yerel firmaların kredi elde etmede yaşadığı sıkıntılar ve sektörde hakim durum elde edildiğinde ulusal çıkarların yeterince gözetilip gözetilmeyeceği de yabancı banka girişlerinin olumsuz etkileri olarak özetlenmektedir (Çakar, 2003: 93).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GERÇEKLEŞEN BANKA BİRLEŞMELERİNİN BİRLEŞEN BANKALARA ETKİLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

Çalışmanın ilk iki bölümünde; banka birleşmelerine ilişkin teorik çerçeve aktarılmış, dünyadaki banka birleşme uygulamaları ve Türk bankacılık sektörünün geçirdiği evrelerden yola çıkılarak Türkiye’de yaşanan banka birleşmeleri incelenmiştir. Literatürde, banka birleşmelerinin bankaların etkinlikleri üzerine etkilerini ölçmek amacını güden pek çok çalışma yer almaktadır. Bankacılık sektöründe birleşme sonucu yaşanması olası performans değişikliklerinin ölçülmesine ilişkin en yaygın yaklaşımlardan biri bankaların birleşme sonucu mali performanslarını incelemektir. Birleşen bankaların birleşme sonrasında mali performanslarında gerçekleşen değişimlerin, birleşme faaliyetine dahil olmayan başka bankaların aynı süreçte gösterdikleri performans değişikliklerine kıyasla daha fazla olması durumunda, birleşmelerin performansı iyileştirdiği kabul edilmektedir. Banka birleşmelerinin bankaların etkinliğine katkıda bulunup bulunup bulunmadığı konusu birçok araştırmacının ilgi alanına girmekle birlikte, bu konu üzerinde bir fikir birliğine varıldığını söylemek yanlış olacaktır.

Araştırmada; Türkiye’de 2002 ve 2007 yılları arasında gerçekleşmiş isteğe bağlı banka birleşmelerinin birleşen bankaları ne yönde etkilediğini test etmek amacına istinaden Veri Zarflama Analizi yoluyla birleşen bankaların etkinliği ölçülecek ve bankaların birleşme sonucu kaynaklarını daha etkin bir biçimde kullanıp kullanmadığı araştırılacaktır.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların çeşitli nedenlerle büyüme isteği, bankaları gerek yerel gerekse yabancı bankalarla birleşme yoluna itmiştir. Türk bankacılık sistemindeki bankalar, küreselleşmenin getirdiği rekabet ve rasyonelleşme olguları çerçevesinde etkinlik ölçümü olgusuna sıkça değinir olmuş, bu kapsamda faaliyet alanlarında etkinliklerini artırıcı çalışmalara daha fazla yer vermeye başlamışlardır.

Araştırmanın amacı; Türkiye’de 2002 ve 2007 yılları arasında gerçekleşmiş isteğe bağlı banka birleşmelerinin, birleşmeye konu olan bankaların performansını ne yönde etkilediğini analiz etmektir. Bu kapsamda birleşen bankaların birleşme sürecinden önce ve sonra etkinlik değerleri incelenerek, birleşmenin bankaların etkinliğine katkıda bulunup bulunmadığı test edilmiştir. Çalışmada, ilgili yıllar içinde birleşen bankaların yanı sıra birleşmeye konu olmamış bankaların da etkinliğinin yıllar içindeki değişimi analiz edilmiş ve bu iki grup arasında karşılaştırma yapma olanağı elde edilmiştir. 2002-2008 yılları arasında Türk bankacılık sektöründe bankaların etkin olup olmadığı, her bir bankanın etkinlik derecelerinin ölçülmesi yoluyla irdelenmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Çalışma, 2002-2008 dönemini içeren yedi yıla ait kesiksiz veriye sahip 31 mevduat bankasını kapsamaktadır. Araştırmaya dahil edilen bankalar; kamu ve özel ticaret bankalarının yanı sıra Türkiye’de şube açmış yabancı bankalar ile Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalardan oluşmakta olup, kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankaları araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu bankaların kapsam dışı bırakılmasının sebebi, kullanılacak verilerin karşılaştırma yapmaya uygun hale getirilebilmesi ve bütünlük

sağlanabilmesidir. Ayrıca; bahse konu 31 bankanın içine analiz döneminde TMSF bünyesinde bulunan bankalar da dahil edilmemiştir.

Araştırmaya analiz döneminde faaliyetlerini sürdüren tüm mevduat bankalarının dahil edilmesinin sebebi, tahmini amaçlanan etkinlik sınırının net bir şekilde saptanabilmesi için analize katılan karar birimi sayısının mümkün olduğunca çok olması isteğidir. Analize dahil edilen bankaların aktif büyüklüğü, 2008 yıl sonu itibarıyla toplam sektör büyüklüğünün yüzde 97'sine karşılık gelmektedir. Unutulmaması gereken bir nokta da; Veri Zarflama Analizi uygulamasında, etkinlik değerleri tahmin edilen birimlerin yalnızca gözlem kümesini oluşturan karar birimlerine göre etkinliklerinin ölçülmüş olduğudur.

Bankalar hem girdi, hem de çıktı sayılabilecek çok sayıda farklı ürün kullanır ve üretirler. Analize, bankalarda kullanılan tüm girdi ve çıktıların dahil edilmesi mümkün olmayacağından; seçilen değişkenlerin dışında bankacılık sektöründeki başka girdi ve çıktıların, bankaların performansına etkisi ihmal edilmiş, bunun yanı sıra çalışma döneminde ekonomik konjonktürdeki dalgalanmaların her bankayı eşit derecede etkilediği varsayılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Türk bankacılık sistemi için etkinlik ölçümü konusu güncelliğini koruyan bir olgudur. Küreselleşme eğilimleri ile birlikte finans sektörünün de rekabet gücü ve etkinlikleri izlenir olmuştur. Dünyadaki yeniden yapılanma girişimleri ve bu girişimlerin etkinlik üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla çok yönlü ölçüm tekniklerinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Üretim, girdileri çıktılarına dönüştürme sürecidir. Bu sürecin başarılı olabilmesi, var olan teknoloji çerçevesinde belli bir girdi bileşiminin kullanılarak maksimum çıktının elde edilmesine ya da belirli bir çıktı bileşiminin en az girdi kullanılarak üretilmesine bağlıdır. Etkinlik ve verimlilik kavramları çoğu zaman birbirlerinin

yerine kullanılsa da anlamları farklıdır. Verimlilik, toplam çıktının toplam girdiye oranı olarak ifade edilmektedir ve bu tanım “etkinlik” kavramından daha sınırlıdır (Cingi ve Tarım, 2000: 1-3).

Etkinlik kavramı, değerlendirmeye konu üretim biriminin başarı göstergeleri olarak birer performans ölçütü olarak ele alınmalıdır. Bankalarda etkinlik, bankanın mevcut performansının daha önceden belirlenen optimal performansa ne kadar yaklaştığının ölçümüdür. Bankacılık sektöründe bankaların performans değerlendirmesi; genelde sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, kârlılık, gelir-gider yapısı ve likidite boyutları açısından değerlendirmek üzere kullanılan rasyolar yardımıyla yapılmaktadır. Rasyolar, yorumlanmasındaki kolaylığın etkisi ile çokça kullanım alanı bulsa da; rasyo analizinin tek yönlü değerlendirmeye sebebiyet vermesi bazı oranlara göre başarılı görülen işletmeyi, başka bazı oranlar açısından başarısız gösterebilmektedir. Bu sebeple, etkinlik ölçümü çalışmalarında farklı oranların anlamlı bir şekilde ağırlandırılarak tek bir ölçütün saptanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Literatürde etkinlik ölçümü çeşitli yöntemlerle yapılmakta olup, bankacılık sektörü etkinliğini ölçmede sıklıkla karşılaşılan yöntem Veri Zarflama Analizi (Data Envelopment Analysis-DEA-VZA) yöntemidir. Veri Zarflama Analizi, birden çok ve farklı ölçeklerle ölçülmüş ya da farklı ölçü birimlerine sahip girdi ve çıktıların karşılaştırma yapmayı zorlaştırdığı durumlarda, karar birimlerinin göreceli performansını ölçmeyi amaçlayan doğrusal programlama tabanlı bir tekniktir (Karacaer, 1998: 11). Veri Zarflama Analizi’nin temelinde yatan göreceli etkinlik, analize konu olan birimlerin birbiriyle ilişkili etkinlikleridir. Bir başka deyişle; en iyi gözlem etkinlik sınırı olarak kabul edildikten sonra, diğer gözlemler bu en etkin gözleme göre değerlendirilmektedir. Etkinlik sınırları genelde 0 ile 1 arasında değişir. Karar birimi skorunun 1’in altında olması o karar biriminin başka karar birimleri karşısında etkin olmadığını gösterir.

Hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti gibi konularda performans ölçümü zordur. Bankacılık sektöründe etkinlik ölçümünde en büyük sıkıntılardan biri, ölçümde kullanılacak girdi ve çıktıların neler olacağıdır (Atan, 2003: 10). Girdi ve çıktılarının belirsizliği sorunu, bankacılık faaliyetinin niteliği ile ilgili aşağıda sıralanan belli durumdan kaynaklanır (Ekren ve Emiral, 2002: 11).

- Bankalar ölçülmesi ve hesaplanması oldukça zor olan hizmet üreticisidirler.
- Bankalar çok sayıda girdi ve çıktı kullanarak hizmet üretirler.
- Bankaların temel işlevlerinin belirlenmesinde güçlükler bulunmaktadır.

Ticaret bankacılığında girdi ve çıktılarının nelerden oluşacağı konusu üzerinde henüz anlaşma sağlanmış bir konu değildir. Bununla birlikte Veri Zarflama Analizi tekniğinin kullanımıyla gerçekleştirilmiş olan araştırmalarda, üretim yaklaşımı (production approach) ve aracılık yaklaşımının (intermediation approach) benimsendiği görülmektedir. Üretim yaklaşımında; çıktı olarak hesap adetleri, aracılık yaklaşımında ise hesapların parasal değerleri kullanılmaktadır. Girdi açısından bakıldığında üretim yaklaşımında yalnızca işletme maliyetleri gözönünde bulundurulurken, aracılık yaklaşımında buna ek olarak faiz cinsinden maliyetler de hesaba dahil edilmektedir. Bankaların maliyet etkinliğini araştırmayı amaçlayan çalışmalarda genelde üretim yaklaşımı benimsenirken, tüm bankacılık sektörünün maliyet toplamı ile bankaların rekabet gücünün karşılaştırıldığı durumlarda aracılık yaklaşımı kullanılmaktadır (Cingi ve Tarım, 2000: 13).

Çalışmada; birleşmelerin birleşen bankaların performansı üzerine etkilerinin ölçümünde performans ölçütü olarak “etkinlik” kavramı kabul edilirken, etkinlik hesaplamalarında Veri Zarflama Analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada verilerin analiz edilmesinde aracılık yaklaşımı temel alınmıştır. Aracılık yaklaşımı; bankaların asıl işlevinin, fon sağlayıcılar ile fon gereksinimi olanlar arasında aracılık hizmeti görmek olduğu yaklaşımını benimser. Bu yaklaşım, bankaları girdi olarak mevduat ve diğer kaynakları kullanan, buna karşın çıktı olarak krediler ve benzeri başka varlıkları meydana getiren kuruluşlar olarak kabul eder. Çalışmada girdi ve çıktıların ölçülmesinde parasal karşılıkları kullanılmıştır.

Veri Zarflama Analizi başlığı altında farklı yöntem ve modeller geliştirilmiştir. Bunlardan sıkça kullanılanları, CCR (Charnes-Cooper-Rhodes) ve BCC (Banker-Charnes-Cooper) modelleridir. Charnes-Cooper-Rhodes'in kesirli programlama modeli ve bunun eş doğrusal programlama modeli (CCR), ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında toplam etkinliği ölçmektedir. Modelde etkinlik skoru 1 olan karar birimler tam etkin olarak nitelendirilirken, etkinlik skorları 1'den uzaklaştıkça karar biriminin etkinliğinin azaldığı kabul edilmektedir (Cihangir, 2005: 18).

BCC modeli ise, Banker, Charnes ve Cooper tarafından ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında etkinliği değerlendirmek için CCR modelinden geliştirilmiştir. BCC modeli, ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında benzer ölçekteki birimleri birbiriyle kıyaslayarak yalnızca teknik etkinliği ölçmektedir. Toplam etkinlik (CCR etkinliği), teknik etkinlik (BCC etkinliği) ile ölçek etkinliğinin çarpımından oluşmaktadır. BCC modelinin çözümü, karar biriminin ölçek etkinliğinin artan yönde mi azalan yönde mi olduğu konusunda da bilgi vermektedir.

Veri Zarflama Analizi, girdiye ve çıktıya yönelik olmak üzere iki yönlü kullanılabilmektedir. Girdiye yönelik Veri Zarflama Analizi modeli, etkin olmayan karar birimlerinin etkin sınıra çekilebilmesi için çıktı seviyesinin sabit tutularak kullanılan girdi miktarının azaltılmasına yönelik çalışmaları içerirken, çıktıya yönelik Veri Zarflama Analizi modelinde belirli bir girdi bileşimi ile en fazla ne kadar çıktı bileşimi elde edilebileceği araştırılır (Cihangir, 2005: 18).

Girdi ve çıktı odaklı modellerin genelde aynı sınırları tahmin etmesi, etkin sınır üzerinde bulunan karar birimlerinin aynı olması ve çalışmamızda girdi ve çıktı odaklı model sonuçlarının tutarlı olması sebebiyle; analizler girdi odaklı CCR modeli ile incelenmiştir. Çalışmada ayrıca, BCC modeli ile teknik etkinlik verilerine ulaşılarak bankaların ölçek etkinliğine ulaşp ulaşamadıkları test edilecektir. Veri Zarflama Analizi'ne ilişkin hesaplamalar, xIDEA version 2.0 bilgisayar paket programı ile yapılmıştır.

Çalışmada kullanılmış olan girdiye yönelik CCR ve BCC modellerinin amaç fonksiyonu ve sınırlayıcı şartları aşağıdaki gibidir:

CCR Amaç Fonksiyonu

$$\text{Max } Z_0 = \sum_{r=1}^m u_{r0} y_{r0}$$

BCC Amaç Fonksiyonu

$$\text{Max } Z_0 = \left(\sum_{r=1}^m u_{r0} y_{r0} \right) - \theta_0$$

Sınırlayıcı Şartlar

$$\sum_{r=1}^m u_{rj} y_{rj} - \sum_{i=1}^n v_{ij} x_{ij} \leq 0$$

$$\sum_{i=1}^n v_{i0} x_{i0} = 1$$

$$u_{r0}, v_{i0} \geq 0$$

$$j = 1, 2, \dots, k$$

$$r = 1, \dots, m \text{ ve } i = 1, \dots, n$$

Sınırlayıcı Şartlar

$$\sum_{r=1}^m u_{rj} y_{rj} \leq \sum_{i=1}^n v_{ij} x_{ij} - \theta_0$$

$$\sum_{i=1}^n v_{i0} x_{i0} = 1$$

$$u_{r0}, v_{i0} \geq 0$$

$$j = 1, 2, \dots, k$$

$$r = 1, \dots, m \text{ ve } i = 1, \dots, n$$

Girdi odaklı CCR ve BCC modelinde etkinlik; KVB_0 için $Z_0 = 1$ ise KVB_0 etkindir, değilse KVB_0 etkin değildir şeklinde ifade edilmektedir.

Veri Zarflama Analizinin uygulanabilmesi için birtakım aşamalar izlenmelidir. Bunlar; gözlem kümesinin seçilmesi, girdi ve çıktı kümelerinin belirlenmesi ve Veri Zarflama Analizi ile görelî etkinlik ölçümü ve sonuçların değerlendirilmesi aşamalarıdır. Sonraki bölümlerde bu aşamalar detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

3.3.1. Gözlem Kümesinin Seçilmesi

Çalışmanın gözlem kümesinde yer alan, 2002-2008 dönemini içeren yedi yıla ait kesiksiz veriye sahip 31 mevduat bankası ve kodlarına Tablo 3.1.'de yer verilmiştir. Gözlem kümesinde yer alan bankalardan 12 tanesi 2002-2007 yılları arasında birleşmeye konu olmuştur.

Tablo 3.1. Analizin Gözlem Kümesi

B1	ABN AMRO BANK N.V.	B17	JP MORGAN CHASE BANK N.A.
B2	ADABANK	B18	MILLENNIUM BANK
B3	AKBANK	B19	SOCIETE GENERALE
B4	ALTERNATİF BANK	B20	ŞEKERBANK
B5	ANADOLUBANK	B21	TEKSTİL BANKASI
B6	ARAP TÜRK BANKASI	B22	TURKISH BANK
B7	BANK MELLAT	B23	TURKLAND BANK
B8	CİTİBANK	B24	TÜRK EKONOMİ BANKASI
B9	DENİZBANK	B25	T.C. ZİRAAT BANKASI
B10	DEUTSCHE BANK	B26	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
B11	EUROBANK TEKFEN	B27	TÜRKİYE HALK BANKASI
B12	FİNANS BANK	B28	TÜRKİYE İŞ BANKASI
B13	FORTİS BANK	B29	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI
B14	HABİB BANK LİMİTED	B30	WESTLB AG
B15	HSBC BANK	B31	YAPI VE KREDİ BANKASI
B16	ING BANK		

Tablo 3.2., analizin temel konusunu teşkil eden 2002-2007 yılları arasında gerçekleşmiş banka birleşmelerine ilişkin olarak; satın alan ve satın alınan kuruluşlar, satın alma sonrası ünvan, satın alma tarihi ve satın alan

kuruluşun hangi ülke kuruluşu olduğunu gösteren bilgileri özetlemektedir. Analiz dönemi incelendiğinde; 2005 ve 2006 yıllarında sıklaşan banka birleşmelerinin, genelde yabancı bankaların yerel bankaları satın alma biçiminde olduğu görülmektedir. Buna göre toplam 15 adet birleşme faaliyeti içinde yalnızca Finansbank-Fibabank ve Akbank-Ak Uluslararası Bankası birleşmeleri ülke sınırları içerisinde gerçekleşirken, diğer birleşmeler yabancı bankaların yerli bankalarla hisse devri yoluyla ortaklık kurması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.2. 2002 ve 2007 Yılları Arasında Gerçekleşen Banka Birleşmeleri

	Satın Alan Kuruluş	Satın Alınan Kuruluş	Birleşme Sonrası Ünvan	Tarih	Satın Alan Kuruluşun Ülkesi
1	Unicredito	Koçbank	Koçbank .	2002	İtalya
2	Finansbank	Fibabank	Finansbank	2003	Türkiye
3	BNP Paribas	T. Ekonomi Bankası	T. Ekonomi Bankası	2004	Fransa
4	Fortis Bank NV-SA	T. Dış Ticaret Bankası	Fortis Bank	2005	Lüksemburg-Belçika
5	Koç-Unicredito	Yapı ve Kredi Bankası	Yapı ve Kredi Bankası	2005	Türkiye-İtalya
6	Akbank	Ak Uluslararası Bankası	Akbank	2005	Türkiye
7	General Electric	T. Garanti Bankası	T. Garanti Bankası	2005	ABD-Fransa
8	National Bank of Greece SA	Finans Bank	Finans Bank	2006	Yunanistan
9	Libyan Foreign Bank	Arap Türk Bankası	Arap Türk Bankası	2006	Libya-Kuveyt
10	Dexia Participation B. S.A.	Denizbank	Denizbank	2006	Belçika-Fransa
11	Citibank Overseas I.C	Akbank .	Akbank	2006	ABD
12	Arap Bank BankMed	MNG Bank	Türkland Bank	2006	Ürdün-Lübnan
13	EFG Eurobank Ergasias	Tekfenbank .	Eurobank Tekfen	2007	Yunanistan
14	ING Bank	Oyakbank	ING Bank	2007	Hollanda
15	Bank Turanalem JSC	Şekerbank	Şekerbank	2007	Kazakistan

Kaynak: BDDK verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

3.3.2. Araştırmada Kullanılan Girdi ve Çıktıların Seçilmesi Ve Veri Toplama Yöntemi

Veri Zarflama Analizi'nde kullanılan girdi ve çıktılar, çalışmadaki karar birimlerini karşılaştırmada temel oluşturdukları için özenle seçilmelidir. Araştırmada kullanılan girdi ve çıktı seçimlerine Tablo 3.3.'te yer verilmektedir.

Tablo 3.3. Araştırmada Kullanılan Girdi ve Çıktılar

Girdiler (Inputs)	Çıktılar (Outputs)
• Toplam Mevduat • Sermaye • Faiz Giderleri • Faiz Dışı Giderler (Personel Giderleri dahil)	• Toplam Krediler • Faiz Gelirleri • Faiz Dışı Gelirler

Çalışmada yer alan girdi ve çıktı değişkenlerinin modele dahil edilme gerekçeleri aşağıda sıralanmıştır:

- Bankalar için mali performansın en belirgin girdi etmenlerinden biri, personeldir. Personelin bankanın etkinliğine katkısını ölçmek amacıyla personel giderleri faiz dışı giderler kapsamında analize dahil edilmiştir. Bankada çalışan personelin tavırları ve üretkenliği, müşteri memnuniyetini etkileyecek ve bu durum müşterilerin yatırımlarında bu bankayı tercih etmesi gibi sonuçları beraberinde getirecektir. Girdi olarak, bankada çalışan personel sayısı yerine personel giderlerinin seçilmesinin sebebi ise; günümüzde bankaların giderek daha fazla dış kaynaklardan yararlanma (outsourcing) olanağından yararlanarak personel istihdam etmeleridir. Bu kapsamda, bankaların faaliyetlerine

devam edebilmeleri için zorunlu olan operasyonel giderleri içeren **faiz dışı giderler** kalemi girdi olarak modele dahil edilmiştir.

- Aracılık yaklaşımının bir gereği olarak bankaların finansal kaynakları borç alan ve bunları kredi biçiminde ödünç veren kurumlar olarak algılanmaları, faiz dışı giderlerin yanında **faiz giderlerinin** de modele girdi olarak eklenmesi konusunu beraberinde getirmektedir. Bu yaklaşımın bir başka gereği de bankaların girdileri arasında sermaye, bina, araç ve gereçlerin sayılmasıdır. Buradan hareketle bankaların sermayesinin de etkin bir şekilde değerlendirilip değerlendirilmediğinin saptanması açısından **sermaye** tutarı modelde girdi olarak yerini almıştır.
- Çalışmada bankalar mevduat ve kredi pazarında paylarını artırmaya çalışan, mevduat ve diğer kaynakların krediye dönüştürülmesi sonucu kâr sağlayan kuruluşlar olarak kabul edilmiştir. Bankaların pasiflerinde büyük yer tutan ve en büyük kaynakları arasında gösterilen **mevduat** büyüklükleri girdi, **kredi** büyüklükleri ise çıktı olarak analize dahil edilmiştir.
- **Faiz dışı gelirler**, bir bankanın etkin olarak çalışıp çalışmadığının en önemli ölçütlerinden biri olarak, aracılık görevinin yerine getirilip getirilmediğinin ölçümünde kârlılık göstergesi olması sebebiyle analizde çıktı olarak ele alınmıştır.
- **Faiz gelirleri** de bankanın kaynaklarını etkin bir şekilde kredi veya menkuller gibi değerlere plase edip etmediğinin göstergesi olarak çıktı biçiminde modele dahil edilmiştir.

2002-2008 yılları arasında faaliyet gösteren 31 adet bankaya ait veriler, bankaların finansal tablolarından temin edilebilecek değerlerdir. Değerlendirmeye konu kalemler, Türkiye Bankalar Birliği resmi internet

sitesinde yer alan “Bankalarımız” adlı süreli yayının analiz dönemlerine ait sayılarında yer alan bilanço ve gelir tablolarında yayınlanmış resmi rakamlardan elde edilmiştir.

3.3.3. Araştırma Bulguları ve Değerlendirilmesi

Çalışmada, 2002-2008 yılları arasında sürekli faaliyette bulunan 31 adet bankanın etkinlik analizleri girdi odaklı CCR modeli ile gerçekleştirilmiş olup, birleşme yaşayan bankaların etkinlik değişimlerinin yanı sıra birleşmeye konu olmayan bankaların da etkinlik değerlerinin değişimi gözlemlenmiştir. Gerçekleştirilen analizin ardından, girdi odaklı BCC modeli ile bankaların teknik etkinlikleri ve ölçek etkinlikleri belirlenmiştir. Veri Zarflama Analizi ile etkinlikleri hesaplanan karar birimleri görelî olarak tam etkinliğe sahip olanlar ile kıyaslanmaktadır. Böylece bankaların görelî etkinliklerini hesaplamak mümkün olmaktadır. Bu çalışmaya göre aracılık yaklaşımı ve seçilen girdi-çıktı bileşimi çerçevesinde; etkinlik skoru 1 olan bankalar görelî olarak etkin, etkinlik skorları 1’den küçük olanlar ise diğer bankalar karşısında etkin olamayan bankalardır. Tablo 3.4.’te bankaların analiz sürecindeki tüm yıllara ait etkinlik değerleri, etkinlik ortalamaları ve etkin olma sıklıklarına ilişkin istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 3.4. Girdi Odaklı CCR Modeline Göre Etkinlik Sonuçları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Ortalama	Etkin Olma Sıklığı
ABN AMRO BANK N.V.	1,00	1,00	1,00	1,00	0,9	1,00	1,00	0,99	6
ADABANK	0,85	1,00	0,72	1,00	1,00	1,00	1,00	0,94	5
AKBANK	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99	0,94	0,87	0,97	4
ALTERNATİF BANK	1,00	0,98	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99	6
ANADOLUBANK	1,00	1,00	1,00	0,97	0,86	1,00	0,95	0,97	4
ARAP TÜRK BANKASI	1,00	1,00	0,98	0,94	0,97	0,79	1,00	0,96	3
BANK MELLAT	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	7
CİTİBANK	0,87	0,98	0,90	1,00	1,00	1,00	1,00	0,96	4
DENİZBANK	0,72	0,87	0,84	0,91	1,00	1,00	1,00	0,91	3
DEUTSCHE BANK	1,00	1,00	0,71	0,62	0,64	0,52	1,00	0,78	3
EUROBANK TEKFEN	1,00	1,00	0,76	0,68	0,82	0,95	1,00	0,89	3
FİNANS BANK	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	7
FORTİS BANK	0,92	0,95	0,90	0,87	0,93	0,93	1,00	0,93	1
HABİB BANK LIMITED	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	7
HSBC BANK	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,97	1,00	0,99	6
ING BANK	0,98	1,00	1,00	0,97	1,00	1,00	1,00	0,99	5
JPMORGAN CHASE BANK	1,00	1,00	0,53	0,85	1,00	1,00	1,00	0,91	5
MILLENNIUM BANK	0,78	0,84	0,70	1,00	0,91	1,00	1,00	0,89	3
SOCIÉTÉ GENERALE	1,00	1,00	0,73	0,68	1,00	1,00	1,00	0,92	5
ŞEKERBANK	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	7
TEKSTİL BANKASI	0,77	1,00	1,00	1,00	0,94	1,00	1,00	0,96	5
TURKISH BANK	1,00	0,92	0,86	0,82	0,90	0,81	0,74	0,86	1
TURKLAND BANK	0,93	1,00	0,70	0,81	0,86	0,89	0,81	0,86	1
T. EKONOMİ BANKASI	1,00	1,00	0,92	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99	6
T.C. ZİRAAT BANKASI	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	7
T. GARANTİ BANKASI	0,91	0,86	0,88	0,89	1,00	1,00	0,85	0,91	2
T. HALK BANKASI	1,00	1,00	1,00	0,98	1,00	1,00	1,00	0,99	6
T. İŞ BANKASI	0,68	0,74	0,74	0,88	0,88	0,86	0,88	0,81	0
T. VAKIFLAR BANKASI	1,00	1,00	1,00	0,84	0,92	0,98	1,00	0,96	4
WESTLB AG	1,00	1,00	1,00	1,00	0,86	0,99	1,00	0,98	5
YAPI VE KREDİ BANKASI	1,00	0,89	0,74	1,00	1,00	1,00	0,88	0,93	4

2002-2008 yılları arasında faaliyet gösteren 31 banka içinden 12 tanesi birleşme yaşamıştır. Girdi odaklı CCR modeli sonuçlarına göre birleşmeye konu olan bankaların 2002-2008 yılları arası ortalama etkinlik değerleri; Şekerbank ve Finans Bank'ın 1, ING Bank'ın ve Türk Ekonomi Bankası'nın 0,99, Akbank'ın 0,97, Arap Türk Bankası'nın 0,96, Fortis Bank ile Yapı ve Kredi Bankası'nın 0,93, Denizbank ve Türkiye Garanti Bankası'nın 0,91, Eurobank Tekfen'in 0,89 ve Turkland Bank'ın ise 0,86 olarak hesaplanmıştır. Finans Bank ve Şekerbank; benzer üretim bileşenine sahip ancak ortalama etkinlik değerleri 1'den farklı olan birleşmeye konu olmuş başka bankalara göre benzer girdi bileşimlerini kullanarak daha fazla çıktı üretebilmişlerdir.

Ayrıca, bu modelden hareketle aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- Bank Mellat, Finans Bank, Habib Bank Limited, Şekerbank ve T.C. Ziraat Bankası analiz döneminde tam etkin, bir başka deyişle çözüm sonuçlarına göre amaç fonksiyonu ile etkinlik katsayısı 1'e eşit olan bankalar olarak değerlendirilmiştir.
- ABN AMRO Bank, Alternatif Bank, HSBC Bank, T. Ekonomi Bankası ve T. Halk Bankası altı dönemde tam etkin iken; Adabank, ING Bank, JPMorgan Chase Bank, Societe Generale, Tekstil Bankası ve Westlb AG beş dönemde etkinliğe ulaşmıştır.
- Akbank, Anadolubank, Citibank, T. Vakıflar Bankası ile Yapı ve Kredi Bankası dört dönemde etkin olmuştur.
- Arap Türk Bankası, Denizbank, Deutsche Bank, Eurobank Tekfen ve Millennium Bank üç dönemde etkin faaliyette bulunmuştur.
- T. Garanti Bankası iki dönemde etkin çalışmıştır.

- Fortis Bank, Turkish Bank ve Turkland Bank bir dönemde etkinlik göstermiştir.
- Analiz döneminde etkinliğe ulaşamayan tek banka ise Türkiye İş Bankası'dır.

Tabloda dikkat çeken önemli unsurlardan biri, başta T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası olmak üzere kamu bankalarının etkinlik değerlerinin neredeyse tüm inceleme döneminde yüksek seyretmesidir. Bu durum bu bankaların geniş şube ağı ile diğer bankalara göre daha büyük işlem hacmine ulaşmaları, daha fazla mevduat toplamaları ve yaşanan krizlerden sonra güven unsurunun bu bankalar lehine işlemesine bağlanabilir. Ayrıca, kamu bankalarında görülen yüksek etkinlik skorlarında, özellikle 2000 yılında uygulamaya konan yeniden yapılanma çalışmaları ve “görev zararları”nın kontrol altına alınması sonucu bilançolarının daha likit bir duruma gelmesinin payı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3.5.'te özetlenen veriler ile amaçlanan; birleşen bankaların birleşme öncesi ve sonrasındaki etkinlik değerlerini karşılaştırmaktır. Birleşen her bir banka için birleşme yılı öncesindeki dönem “birleşme öncesi” süreç olarak belirlenirken, birleşme yılı sonrasındaki dönem ise “birleşme sonrası” süreç olarak belirlenmiştir. Analiz dönemi içerisinde bir defadan çok birleşmeye konu olan Akbank, Finans Bank ve Yapı ve Kredi Bankası'nın etkinlik performansı değişim ölçümü ise, en son işlem gördükleri durum temel alınarak yapılmıştır.

Tablo 3.5. Birleşen Bankaların Birleşme Öncesi ve Sonrasında Etkinlik Değerleri Ortalamalarının Karşılaştırılması

BANKA	BİRLEŞME ÖNCESİ	BİRLEŞME SONRASI	DEĞİŞİM	DEĞİŞİM MİKTARI	DEĞİŞİM YÜZDESİ
BİRLEŞME İLE ETKİNLİĞİ DEĞİŞMEYEN BANKALAR					
Finans Bank	1	1	Sabit	0	%0
Şekerbank	1	1	Sabit	0	%0
T. Ekonomi Bankası	1	1	Sabit	0	%0
BİRLEŞME İLE ETKİNLİĞİ ARTAN BANKALAR					
Denizbank	0,84	1	Artış	+0,16	+ %19,76
Eurobank Tekfen	0,85	1	Artış	+0,15	+ %17,37
Fortis Bank	0,92	0,95	Artış	+0,03	+ %3,24
ING Bank	0,99	1	Artış	+0,01	+ %1,01
T. Garanti Bankası	0,88	0,95	Artış	+0,07	+ %7,54
Yapı ve Kredi Bankası	0,88	0,96	Artış	+0,08	+ %9,50
BİRLEŞME İLE ETKİNLİĞİ AZALAN BANKALAR					
Akbank	1	0,90	Azalış	-0,10	- %9,50
Arap Türk Bank	0,98	0,90	Azalış	-0,08	- %8,67
Turkland Bank	0,86	0,85	Azalış	-0,01	- %1,16
ORTALAMA	0,93	0,96		+0,03	+ %2,79

Veri Zarflama Analizi; analiz döneminde seçilen girdi ve çıktılar ile bankaların etkin olarak çalışıp çalışmadıklarını, mevcut girdi miktarıyla üretmiş oldukları çıktı miktarının üretilebilecek en uygun çıktı miktarı olup olmadığını ve varsayılan bu optimum miktara ne kadar yakın olduklarını saptama etme olanağı tanır. Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde; Finans Bank, Şekerbank ve T. Ekonomi Bankası'nın birleşme ile etkinliklerinde bir

değişme gerçekleşmediği görülmektedir. Denizbank, Eurobank Tekfen, Fortis Bank, ING Bank, T. Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'nda etkinlik değişim yüzdeleri pozitif iken; Akbank, Arap Türk Bankası ve Turkland Bank'ın etkinlik değişim yüzdeleri negatif olarak gerçekleşmiştir. Buna göre birleşen bankaların birleşme öncesi ve sonrasındaki etkinlik değişimlerinin yüzdeleri karşılaştırıldığında, Denizbank'ın + %19,76, Eurobank Tekfen'in + %17,37, Fortis Bank'ın + %3,24, ING Bank'ın + %1,01, T. Garanti Bankası'nın + %7,54, Yapı ve Kredi Bankası'nın + %9,50, Akbank'ın - %9,50, Arap Türk Bank'ın - %8,67, Turkland Bank'ın ise - %1,16 olarak gerçekleştiği gözlenmiştir. Finans Bank, Şekerbank ve T. Ekonomi Bankası'nın birleşme öncesi ve sonrasında etkinliklerinde değişim olmaması, etkinlik değişim yüzdelerinin %0 olmasına sebep olmuştur. Sonraki bölümde birleşme sürecinden geçen bankaların etkinlik değişimleri detaylı bir biçimde incelenmiştir.

Finansbank: Finansbank öncelikle 2003 yılında Fiba Holding çatısı altında faaliyet gösteren Fibabank ile birleşme yaşamış, bunun ardından 2006 yılında Yunanistan'ın en büyük bankası National Bank of Greece (NBG) ile yapmış olduğu anlaşma sonucunda yüzde 46 hissesini National Bank of Greece'e devretmiştir. Bu birleşme sonucunda National Bank of Greece'in Güneydoğu Avrupa'da sahip olduğu lider konumu ile Finansbank'ın Türkiye'deki büyüme potansiyeli bir araya gelmiştir. Sağlanacak sinerjinin hızlı büyümeyi ve yüksek kârlılığı desteklemesi planlanmaktadır. Bu amaçlarla gerçekleşen birleşmenin hedeflerine ulaştığı görülmekte; birleşmeden önce etkin bir şekilde çalışan Finansbank'ın birleşme sonrasında da etkinliğini koruduğu görülmektedir. Bu durum, bankanın girdi miktarını artırmadan çıktı miktarını artıramayacağını ya da çıktı miktarını azaltmadan girdi miktarını azaltamayacağını göstermektedir.

Şekerbank: Şekerbank hisselerinin yüzde 33,98 oranında Bank TuranAlem Grup'a satışı, 2007 yılı içerisinde gerçekleştirmiştir. Birleşmeden önce tam etkin olarak çalışmalarını sürdüren Şekerbank'ın birleşme öncesi ve birleşme

sonrasında tam olan etkinliğini aynı şekilde sürdürdüğü görülmüştür.

Türk Ekonomi Bankası: Türk Ekonomi Bankası 2004 yılının Aralık ayında dünyanın altıncı, Euro bölgesinin en büyük bankası olan ve 87 ülkede faaliyet gösteren BNP Paribas ile ortaklık anlaşması imzalamıştır. Türk Ekonomi Bankası birleşme sürecinde (2004 yılında) etkinliğini kaybetmişse de diğer tüm dönemlerde etkinliğini korumuştur.

Denizbank: 2006 yılında, Avrupa'nın önde gelen finans gruplarından biri olan Dexia tarafından Zorlu Grubu'ndan satın alınan Denizbank, halen Dexia çatısı altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Denizbank'ın birleşme sürecinden önceki dönemde etkinliği düşük iken birleşme sonrasında tam etkin bir performans yakaladığı görülmektedir. Birleşme öncesi ve sonrasındaki etkinlik değerleri ortalamaları incelendiğinde; Denizbank'ın etkinlik performansı en çok artan banka olması dikkat çekici bir noktadır. Bankanın birleşme öncesi ortalama etkinlik skoru 0,84 iken, banka birleşme sonrasında tam etkinliğe ulaşmıştır.

Eurobank Tekfen: 2007'de Tekfenbank'ın Eurobank EFG Holding (Luxembourg) S.A.'ya satışı onaylanmış ve satış işleminin hisse devriyle birlikte sonuçlanmasının ardından Tekfenbank'ın ünvanı, Eurobank Tekfen olarak değiştirilmiştir. Eurobank Tekfen'in özellikle 2004-2006 yılları arasında etkinlik sınırının oldukça altında kaldığı, birleşme sürecinde etkinlik skorunda bir artış olduğu ve birleşmeden sonraki süre zarfında, 2008 yılında etkinliğe ulaştığı saptanmıştır. Bankanın birleşme öncesindeki ortalama etkinlik skoru 0,85 iken, birleşme sonrasında bu skor 1'e yükselmiş olup; Denizbank ile benzer şekilde performansının yüksek ölçüde artmış olması dikkat çekici bir bulgudur.

Fortis Bank: Fortis Bank 2005 yılında Dışbank'ı satın alarak Türk finans sektöründe güçlü bir yer elde etmiştir. 2008 Eylül ayı ortalarından itibaren ise dünya finans sisteminde giderek yoğunlaşan dalgalanmalar sonucu; Belçika Devleti, Fortis Bank Türkiye'nin ana sermayedarı olan Fortis Bank

Belçika'nın hisselerinin yüzde 99,93'ünü Fortis Grup'tan satın almıştır. Belçika Devleti daha sonra 2009 yılında, Fortis Bank Belçika'nın yüzde 75 hissesini BNP Paribas'a satmıştır. İnceleme sonucunda; Fortis Bank'ın birleşme sürecinden önce hiçbir dönemde etkin olamadığı, hatta birleşme sürecinde 2005 yılında en düşük etkinlik değerine ulaştığı, ancak birleşmeden sonraki dönemlerde etkinliğinde bir artış olduğu ve 2008 yılında tam etkin skora sahip olduğu gözlemlenmiştir. Etkinlik ortalamalarına bakıldığında, birleşme öncesinde bankanın etkinliği 0,92 iken, birleşme sonrasında bu değer 0,95'e yükselmiştir.

ING Bank: 2007 yılında ING Bank ile Oyak Grubu, Oyakbank'ın yüzde yüz hissesinin ING Bank'a satışı konusunda anlaşmaya varmış, satış ile ilgili BDDK onayının alınmasının ardından Aralık 2007'de satış işlemleri tamamlanarak Oyakbank ING Grup çatısı altına girmiştir. Çalışmada kullanılan girdi ve çıktılar kapsamında ING Bank'ın birleşme sürecinden önce 0,99 olan etkinlik skoru birleşmeden sonra 1 olarak gerçekleşmiştir.

T. Garanti Bankası: 2005 yılında, T. Garanti Bankası'nın ana hissedarı Doğu Grubu ile General Electric Consumer Finance (GECF) arasında Banka'da eşit ortaklık prensipleri çerçevesinde sürdürülen iş birliği görüşmelerinde anlaşmaya varılması sonucunda; General Electric Consumer Finance, Garanti Bankası sermayesinin yüzde 25,5'ini satın alarak Banka yönetiminde Doğu Grubu ile eşit ortaklık hakkına sahip olmuştur. Garanti Bankası'nın birleşme sürecinden önce etkinliği düşük kalmış, birleşme sürecinden sonra tam etkinliğe ulaşmış ancak birleşme süreci sonrasında 2008 yılında bu etkinliğini kaybetmiştir. Ortalamalar dikkate alındığında; bankanın birleşme öncesi etkinlik skoru 0,88 iken, birleşme sonrasında bu değer 0,95 olarak gerçekleşmiştir.

Yapı ve Kredi Bankası: 2005 yılında yüzde 57,4 oranındaki Yapı Kredi hisseleri, finansal iştirakleri ile birlikte Koçbank tarafından satın alınmıştır.

Böylece, Koç Holding ve Avrupa'nın önde gelen bankacılık gruplarından UniCredit Group'un yüzde 50-50 ortaklığı olan Koç Finansal Hizmetler'in yüzde 99,8'lik iştiraki Koçbank Yapı ve Kredi Bankası markası altında birleşerek, Türk finans sektöründe lider bir finansal grup yaratılması için önemli bir stratejik adım atmıştır. Yapı ve Kredi Bankası'nın birleşme sürecinden önce 2003 ve 2004 yıllarında düşük olan etkinlik skoru, 2005 yılında yaşanan birleşme ile yükselmiş ve banka etkin bir konuma gelmişken, 2008 yılında bankanın etkinliğinde düşüş gözlemlenmiştir. Ortalama etkinlik skorları incelendiğinde ise; bankanın birleşme sürecinden önce 0,88 olan etkinliği, birleşme sonrasında 0,96'ya yükselmiştir.

Akbank: Akbank, öncelikle 2005 yılında Ak Uluslararası Bankası'nı devralarak bir birleşme gerçekleştirmiştir. Daha sonra; Türkiye'deki yatırımlarını artırmak isteyen Citigroup, uzun vadeli stratejik bir iş birliği için Akbank'ı seçmiş, Citigroup ve Akbank 2006 yılında stratejik ortaklık anlaşması imzalamışlardır. Citigroup'un Akbank'ın yüzde 20'sine stratejik ortak olma işlemi sonuçları incelendiğinde, Akbank'ın birleşme sürecinden önceki bütün dönemlerde tam etkin iken birleşme sürecinde etkinliğinde düşme meydana geldiği ve birleşme sürecinden sonra da tam etkin olamadığı gözlenmiştir. Birleşme öncesinde ortalama etkinlik skoru 1 olan Akbank'ın birleşme sonrasında ise etkinliğinde düşüş gözlenmiş ve etkinlik skoru 0,90 olarak gerçekleşmiştir.

Arap Türk Bankası: 2006 yılında Arap Türk Bankası'nın yüzde 62,37'lik hissesi Libyan Foreign Bank tarafından satın alınmıştır. Arap Türk Bankası 2002 ve 2003 yıllarında tam etkin bir dönem geçirmişken, 2004 ve 2005 yıllarında etkinliğinde düşüş meydana gelmiştir. 2006 yılında etkinliği artan bankanın birleşmeden sonra 2007 yılında etkinliğinde düşüş gözlemlenmekle birlikte, 2008 yılında tam etkinliğe ulaşıldığı belirlenmiştir. Ancak ortalamalara bakıldığında bankanın birleşme öncesi etkinliği, 0,98 olarak gerçekleşirken birleşme sonrasında etkinlik değeri 0,90'a düşmüştür. Bu durumun sebebi birleşmenin hemen ardından 2007 yılında, bankanın en düşük etkinlik

seviyesinde faaliyette bulunmuş olması ve bu düşük etkinlik değerinin birleşme sonrası etkinlik skoru ortalamasını düşürmesidir.

Turkland Bank: 2006 yılında; Arab Bank PLC ve BankMed SAL, MNG Bank hisselerinin yüzde 91'ini devralmıştır. Yeni sermayedarların aldığı karar doğrultusunda bankanın ünvanı “Turkland Bank” olarak değiştirilmiştir. Turkland Bank yalnızca birleşmeden önceki 2003 yılında tam etkin bir dönem geçirmiş; birleşme öncesi süreçte etkinliğini kaybetmiş, birleşme sürecinde etkin olamamış, birleşme sürecinden sonra da etkinlik sağlayamamıştır. Bankanın birleşme öncesindeki ortalama etkinlik skoru 0,85 iken, birleşme sonrasında bu değer 0,84'e gerilemiştir.

Aracılık yaklaşımı çerçevesinde analiz edilen girdi odaklı CCR modeli sonuçlarına göre; birleşen bankaların birleşme öncesine göre performanslarında yüzde 2,79'luk bir artış belirlenmiştir. Birleşme yaşayan 12 bankanın altısında performans artışı gözlemlenirken, üç bankanın etkinliğinde azalma meydana gelmiş ve yine üç bankanın performansında bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Etkinlik artışında; 2002 yılından sonra düşen enflasyon sürecinde ekonomi ve finansal sektördeki olumlu göstergelerin de büyük etkisi bulunduğu düşünülmektedir. Buna göre;

- Birleşme ile Denizbank, Eurobank Tekfen, Fortis Bank, ING Bank, T. Garanti Bankası ile Yapı ve Kredi Bankası'nın etkinliklerinde artış meydana gelmiştir. Birleşme ile etkinlik bakımından en olumlu yönde etkilenen banka yüzde 19,76'lık değişim yüzdesi ile Denizbank olup, bu bankayı yüzde 17,37 değişim yüzdesi ile Eurobank Tekfen izlemiştir. Bu bankalar, 2002-2008 yılları arasında kullandıkları girdi bileşimlerini etkin bir şekilde kullanarak çıktıya dönüştürebilmişlerdir. İlgili finansal tablolar incelendiğinde; bu bankaların aracılık fonksiyonlarını yerine getirmede giderek daha başarılı olmaları, kredi portföylerinin artış hızının girdilerin artış hızına oranla daha yüksek olmasıyla açıklanabilmektedir.

- Birleşme ile Finans Bank, Şekerbank ve T. Ekonomi Bankası'nın etkinliklerinde bir değişim meydana gelmemiştir. Finans Bank ve Şekerbank'ın etkinliklerinde bir değişim olmamasının sebebi bütün süreçlerde tam etkin olmalarıdır.
- Birleşme ile; Akbank, Arap Türk Bankası ve Turkland Bank'ın etkinliklerinde azalma meydana gelmiştir.
- Birleşme ile etkinlik bakımından en olumsuz yönde etkilenen banka - yüzde 9,5'luk değişim yüzdesi ile Akbank'tır.
- Birleşme yaşayan tüm bankalar için birleşme öncesi etkinlik ortalamaları 0,93 iken, birleşme sonrasında etkinliğin 0,96'ya yükseldiği görülmüştür.

Yukarıdaki etkinlik değerleri, modelde kullanılan girdi ve çıktı kısıtları altında hesaplanmış olup; bir kısım bankaların etkin olamamasını etkileyen etmenler; bazı girdi ya da çıktı faktörlerinin modele dahil edilmemiş olması, homojen olmayan karar birimlerinin birlikte değerlendirilmeleri, yönetici tarafından kontrol edilemeyen unsurların bulunması ve bunların matematiksel modelde gerektiği şekilde ifade edilmemiş olması olarak sıralanabilir (Ersen, 1999: 75).

Tablo 3.6. ve Tablo 3.7.'de birleşen ve birleşmeyen tüm bankalar için 2002-2008 yılları arasındaki etkinlik değerleri ortalamaları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna göre; birleşme yaşamayan 19 banka içinde 3 tanesi 2002-2008 yılları arasında tam etkin performans göstermiş ve bu 19 bankanın süreç içindeki etkinlik ortalaması 0,94 olarak gerçekleşmiştir. Birleşmeye konu olan 12 banka içinde yalnızca 2 tanesi 2002-2008 yılları arasında tam etkin performans göstermiş ve birleşmeye konu olmuş 12 bankanın etkinlik ortalaması 0,95 olarak belirlenmiştir. Tablo 3.6.'dan da izlenebileceği üzere; birleşmeye konu olan ve olmayan bankaların etkinlik

ortalamaları karşılaştırıldığında birbirine çok benzer etkinlik değerlerine rastlanmıştır.

Tablo 3.6. Birleşme Yaşamayan Bankaların 2002-2008 Yılları Arası Ortalama Etkinlik Değerleri

BİRLEŞME YAŞAMAMIŞ BANKALAR	2002-2008 YILLARI ARASINDAKİ ORTALAMA ETKİNLİK DEĞERLERİ
ABN AMRO Bank	0,99
Adabank	0,94
Alternatifbank	0,99
Anadolu Bank	0,97
Bank Mellat	1,00
Citibank	0,96
Deutsche Bank	0,78
Habib Bank Limited	1,00
HSBC Bank	0,99
JPMorgan Chase Bank	0,91
Millenium Bank	0,89
Societe Generale	0,92
Tekstil Bankası	0,96
Turkishbank	0,86
T.C. Ziraat Bankası	1,00
T. Halk Bankası	0,99
T. İş Bankası	0,81
T. Vakıflar Bankası	0,96
WestLB	0,98
ORTALAMA	0,94

Tablo 3.7. Birleşme Yaşayan Bankaların 2002-2008 Yılları Arası Ortalama Etkinlik Değerleri

BİRLEŞME YAŞAMIŞ BANKALAR	2002-2008 YILLARI ARASINDAKİ ORTALAMA ETKİNLİK DEĞERLERİ
Akbank	0,97
ArapTürk Bankası	0,96
Denizbank	0,91
Eurobank Tekfen	0,89
Finans Bank	1,00
Fortis Bank	0,93
ING Bank	0,99
Şekerbank	1,00
Turkland Bank	0,86
Türk Ekonomi Bankası	0,99
T. Garanti Bankası	0,91
Yapı ve Kredi Bankası	0,93
ORTALAMA	0,95

Etkin olmayan bir bankanın yalnızca tek bir girdisi olduğunu ve bu girdinin 100 milyar TL sermaye olduğunu varsayımı altında; birleşen bankaların 2002-2008 yılları arasında etkinliği ölçüldüğünde girdi odaklı CCR modeli ile ulaşılan sonucun anlamı, bankaların mevcut çıktıyı 95 milyar TL (0,95*100 milyar) özkaynak ile üretebilecekken 100 milyar TL özkaynak ile üretilmediğidir. Oysa, bankalar tam etkin çalışsaydı bu kaynak israfı gerçekleşmeyecekti. Aynı şekilde birleşme yaşamayan bankalar da 94 milyar TL sermaye (0,94*100 milyar) ile mevcut çıktıyı üretebilecekken, 100 milyar TL sermaye ile aynı düzeyde çıktı üretebilmişlerdir. Bu varsayımdan hareketle; bankaların kaynaklarını tam olarak etkin kullanılamadığı ve girdi miktarında daha çok tasarruf sağlayabilecekleri ifade edilmelidir. Başka bir ifadeyle; bankalar personel, sermaye, mevduat gibi girdilerini, aracılık fonksiyonu çerçevesinde tam olarak krediye dönüştürememişlerdir. Her ne kadar bankaların tam etkin kabul edilebilmesi için etkinlik değerlerinin 1'e eşit olması gerekiyorsa da, bankaların ulaştıkları ortalama etkinlik değerleri de dikkat çekecek kadar önemli değerlerdir.

CCR modeli ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında toplam etkinliği ölçerken, BCC modeli ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknik etkinliği ölçmektedir (Cingi ve Tarım, 2000: 19). CCR girdi modeli ile bulunan toplam etkinlik sonuçları girdi odaklı BCC modeli ile elde edilen teknik etkinlik sonuçlarına bölündüğünde analize dahil edilen karar birimlerinin ölçek etkinlikleri bulunacaktır.

Örgütler üretimde fazladan girdi tüketirlerse üretim sürecinin teknik etkinliğinin düşük olduğu söylenir. Teknik etkinlik, örgütün elinde bulundurduğu girdi bileşimini en uygun biçimde kullanarak en çok çıktıyı elde etme ya da belirli bir çıktıyı mümkün olduğunca az girdi kullanarak üretmedeki başarısına denir. Tam teknik etkinliğe sahip örgütler, optimal girdi bileşimiyle ulaşabilecekleri en yüksek üretim miktarını elde ederler. Başka bir ifade ile etkinlik sınırında faaliyet gösterirler (Prior ve Sola, 2000: 299). Ölçek etkinliği ise ölçek büyümesi sonucu örgütte birim başına ortalama maliyetlerdeki artışı ya da azalışı saptamak için kullanılan bir performans değerlendirme ölçütüdür. Uygun ölçekte üretim yapmadaki başarı da ölçek etkinliği olarak adlandırılır (Karpat ve Kılıçkaplan, 2004: 2).

Tablo 3.8.'de birleşen bankaların 2002-2008 yılları arası ortalama toplam etkinlik, teknik etkinlik ve ölçek etkinliği değerleri yer almaktadır. Tablo incelendiğinde; Finans Bank ve Şekerbank'ın toplam etkinlik, ölçek etkinliği ve teknik etkinliklerinin tam olduğu gözlemlenmiştir. Arap Türk Bank'ın ölçek etkinliği 0,97 iken, teknik etkinliği 0,99 ve toplam etkinliği 0,96 olarak gerçekleşmiştir. Denizbank'ın ölçek etkinliği 0,99 iken teknik etkinliği 0,90 ve toplam etkinlik 0,91'dir. Eurobank Tekfen'in ölçek etkinliği 0,99 iken teknik etkinliği 0,88 ve toplam etkinlik 0,89'dur. Fortis Bank'ın ölçek etkinliği 0,95 iken teknik etkinliği 0,98 ve toplam etkinliği 0,93'tür. Turkland Bank'ın ölçek etkinliği 0,98 iken teknik etkinliği 0,89 ve toplam etkinliği 0,86'dır. T. Ekonomi Bankası'nın ölçek etkinliği 1 iken teknik ve toplam etkinliği 0,99'dur. Akbank, ING Bank, T. Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'nın teknik

etkinlikleri 1 iken, Akbank'ın toplam ve ölçek etkinlikleri 0,97, ING'nin toplam ve ölçek etkinlikleri 0,99, T. Garanti Bankası'nın toplam ve ölçek etkinlikleri 0,91 ve Yapı ve Kredi Bankası'nın toplam ve ölçek etkinlikleri 0,93'tür.

Tablo 3.8. Analize Dahil Edilen Tüm Bankaların 2002-2008 Yılları Arasında BCC Girdi Modeli ile Hesaplanan Ortalama Toplam Etkinlik, Teknik Etkinlik ve Ölçek Etkinliği Değerleri

Banka Adı	Toplam Etkinlik (CCR)	Teknik Etkinlik (BCC)	Ölçek Etkinliği
ABN AMRO	0,99	0,99	1,00
ADABANK	0,94	0,98	0,96
AKBANK	0,97	1,00	0,97
ALTERNATİFBANK	0,99	1,00	0,99
ANADOLU	0,97	0,98	1,00
ARAP TÜRK BANKASI	0,96	0,99	0,97
BANK MELLAT	1,00	1,00	1,00
CİTİBANK	0,96	0,98	0,98
DENİZBANK	0,91	0,90	0,99
DEUTSCHEBANK	0,78	0,94	0,84
EUROBANK TEKFEN	0,89	0,88	0,99
FİNANS BANK	1,00	1,00	1,00
FORTİS BANK	0,93	0,98	0,95
HABİB BANK LİMİTED	1,00	1,00	1,00
HSBC BANK	0,99	1,00	0,99
ING BANK	0,99	1,00	0,99
JPMORGAN CHASE BANK	0,91	0,90	1,00
MILLENNIUM BANK	0,89	0,91	0,98
SOCIÉTÉ GENERALE	0,92	0,90	1,00
ŞEKERBANK	1,00	1,00	1,00
TEKSTİL BANK	0,96	0,97	0,98
TURKISH BANK	0,86	0,89	0,99
TURKLAND BANK	0,86	0,89	0,98
T. EKONOMİ BANKASI	0,99	0,99	1,00
T.C. ZİRAAT BANKASI	1,00	1,00	1,00
T. GARANTİ BANKASI	0,91	1,00	0,91
T. HALK BANKASI	1,00	1,00	1,00
T. İŞ BANKASI	0,81	1,00	0,81
T. VAKIFLAR	0,96	0,98	0,98
WESTLB	0,98	0,98	1,00
YAPIKREDİ	0,93	1,00	0,93

Ölçek etkinlikleri incelendiğinde; girdi odaklı CCR ve BCC değerlerinin her ikisinin de 1 olması sebebiyle; Bank Mellat, Finans Bank, Habib Bank

Limited, Şekerbank ve T.C. Ziraat Bankası'nın tam etkin olduğu ve en etkin ölçek büyüklüğünde faaliyet gösterdikleri değerlendirilmektedir. Birleşen bankalardan; Akbank, ING Bank, T. Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'nın teknik etkinlikleri 1 iken, ölçek etkinliklerinin düşük olması bu bankalardaki ölçek etkinsizliğinin toplam etkinlik değerlerini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Arap Türk Bankası ve Fortis Bank'ta da ölçek etkinliği değeri teknik etkinlik değerinden düşük olup, ölçek etkinsizliği toplam etkinliği negatif yönde etkilemiştir. Denizbank, Eurobank Tekfen ve Turkland Bank ve T. Ekonomi Bankası'nda ise ölçek etkinlik değerlerinin teknik etkinlik değerlerinden daha yüksek olduğu saptanmış, bu bankalarda ölçek etkinliğinin teknik etkinliğe göre toplam etkinliğe nispeten olumlu katkıda bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Türk bankacılık sektörü uzun yıllar boyunca yüksek enflasyon, yüksek bütçe açıkları ve faiz oranları koşulları altında çalışmıştır. Yüksek kamu borçlanma gereği izlenen yüksek reel faiz politikası; bankaları, asıl işlevleri olan aracılık işlevini yerine getirmek yerine, arbitraj geliri sağlamaya yöneltmiştir. Kazanılan yüksek faiz gelirleri ile küçük bankalar, yetersiz kredi portföyü ve kalitesiz aktif yapısına rağmen ayakta kalabilmeyi başarmışlardır. Ancak kronikleşen yüksek enflasyon oranları sonucu artan belirsizlik ile birlikte bankalar yüksek borçlanma maliyetlerine karşın, enflasyonist kârlar elde ederek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Enflasyonist ortam, finansal piyasa derinliğini, ürün çeşitliliğini, bankaların bilançolarındaki vade uyumunu, kişilerin yatırım ve tasarruf kararlarını, sermaye yeterliliğini ve yabancı sermaye girişini olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun sonucunda kaynaklar etkin bir biçimde kullanılmadığı gibi, enflasyonist maliyetler bankacılık sisteminin giderek etkinsizleşmesine, aktif kalitesinin bozulmasına ve bankaların özkaynaklarının erimesine yol açmıştır.

Ancak; 2002 yılından sonra ekonominin ve finansal sektörün performansında görülen iyileşmeler, bankaların kriz dönemi etkilerinden sıyrılarak ülke ekonomisi için çok önemli olan aracılık işlevlerini yerine getirmeye başlamalarında etkili olmuştur. Bankalar, etkinlik kavramını ihmal etmekten ve kârlılığı rekabetin itici unsuru olarak kabul etme fikrinden vazgeçmişlerdir. Düşük enflasyon sürecinde; bankacılık sektörünün kârlılığının azalması ve daralan faiz marjları, bankaların hızlı bir gelişim sürecine girerek etkinliklerini artırma çalışmalarına yön vermiş, böylece bankaların mali bünyelerindeki kırılganlıklar azalmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Türk bankalarına yabancı bankaların ilgisi artmış, özellikle 2005 ve 2006 yıllarında birçok banka Türk bankalarına talip olmuş ve banka birleşmelerinde rekor düzeyde bir artış gerçekleşmiştir. Ayrıca, düşük enflasyona geçiş sürecinde, yabancı bankaların yanında sektör içinde az

sayıda da olsa birleşmelere rastlanmıştır. Birleşmelerin etkinlik sağlayıp sağlamadığı sorunsalı ise pek çok araştırmacının ilgi alanına girmiştir.

Finansal serbestleşme ve küreselleşme eğilimleri dünya genelinde rekabet ortamının ortaya çıkmasını ve sermayenin fiyatı olan faiz oranlarının düşmesini sağlamıştır. Bankalar, daralan kâr marjlarını eski durumuna getirmek amacıyla; optimal ölçeği yakalamak, sabit maliyetleri düşürmek, daha fazla müşteriye hizmet vermek gibi stratejileri uygulamak için birleşmeye gitmişlerdir. Dünya örneklerinin irdelenmesi sonucunda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özellikle 1990'lı yıllardan sonra birleşme eğilimlerinin hız kazandığı görülmüştür. Ancak dünya örneklerinden hareketle, birleşmelerin bankaların etkinliği arttırdığına ilişkin genelleme yapmak yanlış olacaktır. Gelişmiş ülkelerde daha çok daralan kâr marjlarını arttırmak ve büyük ölçekte faaliyet göstermek yoluyla etkinliği artırmak amacıyla yapılan birleşmeler, gelişmekte olan ülkelerde ise finansal krizleri aşmak amacıyla kamu otoritesi tarafından zorunlu kılınan bankacılık yeniden yapılandırılması sonucu gerçekleşmiştir. Ülkemizde de özellikle yaşanan krizlerin ardından yeniden yapılanma çalışmaları çerçevesinde düzenleyici otoritenin zorlamasıyla ortaya çıkan banka birleşmelerinin, son dönemlerde isteğe bağlı olarak da gerçekleştiği görülmektedir.

Çalışmada, banka birleşmelerinin birleşen bankalar üzerine etkisi analiz edilirken; Türk bankacılık sisteminin yapısal özellikleri ve sorunlarının irdelenmesinin etkinlik analizinin temelini oluşturacağı düşünülmektedir. 1980 sonrası Türk bankacılık sektörünün gelişimi çeşitli dönemler itibarıyla ele alınmıştır. Çalışmaya konu olan 2002-2008 döneminde Türkiye ekonomisinin performansında yaşanan iyileşme, bankacılık sistemini de olumlu olarak etkilemiştir. Bankacılık sisteminin yeniden büyümeye başlaması, bilanço yapısındaki değişim, mali yapısının güçlenmesi, kârlılık performansının iyileşmesi ve büyüme potansiyeli bankalara olan yabancı yatırımcıların ilgisini artırmış, rekabet baskısını üzerinde hisseden yerli bankalar daha önce pek üzerinde durmadıkları etkinlik kavramına daha fazla önem verir olmuşlardır.

Çalışmada, 2002-2008 döneminde sürekli faaliyette bulunan 31 adet mevduat bankasının oluşturduğu gözlem kümesinden hareketle, 2002-2007 yılları arasında isteğe bağlı olarak birleşme yaşamış bankaların birleşme öncesi ve sonrasındaki görelî etkinlikleri belirlenmiştir. Bankaların etkinlikleri; girdi odaklı yaklaşım benimsenerek, ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında Veri Zarflama Analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma; bankaların asıl işlevlerinin, fon sağlayıcılar ile fon gereksinimi olanlar arasında aracılık hizmeti gören kuruluşlar olduğu yaklaşımını benimseyen “aracılık yaklaşımı” çerçevesinde şekillenmiş, etkinliği ölçen modelde kullanılan girdi ve çıktılar bu doğrultuda seçilmiştir. Araştırma modelinde aracılık yaklaşımından hareketle girdi olarak, sermaye, mevduat, faiz giderleri ve faiz dışı giderler; çıktı olarak ise krediler, faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler kullanılmıştır.

Analiz sonucunda; birleşen bankaların performanslarında artış saptanmıştır. İlgili dönemde birleşme yaşayan on iki bankanın altısında performans artışı gözlemlenirken, üç bankanın performansında düşüş meydana gelmiş, yine üç bankanın performansında ise bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Birleşmeye konu olan ve herhangi bir işlem görmeyen bankaların analiz dönemindeki ortalama etkinlik değerleri karşılaştırılmış ve birleşme yaşayan bankaların etkinlik ortalamalarının çok belirgin olmasa da diğer bankaların ortalama etkinlik değerlerinin bir miktar üstünde kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ölçek etkinliği skorunun toplam etkinliğine katkısının; birleşmeye konu on iki bankanın altısında olumsuz, dördünde ise olumlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Birleşme yaşamış iki banka ise gerek toplam etkinlik gerekse ölçek ve teknik etkinlikleri bağlamında tam etkin düzeyde performans sergilemiştir.

Aracılık yaklaşımı ve kullanılan değişkenler çerçevesinde çalışmada; banka birleşmeleri sonucunda birleşen bankaların performanslarında birleşme öncesine göre, yüzde 2,79'luk bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum; birleşen bankaların, birleşmeden sonra temel işlevleri olan aracılık

fonksiyonunu daha etkin biçimde yerine getirdiklerini göstermektedir. Bu sonuca modele dahil edilen girdi ve çıktılar kapsamında ulaşılmış olsa da, ekonomideki istikrarın ve olumlu gelişmelerin de bankaların aracılık fonksiyonlarını yerine getirmesinde önemli bir katkısı olduğu unutulmamalıdır.

Türk bankacılık sektörü; diğer gelişmekte olan ülke bankalarının geçirdiği evreler ile benzer bir süreçten geçmektedir. Gelişmekte olan ülkeler; yüksek enflasyon ile birlikte ortaya çıkan kriz döneminin ardından toparlanma sürecine girmiş ve bu süreci banka sahiplerinin el değiştirmesi ile yeni sahiplerin sisteme alışma evresi izlemiştir. Bu kapsamda rekabette başarılı olan bankalar başarısız olanları satın almış ve bu aşama ülkemizde doğrudan yabancı sermaye akımı yoluyla yabancı bankaların yerli bankaları satın alması biçiminde kendini göstermiştir. Yabancı bankalar, bankacılık sistemi kısıtlı olan ekonomilere girdiklerinde bankacılık sisteminde yabancı payı yüzde yüze kadar yükselebilmektedir. Ülkemizde olduğu gibi var olan bir sistem üzerine gelen yabancı bankaların payının, ancak belli bir orana kadar artabileceği düşünülmektedir. Yabancı bankaların ülkemize olan ilgisinin sebepleri; krediler, aktif büyüklük gibi temel konularda bile AB ortalamasının çok altında kalan Türk bankacılık sektörünün büyük bir büyüme potansiyeli taşıması, daralan kâr marjlarına rağmen ülkemizdeki reel faizlerin gelişmiş ülkelere kıyasla yüksek olması ve ülkemizdeki nüfus dağılımının genç kesim lehine olması sebebiyle bu kesimin potansiyel müşteri profili olarak algılanmasıdır.

Dünya genelinde olduğu gibi, ülkemizdeki bankacılık sistemi de oligopol niteliğindedir. T.C. Ziraat Bankası, T. İş Bankası, Akbank, T. Garanti Bankası ile Yapı ve Kredi Bankası sektörün toplam aktif büyüklüğünün yüzde 62'sine tekabül etmelerinden dolayı, oligopol aktörleri olarak değerlendirilmektedir. Aralarında ciddi bir rekabet olmasına rağmen oligopol aktörleri, yeni bir bankanın büyüyerek aralarına girmek istemesi karşısında biraraya gelip oligopolcü bir güç oluşturmak suretiyle bu durumu engellemek

isterler. Ülkemizde küçük ölçekli bankaların birleşerek daha büyük bir güce sahip olmalarının oligopol aktörleri tarafından istenmeyen bir durum olması; önümüzdeki dönemde, Türkiye'nin henüz doymamış bir pazar payına sahip olduğu gerçeğinden hareketle Türk bankacılık sektöründe yabancı girişlerinin devam edeceği beklentisini kuvvetlendirmektedir. Sektörde yabancı banka varlığının giderek artması; Türk mali piyasalarının derinleşmesine ve krizlere karşı daha sağlam bir yapı oluşturulmasına olanak sağlayarak ekonomik istikrarı beraberinde getirecek ve faizlerin düşmesi ile kredi piyasası canlanacaktır. Ancak; yabancı bankaların büyük firmalarla çalışmayı tercih etmesi, kârlı alanları finanse etme görevini üstlenmesi ve çok riskli sektörlerle çalışmaktan kaçınmaları küçük çaplı işletmelerin finansal hizmetlerden yararlanma olanağını kısıtlayabilecektir. Ayrıca söz konusu bankaların sektöre girişleri ile finans sistemi ve ülke ekonomisi üzerindeki etkilerinin artabileceği ve ülkenin ulusal çıkarlarını gözetmek konusunda da sıkıntılar yaşanabileceği gerçeklerini ihmal etmemekte fayda vardır.

Değişen rekabet koşulları ve düşen enflasyon ortamında, daralan kâr marjları ile faaliyetlerine devam etmeye çalışan bankaların etkinliklerini arttırmaları için, banka birleşmelerinin dışında faiz dışı giderleri azaltmak ve faiz dışı gelirleri arttırmak gibi tedbirleri de hayata geçirmeleri gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de müşteriye hizmetin bir bedelinin olduğunun benimsetilmesi ve işlem bazında ücret uygulamasına geçilmesi yoluyla faiz dışı gelirleri arttırmak mümkündür. Bankaların faiz dışı giderlerini azaltması ise özellikle şube içi işlemlerin alternatif dağıtım kanallarına (ATM, internet bankacılığı, telefon bankacılığı vb) yönlendirilmesine bağlıdır. Ayrıca ATM, para nakli vb. uygulamalarda bankalarca stratejik iş birliğine gitmek gerekmektedir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; Türkiye'de yaşanan banka birleşmelerinin bankaların performansını olumlu yönde etkilediğine ilişkin bir saptama yapmak; ancak belli bir zaman zarfı sonrasında verilerin tekrar analize tabi tutulması ile mümkün olacaktır. Bu kapsamda önümüzdeki

süreçte ülkemizde gerçekleşecek isteğe bağlı banka birleşmelerini dikkatle incelemek ve benzeri çalışmaların sonraki yıllarda yenilenmesini sağlamak banka birleşmelerinin uzun dönem etkilerinin saptanması açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

ADA, Erhan, DEMİRHAN, Dilek, GÖKALP, Füsün; “Şirket Birleşme ve Satın Almalarının Stratejik Önemi ve İşletmelerin Piyasa Değeri Üzerine Etkisi”, **Analiz Dergisi**, cilt 6, sayı 15, Nisan, 2006.

ADİLOV, Nodir, ALEXANDER P.J.; “Horizontal Mergers: Pivotal Buyers And Bargaining Power”, **Economic Letters**, vol 91, iss 3, 2006.

AFŞAR, Muharrem; **Finansal Sistem ve İşleyişi**, Eskişehir, Gülen Ofset, 2006.

AKAR, Cüneyt, ÇİÇEK, Serkan; “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Merkezileşmesi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, sayı 2, 2007.

AKDİŞ, Muhammet; **Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2000.

AKGÜÇ, Öztin; **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2. Baskı, 1989.

AKGÜÇ, Öztin; **Finansal Yönetim**, İstanbul, Muhasebe Enstitüsü, 1994.

AKSOY, Tamer; **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım)**, Ankara, SPK Yayınları, 1998.

ALARANTA, Maria; “Integrating The Enterprise Systems After A Merger: Managing The Change In A Manufacturing Company”, sayı 1, 2005, Erişim: <http://csrc.lse.ac.uk/asp/aspecis/20050022.pdf>, 11 Mayıs 2009.

ALP, Ali; **Finansın Uluslararasılaşması Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.

ALPAY, Mustafa Okan; **Birleşme ve Devralmalarda Batan Teşebbüs Savunması**, Ankara, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, No 63, Yayın No 0154, 2004.

AL-SHARKAS Adel A., HASSAN, Kabir, LAWRENCE, Shari; "The Impact of Mergers and Acquisitions on the Efficiency of the U.S. Banking Industry: Further Evidence", **Journal of Business Finance and Accounting**, vol 35, issue 1-2, 2008, s. 50-70.

ALTAY, Oğuzhan N.; "Türk Bankacılık Sektöründe Füzyon", **İktisat İşletme ve Finans**, cilt 17, sayı 195, 2002.

ARI, Ayşe; "Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları ve Ekonomik Sonuçlarının Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

ARSLAN, Halil Bader; **Bulmacanın Eksik Parçası: Birleşme ve Satın Almalarda İnsan Kaynakları**, Ankara Siyasal Kitabevi, 2004.

ARSLAN, Halil Bader; "Şirket Evliliklerinde Başarısızlığın Temel Nedenleri", **Active Dergisi**, sayı Temmuz-Ağustos, 2001.

ASLAN, Ümmühan; **Banka Birleşmeleri, Birleşme İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Bir Uygulama**, Basılmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Basım Evi, Eskişehir, 2004.

ATAN, Metin; “Türkiye Bankacılık Sektöründe Veri Zarflama Analizi İle Bilanço’ya Dayalı Mali Etkinlik ve Verimlilik Analizi” , **Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, cilt 14, sayı 48, 2003, s. 71-86.

AYDIN, Nurhan; **İşletmelerin Birleşmesinde Finansal Analiz ve Bir Uygulama Örneği**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1990.

BAIK, Kyung H.; “Horizontal Mergers of Price-Settings Firmswith Sunk Capacity Cost”, **The Quarterly Review of Economics and Finance**, no 35, 1995.

BAKDUR, Alper; “Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri”, **DPT Uzmanlık Tezi**, 2003.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU; **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Aralık, 2006.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU; **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu**, 2003.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU; **Finansal Piyasalar Raporu**, Aralık, 2007.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU; **Finansal Piyasalar Raporu**, Aralık, 2008.

BEENA P.L.; “Towards Understanding The Merge-Wave In The Indian Corporate System: A Comparative Perspective”, **Trivendrum Working Papers**, no 355, February, 2004, s. 1-3.

BIKKER, Jaap A., WESSELING, Saap; "Intermediation, Integration and Internationalization: A Survey On Banking in Europe", **De Nederlandsche Bank Occasional Studies**, vol 1, no 3, 2003.

BIS; **Report On Financial Consolidation In The Financial Sector**, BIS Group of Ten Report, 2001.

BOSE, Sukanya; "Banking FDI in Latin America: An Economic Coup", 2005.

BRUSCO, Sandro, LOPOMO, Giuseppe, WISVANATHAN, S.; "Merger Mechanisms", **Nota Di Lavoro**, no 7, January, 2004, s. 1-3.

BUMİN, Mete, CENGİZ, Aslıhan; "Banka Birleşme ve Deralmalarının Etkinlik Üzerine Etkisi: Pamukbak'ın Halkbank'a Devredilmesi", **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, sayı 279, 2009, s. 68-96.

CAGLE, Julie, NIXON, Terry D.; "Long-Term Bank Performance Following Financial Institution Mergers/Acquisitions In The 1990s", **Financial Management Association**, Chicago, 2005.

CAMPA, Jose Manuel, HERNANDO, Ignacio; "M&A's Performance In The European Financial Industry", **CEPR Discussion Papers**, no 5204, August, 2005.

CARLETTI, Elena, HARTMANN, Philipp, SPAGNOLO, Giancarlo; "Bank Mergers, Competition and Liquidity", **Center For Financial Studies**, 2006.

CHURCH Jeffrey, "The Impact of Vertical and Conglomerate Mergers on Competition", **Merger Task Force European Commission**, September, 2004.

CİHANGİR, Mehmet; “Türkiye’de Banka Birleşmeleri Ve Birleşen Bankaların Verimlilik Ve Etkinliğinin Ölçülmesi Üzerine Karşılaştırmalı - Uygulamalı Bir İnceleme”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

CİHANGİR, Mehmet; “Finansal Krizlerin Banka Birleşmelerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri Çerçevesinde Kronolojik Bir Yaklaşım”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, sayı 1, 2005, s. 99-116.

CİHANGİR, Mehmet, DEMİRKOL, Ömer F.; “Türkiye’de Banka Birleşme Eğilimleri ve Birleşmenin Önündeki Engellerin Giderilmesi Üzerine Non-Ampirik Bir Çalışma” **Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar**, sayı 506, yıl 43, Mayıs, 2006, s. 29-42.

CİNGİ, Selçuk, TARIM, Armağan; “Türk Banka Sisteminde Performans Ölçümü: DEA-Malmquist Tfp Endeksi Uygulaması”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi**, sayı 1, 2000.

COPELAND, Tom, KOLLER, Tim, MURRIN, Jack; **Valuation, Measuring and Managing the Value of Companies**, USA, 2000.

CORNETT, Marcia Millon, MCNUTT, Jamie John, TEHRANIAN, Hassan; “Performance Changes around Bank Mergers: Revenue Enhancements versus Cost Reductions”, **Journal of Money, Credit and Banking**, vol 38, issue 4, 2006.

ÇAKAR, Vesile; “Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri”, **TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2003

ÇELİK, Orhan; “Küreselleşme Surecinde Firmalar Arası Stratejik İşbirliği”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, cilt 54, sayı 1, 1999.

ÇELİK, Orhan; **Şirket Birleşmeleri ve Birleşmelerde Şirket Değerlemesi**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1999.

DELOITTE, **Ekonomik Görünüm 2008**, 2008.

DENİZER, Cevdet; “Foreign Entry in Turkey's Banking Sector, 1980-97”, **World Bank Policy Research Working Paper Series**, no 2462, 1999.

DIGEORGIO, Richard M.; “Making Mergers and Acquisitions Work: What We Know and Don't Know”, **Journal of Change Management**, vol 3, 2003, s. 259-274.

DİNÇER, Ahmet; “Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler”, **DPT Uzmanlık Tezi**, 2006.

DİNÇER, Ömer, FİDAN, Yahya; **İşletme Yönetimine Giriş**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003.

DOĞAN, Ela, KAYA Yasemin; “Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi”, BDDK **ARD Çalışma Raporları**, 2005.

EKONOMİSTLER PLATFORMU; **Krizden Yarına Bankacılık Sistemi, Ekonomistler Platformu Önerileri**, 2002.

EKREN, Nazım, EMİRAL, Fatih; “Türk Bankacılık Sistemindeki Etkinlik Analizi - Veri Zarflama Analizi Uygulaması”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, sayı 24, yıl 4, 2002, s. 6 -27.

ELEREN, Ali, ÖZGÜR, Ersen; “Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankaların Veri Zarflama Yöntemi İle Etkinlik Analizlerinin Yapılması”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, sayı 8(2), 2006.

ERÇEL, Gazi; **Lessons From The East Asian Crisis**, 1998.

ERDOĞAN, Niyazi; **Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)**, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2002.

ERDÖNMEZ, Pelin Ataman; “Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar”, **TBB Bankacılar Dergisi**, sayı 5, 2004.

ERDÖNMEZ, Pelin Ataman; “Brezilya’da Banka Yeniden Yapılandırması ve Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi”, **TBB Bankacılar Dergisi**, sayı 35, 2000.

ERDÖNMEZ, Pelin Ataman, TULAY, Burçak; “Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar”, **Bankacılar Dergisi**, 1999.

ERSEN H. Murat; “Veri Zarflama Analizinin Skolastik Değişiklikler Altında Geçerliliği Gürültünün Verimsizlik Bileşeni”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.

ERTÜRK, Yavuz, “Pazarlamacıların Yeni Keşfi: E-Mair”, **Activeline Dergisi**, Kasım, 2001.

European Central Bank; **Mergers and Acquisitions Involving the EU Banking Industry –Facts and Implications**, 2000.

European Central Bank; **Working Paper Series**, no 398, 2004.

European Central Bank; **Working Paper Series**, no 934, 2008.

GABRIELSEN, Tommy Staahl; “Conglomerate Mergers: Vertical Mergers in Disguise?”, **International Journal of Economics of Business**, vol 10, no 1, 2003, s. 1-3.

GEDİKKAYA, Türkan, GÜRLER, Cihan; “Birleşmeler ve Edinimler”, **TCMB Yayınları**, Kasım, 1999.

GORVETT, Jon; “Turkish Banks Sell Off”, **Middle East**, issue 315 September, 2001.

GÖNENLİ, Atilla; **İşletmede Finansal Yönetim**, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1979.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI; **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2006 Yılı Raporu**, Ankara, 2007.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI; **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2007 Yılı Raporu**, Ankara, 2008.

INTERNATIONAL MONETARY FUND; **Argentina:Selected Issues Statistical Annex**, IMF Staff Country Report, December, 2000.

MATHIESON, Donald J., SCHINASI, Garry J.; “International Capital Markets, Developments, Prospects and Key Policy Issues”, **IMF World Economic and Financial Surveys**, August, 2001.

INTERNATIONAL MONETARY FUND; **Recovery From The Asian Crisis And The Role Of IMF**, IMF Staff Report, June, 2000, Erişim <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/062300.htm>, 02 Şubat 2009.

IVANCEVICH, John M., POWER, Frank R., SCHWEIGER, David M., “Strategies For Managing Human Resource During Mergers And Acquisitions”, **Human Resource Planning**, vol 10, no 1, June, 1987.

İŞERİ, Müge; **Son Finansal Krizler Ertesinde Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2004.

İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR VAKFI; **Banka Birleşmeleri ve Satın Almalar Tebliği**, İstanbul, 2006, s. 1-30.

JEON, Yongil, MILLER, Stephen M.; “The Effect of The Asian Financial Crisis on Performance of Korean Nationwide Banks”, **Department of Economics Working Paper Series**, no 32, 2002.

JORDİ, Canal; **Competitive Strategies In European Banking**, New York Oxford University Press, 1994.

KAHRAMAN, Özge; “Avrupa Birliği Dönemecinde Türk Bankalarının Sermaye Sermaye Piyasası’ndaki Durumu ve Evrensel Bankacılığın Türk Sermaye Piyasalarında Uygulanması”, **SPK Yeterlik Etüdü**, Ankara, 2002.

KARACAER, Şule; “Antalya Yöresindeki 4 ve 5 Yıldızlı Otellerde Toplam Etkinlik Ölçümü: Bir Veri Zarflama Analizi Uygulaması”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

KARPAT, Gaye, KILIÇKAPLAN, Serdar; “Türkiye Hayat Sigortası Sektöründe Etkinliğin İncelenmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, cilt 19, sayı 1, 2004, s. 1-14.

KIRLIOĞLU, Hilmi, ŞAHÖZKAN, Burak Cem; “Banka Birleşmelerinin Yapısal Yönü ve Birleşmeleri Motive Eden Etmenlerin Değerlendirilmesi”, **Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar**, sayı 8, yıl 39, Ağustos, 2002.

KIRMAN, Ahmet, “Banka Birleşmeleri ve Devralmaları - Sorunlar, Önlemler ve Öneriler”, **TBB Araştırma Raporu**, Haziran, 2000.

LINDGREN, Carl-Johan, QUINTYN, Marc, TEO Leslie, BALI, Tom; “Financial Sector Crisis and Restructuring: Lessons from Asia”, **IMF Occasional Paper**, no 188, 2000.

MATHIESON, Donald J., SCHINASI Garry J., “International Capital Markets: Developments, Prospects, and Key Policy Issues”, IMF Publication Services, Washington DC, 2000.

MCLANEY, Eddie; **Business Finance for Decision Makers**, FT Prentice Hall, 1994.

MESUTOĞLU, Berk; “Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Güney Kore Örneği”, **Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları**, sayı 1, 2001.

MISHKIN, Frederic S; “Bank Consolidation, Dangers and Opportunities”, **NBER Working Papers**, no 6655, 1998.

MISHKIN, Frederic S.; “Bank Consolidation: A Central Banker’s Perspective”, **Bank Mergers & Acquisitions Kluwer Academic Publishers**, Netherlands, 1998, s. 3-15.

MOUSTAFA, Bilal; “Banka Birleşmeleri”, **Activeline**, Ocak, 2000.

MÜFTÜOĞLU, Tamer; **İşletme İktisadı**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1989.

MÜFTÜOĞLU, Tamer, AKGÜL, Aziz; “İşletmelerde Sinerji Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1983.

ÖNAL, Yıldırım B., SEVİMESER, Nuri C.; “Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri: Yerli ve Yabancı Bankaların Etkinlik Analizi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 15(2), 2006.

ÖZATAY, Fatih; “1994 Krizinden Alınacak Dersler : Kamu İç Borçlanma Yönetiminde Yapılan Yanlışlıklar”, **İşletme ve Finans Dergisi**, Nisan, 1995.

PALOMBO, Lüizet; “Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları”, **TBB Bankacılar Dergisi**, sayı 20, 1997.

PARASIZ, İlker; **Modern Bankacılık, Teori ve Uygulama**, İstanbul, 2000.

PILLOFF, Steven J.; “Bank Merger Activity In The United Nations, 1994-2003”, **Staff Study - Board of Governors of the Federal Reserve System**, no 176, May, 2004

PRICEWATERHOUSECOOPERS; **From Uncertainty To Opportunity, M&A In Europe’s Developed And Developing Markets**, March, 2008.

PRICEWATERHOUSECOOPERS; **European Banking Consolidation**, April, 2006.

PRICEWATERHOUSECOOPERS; **Financial Services M&A Going For Growth In Europe**, 2007.

PRICEWATERHOUSECOOPERS; **Şirket Birleşmeleri ve Devralmaları**, 2006.

PRICEWATERHOUSECOOPERS FINANCIAL SERVICES; **M&A Going For Growth In Europe**, 2007.

PRIOR, Diego, SOLA, Magda; “Technical Efficiency and Economies of Diversification in Health Care”, **Health Care Management Science**, no 3, 2000.

PUGA, Fernando Pimentel; “The Brazilian Financial System: Recent Restructuring, International Comparisons, and Vulnerability to a Foreign Exchange Crisis”, **MBNDES Economic Department**, 1999.

RHINESMITH, H. Stephen; **Yöneticinin Küreselleşme Rehberi**, İstanbul, Sabah Kitapları, 2000.

RHOADES, Stephen A.; “Bank Mergers and Banking Structure in the United States”, **Federal Reserve Staff Study**, no 174, 2000.

SOBEK, Otto; “Bank Mergers and Acquisitions”, **Biatec**, National Bank of Slovakia Monthly Journal, sayı 12, 2000.

SARI, Perihan Aktepe; “Stratejik Yönetim Yaklaşımıyla Banka Birleşmeleri: Garanti-Osmanlı Bankası Örneği”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

SİMİT, Tuba; “Şirket Birleşmelerinde Birleşen Şirketlerin Personelinin Birleşme Sürecine Direnci ve Bir Sektör Uygulaması”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

SÜMER E. Handan; “Türkiye’de Banka Birleşmeleri”, **Uzman Gözüyle Bankacılık**, 1999.

ŞAHÖZKAN, Burak Cem; “Banka Birleşmelerinde Başarı Değerleme”, **Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar**, sayı 472, yıl 40, Temmuz, 2003, s. 69-78.

ŞAHÖZKAN, Burak Cem; “Banka Birleşmeleri: Osmanlı Bankası ve Garanti Bankası Birleşmesi Üzerine Uygulama”, Yayınlanmış Doktora Tezi, **TBB Yayınları**, 2003.

TAKAN, Mehmet; **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, **Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**, 2001.

THOMSEN, Stephen; "Investment Patterns in a Longer-Term Perspective", **OECD Working Papers on International Investment**, no 2, OECD Publishing, 2000.

TOPRAK, Metin; **Küresel Finans Piyasalarında Artan Konsolidasyon Eğilimi: “Bankacılık Sektöründe Birleşme ve Devralmalar - Banka Birleşmeleri ve Satınalmalar”**, **İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını**, Aralık, 2006, s. 31-159.

TÜMER, Sumru; “Neden Stratejik Yönetim”, **Verimlilik Dergisi**, sayı 1, Ankara, 1993.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankalarımız 2002**, TBB Yayınları, 2003.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankalarımız 2003**, TBB Yayınları, 2004.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankalarımız 2004**, TBB Yayınları, 2005.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankalarımız 2005**, TBB Yayınları, 2006.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankalarımız 2006**, TBB Yayınları, 2007.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankalarımız 2007**, TBB Yayınları, 2008.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankalarımız 2008**, TBB Yayınları, 2009.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi, Türkiye Bankalar Birliği'nin Değerlendirme ve Önerileri", **Bankacılar Dergisi**, sayı 43, 2002.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, sayı 55, 2005.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, 2008.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ; **AB'de Banka Birleşmeleri : Mevzuat ve Pazar Gelişmeleri, Türkiye-AB Arasında Hizmet Ticaretinin Serbestleştirilmesinin Mali Sektöre Etkileri**, 2001, Erişim: http://www.tbb.org.tr/turkce/cg/cg_turkiyeAB.asp, 10 Mart 2009.

ULUĞBAY, Hikmet; "Kur -Faiz Politikalarının Dış Borçlanma Üzerindeki Etkileri", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, cilt 18, sayı 169, Temmuz, 1994.

ÜÇÖK, Tengiz; "Şirketler Arası Yapılanmalar ve Modüler Organizasyon Model", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 6, sayı 1, 1990.

WESTON, Fred J., WEAVER, Samuel C.; **Merger and Acquisitions**, Mc Gr Hill, USA, 2001.

YAYLA, Münür, KAYA, Yasemin Türker, EKMEN, İbrahim; “Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye”, **BDDK Araştırma Dairesi Yayınları**, Eylül, 2005.

Banka Birleşmeleri ve Devirleri Hakkında Yönetmelik.

Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme Devralmalar Hakkındaki Tebliğ, 1997.

Türk Ticaret Kanunu.

www.bddk.org.tr

www.bis.org

www.ceterisparibus.net

www.ekonomistler.com

www.fdic.gov

www.rekabet.gov.tr

www.tbb.org.tr

www.tcmb.gov.tr

ÖZET

DEMİRAL, Emel. Türkiye’de Banka Birleşmeleri ve Birleşme Sürecinin Bankalara Etkisi : Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Bu çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe son zamanlarda sıkça karşılaşılan birleşme eğilimini analiz etmek ve bu doğrultuda birleşmelerin birleşen bankaların performansı üzerindeki etkisini ölçmektir. Bu amaca uygun olarak, öncelikle bankacılık sektöründe yaşanan birleşmeler teorik bir çerçevede incelenmiş ve birleşme eğilimine ilişkin olarak literatür taraması yapılmıştır. İzleyen bölümde yol gösterici olması açısından, bankalarda birleşme eğiliminin başka ülkelerde nasıl bir süreçten geçtiği, seçilmiş ülkeler bazında incelenmiştir. Türk bankacılık sektöründe gerçekleşen birleşmeler ise , bütünlük sağlanması için 1980 sonrasında Türk bankacılık sistemindeki gelişmeler ışığında değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda banka birleşmelerinin birleşen bankaların performansına etkisi; Türkiye’de 2002-2007 yılları arasında gerçekleşen isteğe bağlı banka birleşmelerinin birleşen bankaların etkinliği üzerine yapılmış bir araştırma kapsamında incelenmiştir. Çalışmada birleşmelerin bankaların performansına olan etkisi; birleşme öncesi ve sonrasında hesaplanan etkinlik değerlerinin karşılaştırılması yoluyla analiz edilmiştir. Girdi odaklı yaklaşımın benimsendiği çalışmada, etkinlik değişimleri ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında Veri Zarflama Analiz yöntemi kullanılarak ölçülmüştür. Çalışmada, birleşen bankaların yanı sıra analiz dönemi olan 2002-2008 yılları arasında sürekli olarak faaliyet gösteren bankaların da etkinlik değerleri hesaplanmıştır. Araştırma modelinde aracılık yaklaşımından hareketle girdi olarak, sermaye, mevduat, faiz giderleri ve faiz dışı giderler; çıktı olarak ise krediler, faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler kullanılmıştır.

Analiz sonucunda; birleşen bankaların performanslarında artış saptanmıştır. İlgili dönemde birleşme yaşayan on iki bankanın altısında performans artışı gözlemlenirken, üç bankanın etkinliğinde azalma meydana gelmiş, yine üç bankanın performansında bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Ayrıca birleşme yaşayan ve birleşme yaşamayan bankaların analiz dönemindeki ortalama etkinlik değerleri karşılaştırılmış, bu kapsamda, birleşme yaşayan bankaların etkinlik ortalamalarının çok belirgin olmasa da diğer bankaların ortalama etkinlik değerlerinin bir miktar üstünde kaldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Türk Bankacılık Sistemi
2. Büyüme
3. Banka Birleşmeleri
4. Etkinlik
5. Veri Zarflama Analizi

ABSTRACT

DEMİRAL, Emel. Bank Mergers in Turkey and the Impact of Merger Process on Banks: An Application, Master's Thesis, Ankara, 2009.

The purpose of this study is to analyze the merger trend which has been frequently encountered in Turkish banking sector and to measure the impact of mergers on the performance of merging banks. In conformity with this purpose, primarily the mergers in banking sector were examined in a theoretical framework and a literature review was made in respect of the merger trend. For guiding purposes, it was examined in the following chapter, on basis of the selected countries, what kind of a process the merger trend has come through. Mergers in Turkish banking sector were evaluated under the light of developments in Turkish banking system after 1980 for purpose of integrity.

Within this scope, the impact of merging on performance of merging banks was examined in scope of a research carried out with regard to the impact of optional bank mergers on performance of merging banks, between years 2002-2007 in Turkey. In this study, the impact of mergers on performance of mergers on performance of banks was analyzed through a comparison between efficiency values estimated before and after merger. Changes in performance were measured by using the Data Envelopment Analysis method under the assumption of variable yield by scale during the study in which an input-oriented approach was adopted. In addition to that of merging banks, also the efficiency values of banks continuously performing activity between 2002-2008 were estimated in the study. Acting from the intermediation approach in the research model, capital, deposit, interest expenses and non-interest expenses were used as input; and credits, interest yields and non-interest yields were used as outputs.

As a result of the analysis, an increase was observed in performances of merging banks. During the related period, 6 out of 12 merging banks were observed to have an increase in performance, while a decrease was observed in performance of 3 banks and no change was observed in performance of 3 banks. In addition, the average efficiency values of merging and non-merging banks in the analysis period was compared, in scope of which it was concluded that average efficiency values of merging banks were a little above the average efficiency values of other banks, though not quite sharp.

Key words

1. Turkish Banking System
2. Growth
3. Bank Mergers
4. Efficiency
5. Data Envelopment Analysis